

A PÉNZÜGYI ÉS GAZDASÁGI VÁLSÁG LEKÜZDÉSE ÉRDEKÉBEN A PÉNZÜGYI ÁGAZATRA VONATKOZÓ IDEIGLENES ÁLLAMI TÁMOGATÁSI SZABÁLYOK

STAVICZKY PÉTER¹

I. Bevezetés

Az Egyesült Államok jelzálogpiacain 2007-ben jelentkező zavarok, 2008-ban rendszerszintű problémákhoz, és rövid úton globális pénzügyi válság kialakulásához vezettek. Ennek következtében jelentős számú pénzügyi intézmény ment csődbe, illetve igényelt állami segítséget az életben maradáshoz. Ez a folyamat alapvetően megváltoztatta az állam pénzügyi, gazdasági folyamatokba támogatás nyújtásával való beavatkozására vonatkozó addigi gyakorlatot.

II. A válságkezelés állami támogatási előzményei az elbírált esetek tükrében

1. Az első esetek: a megmentési és szerkezetátalakítási támogatásokra vonatkozó általános szabályok alkalmazása

Amikor az Egyesült Államokból kiinduló jelzálog-piaci válság elérte az európai pénzügyi piacokat, egyes európai bankoknak komoly nehézsé-

¹ A szerző a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretén belül működő Támogatásokat Vizsgáló Iroda munkatársa. Jelen összefoglaló a szerző saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda hivatalos véleményének.

gekkel kellett szembenézniük, mivel rendelkeztek jelzálog-fedezetű kötvényekkel. E bankok csődjének és a negatív hatások tovagyűrűzésének, a megakadályozása érdekében a tagállamok megmentési támogatások nyújtásáról döntöttek. A Bizottság ezeket a támogatásokat a nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatásokról szóló iránymutatás² alapján bírálta el.

Az első támogatási esetek jelentős mennyiségű jelzálog-fedezetű kötvénnyel rendelkező, illetve a befagyott rövid távú bankközi piacról forrásokhoz nem jutó bankokat érintett. Németország már 2008 januárjában bejelentette, hogy a Sachsen LB és az IKB részére forrásokat és kockázatkezelési eszközöket kíván nyújtani, annak érdekében, hogy e bankok tudják folytatni tevékenységüket. A Bizottság, hivatalos vizsgálati eljárás lefolytatását követően arra a következtetésre jutott, hogy a javasolt támogatások a szükséges minimumra korlátozódtak, valamint a kedvezményezettek is jelentős hozzájárulást vállaltak, és a verseny torzításának minimalizálása érdekében megfelelő kompenzációs intézkedések kerültek előírásra, így engedélyezte a támogatásokat.³

A jelzálogpiaci hatások által erősen érintett egyesült királysági Northern Rock bank (C14/2008) esetében 2007 szeptemberében vált nyilvánvalóvá, hogy állami segítségnyújtásra szorul. A Bizottság a számára nyújtott megmentési támogatást engedélyezte,⁴ ugyanakkor a banknak nyújtandó szerkezetátalakítási támogatás tekintetében 2008 áprilisában hivatalos vizsgálati eljárást indított, és csak jelentős szerkezetátalakítási lépéseket követően hagyta jóvá a bank szerkezetátalakítását.⁵

2008 során a Bear Stearns amerikai pénzügyi intézet bukásával a helyzet tovább romlott, amelyet az európai jegybankok nagy összegű források pénzügyi piacra helyezésével próbáltak kezelni. Azonban a portfólióbefektetések radikális értékcsökkenése a bankok tőkeigényét is megnövelte, hogy az eszközfedezeti előírásoknak meg tudjanak felelni. Ezt a többlet forrásigényt egyes bankok nem tudták saját forrásaikból, illetve a piacról finanszírozni, ezért állami beavatkozásra volt szükség. A helyzetet kezelendő, a Bizottság megmentési támogatásként

² HL C 244., 2004. 10. 01., 2. o.

³ A Bizottság 2009/342/EK határozata (Sachsen LB) HL L 104., 2009. 04. 24., 34. o. és a Bizottság 2009/775/EK határozata (IKB) HL L 278., 2009. 10. 23., 32. o.

⁴ NN70/2007. sz. ügy HL C 43., 2008. 02. 16., 1. o.

⁵ A Bizottság 2010/262/EK határozata HL L 112., 2010. 05. 05., 38. o.

jóváhagyta a West LB számára Németország által hat hónapra nyújtott kockázatkezelési eszközöket,⁶ azonban a banknak nyújtandó szerkezetátalakítási támogatást illetően hivatalos vizsgálati eljárást indított, amely végén a támogatás engedélyezéshez feltételeket szabott, nevezetesen a bank egyes eszközeinek és magának a banknak az értékesítést.⁷

2008 júliusában a dán állam pénzügyi segítséget nyújtott a Rockslide Bank számára,⁸ de a bankot nem sikerült hosszabb távon életben tartani. 2008 novemberében, a hitelezők védelme mellett, azt fel kellett számolni.

2. A válság elmélyülése: nehézségek az általános szabályok alkalmazása során

2008 szeptemberében a bankközi bizalom, és ezzel a bankközi hitelezés az amerikai Lehman Brothers csődjével gyakorlatilag megszűnt az egész világon. Megdőlt a „túl nagy ahhoz, hogy elbukjon” elve, és a válság, amely az amerikai és európai bankok sorát alapjaiban érintette, további lépéseket igényelt az egyes kormányzatoktól.

2008 szeptemberére a nehéz helyzetbe került egyesült királysági Bradford and Bingley jelzálogbankra a hatóságok a bank pénzügyi stabilitásának megőrzése és a kisbetétesek megóvása érdekében intézkedési csomagot dolgoztak ki. Ezzel egyidejűleg a bank lakossági üzletága nyílt versenyben eladásra került az Abbey National pénzügyi intézet részére. A Bizottság és az Egyesült Királyság hatóságai egymással szorosan együttműködve dolgozták ki a szükséges intézkedéseket. Az intézkedések jóváhagyása során a Bizottság a felszámolásra és a piacon való értékesítésére tekintettel a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás határait szélesen értelmezte. Likviditási helyzetéből következően ugyanebben az időszakban szorult állami segítségre a német Hypo Real Estate is. Részére más német állami bankok és a német szövetségi kor-

⁶ Az NN25/2008. sz. ügy, HL C 180., 2008. 06. 26., 1. o. és N531/2009. sz. ügy HL C 305., 2009. 12. 16., 4. o.

⁷ A Bizottság 2009/971/EK határozata HL L 345., 2009. 12. 23., 1. o. A Bizottság határozatát a Westfälisch- Lippischer Sparkassen- und Giroverband a Törvényszék előtt megtámadta (T-457/09. sz. ügy).

⁸ Az NN36/2008. sz. ügy HL C 238., 2008. 09. 17., 5. o.

mány nyújtott bankgaranciát. A Bizottság szerkezetátalakítási terv benyújtásának feltételül szabásával fogadta el a megmentési intézkedést.⁹

2008 októberében a bizalmi válság a likviditásszerzést gyakorlatilag ellehetetlenítette a bankközi piacon. A válság az egész pénzügyi rendszerre hatással volt, függetlenül attól, hogy az adott intézmény mennyire volt stabil helyzetben. Nyilvánvalóvá vált, hogy a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás nem tekinthető megfelelő szabályozási háttérnek, mivel az olyan bankok is nehéz helyzetbe kerültek, amelyek normál körülmények között teljes mértékben életképesek lettek volna, ezért esetükben az iránymutatás által megkövetelt kompenzációs intézkedése alkalmazása nem tűnt „jogos”-nak. Továbbá sok esetben sürgős, a bank működését alapjaiban érintő strukturális intézkedésekre és szabályalkotásra volt szükség.

III. A szabályok

2008 őszétől, a pénzügyi és gazdasági válság elmélyülését kezelendő, az Európai Bizottság (továbbiakban: Bizottság) számos dokumentumot adott ki, amelyekben meghatározta a pénzügyi intézmények (főleg bankok) számára a válság kapcsán nyújtható támogatásokra vonatkozó szabályokat¹⁰. E támogatások jogalapja az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 107. cikk (3) bekezdés b) pontja volt, amely lehetővé teszi, hogy a Bizottság a belső piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánítsa azokat a támogatásokat, amelyeket „egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére” nyújtanak. Ezek a támogatások jellemzően állami kezességvállalás, tőkeemelés, likviditásbővítés és értékvesztett eszközök kivásárlása formájában valósulhatnak

⁹ Az NN44/2008. sz. ügy HL C 293., 2008. 11. 15., 1. o.

¹⁰ (1) Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézmények vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben teendő intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o., (2) A pénzügyi intézmények feltökésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény, HL C 10., 2009. 01. 15., 2–10. o. és (3) Az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közlemény, HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o.

meg.¹¹ A Bizottság továbbá külön szabályozta a bankok szerkezetátalakításához nyújtható támogatások speciális feltételeit.¹² A szabályok kibocsátásának elsődleges célja az volt, hogy a válság leküzdése és kezelése érdekében hozott sürgős állami beavatkozások során biztosított legyen az egyenlő elbánás a különböző tagállamokban tevékenykedő bankok, illetve a támogatásban részesülő és nem részesülő bankok között.

A Bizottság folyamatosan hangsúlyozta, hogy a probléma koordinált megközelítése mindenféleképpen a hatékony kezelést szolgálja, és nem teszi lehetővé, hogy a tagállamok támogatási versenyt generálva tovább rontsanak a helyzeten. Természetesen a válság a különböző tagállamokat, a különböző kockázati profillal rendelkező bankokat eltérően érintette, azonban közös szabályok nélkül a Bizottság szerint pozitív eredmény csak lassabban lett volna elérhető. A szabályozás másodlagos célja a támogatások negatív tovagyűrűző hatásainak kiküszöbölése, minimalizálása volt (pl. a támogatott bank felvásárol másokat, erősítve ezzel saját piaci pozícióját). A Bizottság szintén figyelemmel volt arra, hogy a szabályozás megfelelően kezelje az erkölcsi kockázatokat (*moral hazard*) kérdését is, vagyis a korábban túlzott kockázatot vállaló bankok, illetve tulajdonosaik ne tudják az államon keresztül a társadalom egészére hárítani e kockázatok negatív hatásait.

A fent említett szabályok alapján a Bizottság 2008 októbere óta jelentős számú jóváhagyást¹³ adott ki, és több hivatalos vizsgálati eljárást¹⁴ is indított különböző bankokra vonatkozó támogatási programok és egyedi intézkedések tekintetében. A szabályozás ideiglenes jellegű, csak a válság időtartamára vonatkozik. Ebből fakadóan a Bizottság az intézkedéseket csak rövidebb, általában hat hónapos időszakra hagyja jóvá, meghosszabbításukat a tagállamoknak külön kell kérni, igazolva az intézkedés további szükségességét. A tagállamok ezért folyamatosan jelentik be az eddigi programok meghosszabbítását, szükség ese-

¹¹ A Bizottság likviditásbővítés alatt a kormányzati intézkedéseket érti, nem a jegybank monetáris politika keretében tett lépéseit.

¹² A pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján című bizottsági közlemény, HL C 195., 2009. 08. 19., 9. o.

¹³ A Bizottság 2010. tavaszi Éves jelentése (Scoreboard) alapján a Bizottság 2008 októberétől 161 döntést hozott pénzügyi intézményekkel kapcsolatosan.

¹⁴ Az EUMSZ 108. cikk (2) bekezdése alapján.

tén kisebb-nagyobb módosítások átvezetésével, illetve új intézkedéseket is bevezetnek.

1. A kezességvállalási programok főbb jellemzői¹⁵

A bankok számára nyújtható állami kezességvállalásokra vonatkozó szabályok alapján csak szolvens intézmények részesülhetnek a kezességvállalási programok biztosította állami garanciából. A kezességvállalás csak új vagy megújított hitelek biztosítására vállalható az alárendelt kölcsöntőke kivételével. A kezesség lejáratára főszabály szerint három hónaptól három évig terjedhet, illetve a program költségvetésének egyharmadáig öt évig terjedő kezességvállalás is nyújtható (akár egy intézmény részére is). Kezességet a támogatási program lejártáig lehet vállalni. A Bizottság maximum hat hónapra hagyja jóvá a programokat, és meghosszabbításukat külön kell engedélyeztetni. A kezességvállalásért fizetendő árat az Európai Központi Bank (EKB) 2008. november 20-i ajánlása¹⁶ alapján kell megállapítani. Kiemelendő, hogy ez a módszertan a hitelkockázati felárat nagyrészt a válság előtti időszak adatai alapján határozza meg, így a válságban piacinak minősülő értékhez képest alacsonyabb ellenérték megfizetését várja el (pl. a 2008 augusztusát követően leminősített bankoknak is csak a korábbi, alacsonyabb felárat kell megfizetniük). A módszertan alapján elvárt, piacinál alacsonyabb díj is segíti a bankok külső forrásokhoz való hozzájutását, és a pénzügyi stabilitás helyreállítását.

A kezességvállalási programok alapvetően nem tartalmaznak olyan „exit” ösztönzőket, amelyek miatt az állami kezesség idővel előnytelenné válik a kedvezményezettek számára. A kezesség a biztosított ügylet lejártával és visszafizetésével szűnik meg. Előtörlesztést a szabályok nem írnak elő, nem várnak el. Ugyanakkor a kezességvállalást igénybe vevő pénzügyintézetek az állami garancia tényét nem hirdethetik. Amennyiben a kezességvállalás lehívásra kerül, a banknak szerkezetátalakítási tervet kell készítenie, amit a Bizottságnak jóvá kell hagy-

¹⁵ Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyintézetek vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben teendő intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o.

¹⁶ http://www.ecb.int/pub/pdf/other/recommendations_on_guaranteesen.pdf

nia. A Bizottság emellett a 2010. június 30-át követően nyújtandó vagy megújítandó állami kezességek szabályait a válság enyhülését követendő szigorítja, annak érdekében, hogy csak azok a bankok igényeljének állami kezességet, amelyek a piacról valóban nem tudnak forrásokhoz jutni (lásd később).¹⁷

2. A feltőkésítési (tőkeemelési) programok főbb jellemzői¹⁸

A feltőkésítési szabályok alapján a tagállamok különböző formában nyújthatnak tőkét a bankok részére. A programok mind a stabil, mind a megrendült helyzetben lévő bankok számára nyitottak. A tőkékért fizetett ellenértéknek összhangban kell lennie az EKB által megadott módszertannal és a vonatkozó bizottsági közleménnyel, valamint függ attól, hogy a bank stabil vagy válságos helyzetben van, illetve a nyújtott tőke típusától (pl. törzstőke, alárendelt kölcsöntőke).

Az állami tőke idővel visszafizetendő, és azért megfelelő piaci díjat kell a banknak fizetnie. A feltőkésítési programok különböző beépített ösztönzőket tartalmaznak, ami által az állami tőke használata idővel egyre előnytelenebbé válik a bank számára. A szabályozás tehát arra ösztönzi a kedvezményezettet, hogy a szükségesnél hosszabb ideig ne használja az adófizetők pénzét. Ösztönző lehet a növekvő elvárt osztalék, vagy a visszafizetendő tőke idővel arányos növelése. Egyéb szabályok (kamatozó részvények alapján történő kifizetések, vagy a növekedés korlátozása) szintén arra kényszerítik a bankokat, hogy az állami tőkétől való függőségüket minél hamarabb csökkentsék. A közösségi szabályok alapján ennek üteméről (a szerkezetátalakításban részesülő bankoknak pedig a támogatás nélküli életképesség középtávú megvalósulásáról) rendszeresen információt is kell szolgáltatniuk a Bizottságnak.

A tőkeemelésben részesülő bankoknak különböző magatartási korlátozásokat kell betartaniuk (pl. nem folytathatnak ármeghatározó magatartást, nem szerezhetnek részesedést bizonyos ideig más piaci

¹⁷ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/phase_out_bank_guarantees.pdf

¹⁸ A pénzügyi intézetek feltőkésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény, HL C 10., 2009. 01. 15., 2–10. o.

szereplőkben). A szabályozás kiemelt célként tűzte ki, hogy az állami tőkeemelésben nem részesülő bankok helyzete ne váljon hátrányosabbá a más bankokat érintő állami beavatkozás miatt. Az indokolatlan egyenlőtlenséget a megfelelő díjazás tudja leginkább ellensúlyozni. A rosszabb helyzetben lévő bankoknak – a működésükhöz kapcsolódó magasabb kockázatok miatt – magasabb árat kell fizetniük. Emellett a megfelelő ellentételezés kiszámításánál figyelembe kell venni a nyújtott tőke típusát (Tier 1 vagy Tier 2 típusú tőkejuttatás¹⁹). A közlemény melléklete tartalmazza az árazás kialakítására vonatkozó legfontosabb előírásokat.

A versenytorzítások csökkentése érdekében a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a tőkeemelés mértéke a szükséges legkisebb összegre korlátozódjon, és a bank az állami forrásokat ne használja fel agresszív piaci viselkedés (felvásárlások, expanzió) folytatására.

Minden banknak, amelyik a tőkeemelést követően kerül nehéz helyzetbe, vagy már a tőkeemelés előtt nehéz helyzetben volt, szerkezetátalakítási tervet kell készítenie. A tagállamoknak életképességi tervet kell bemutatniuk a tőkeemeléssel érintett, alapvetően pénzügyileg szilárd bankok tekintetében is. Az intézkedés bevezetését követően hat hónappal a tagállamnak átfogó jelentést kell adnia a program végrehajtásáról, különösen a feltőkésítés által érintett bank(ok)ról. E jelentésben információt kell továbbá szolgáltatni e bank(ok) üzleti modelljéről, és a tőkemegfelelés jövőbeli várható alakulásáról, ami alapján a Bizottság felmérheti a bank(ok) életképességét és kockázati profilját. Ez alapján a Bizottság meg tudja állapítani a szerkezetátalakítási terv benyújtásának szükségességét. Amennyiben egy bank másodszor is részesül tőkeemelésben, a Bizottságot utólagosan tájékoztatni kell, hogy meg tudja állapítani, alapvetően szilárd bankról van-e szó, vagy szükséges-e a szerkezetátalakítás.

3. *Értékvesztett eszközök kivásárlása*²⁰

A pénzügyi válság mélyülésével egyes tagállamok részéről megjelent az arra vonatkozó igény, hogy a válság által erősen érintett bankok te-

¹⁹ Tier 1 tőkeelemek adják a bank szavatoló tőkét, a Tier 2 tőkeelemek a járulékos tőkeelemek.

²⁰ Az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közlemény, HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o.

kintetében a bizalmat – és így a piaci finanszírozást – értéküket veszített banki eszközeiknek megvásárlásával, azaz profiltisztítással állítsák vissza. A Bizottság megállapítása szerint a tőkeemelésekkel létrehozott puffereket a bankok az értéküket veszített eszközök fedezetére szolgáló céltartalékok képzésére használták. Természetesen a bankok egyéb intézkedéseket is végrehajtottak a profiltisztítás érdekében (pl. eszközök leírása). A Bizottság ezért külön szabályt alkotott, amely meghatározza azon feltételeket, amelyek betartásával a tagállamok bizonyos eszközöket átvehetnek a bankoktól, oly módon, hogy a verseny torzulása a legkisebb legyen, és a pénzügyi ágazat hosszabb távon strukturálisan erősödjön. A közlemény alapján az állami beavatkozás előtt teljes körűen fel kell mérni az adott bank eszközállományát, valamint meg kell határozni, hogy azok közül melyek tekintendők értékvesztetteknek. A szabályozás nem titkolt célja, hogy egy bank csak egyszer részesüljön ilyen típusú intézkedésben. A Bizottság az állami beavatkozással érintett eszközök mellett a bank életképességét és tőkemegfelelését is megvizsgálja. Az értékvesztett eszközökből fakadó veszteségek (bukás nélküli) lehető legnagyobb részét az érintett bankra, illetve részvényeseire kell terhelni, és előírható számukra későbbi hozzájárulás is. A közlemény alapján jóváhagyott programokra csak rövid ideig (6 hónap) lehet jelentkezni, ami az értékvesztett eszközök minél hamarabbi teljes feltárására ösztönzi a bankokat. Az érintett bankokra különböző magatartási szabályokat lehet előírni (pl. osztalékfizetés, vezetői juttatások korlátozása). Az eszközátvétel szempontjából figyelembe vehető eszközök skálájának meghatározása során meg kell találni az egyensúlyt az azonnali pénzügyi stabilitás célkitűzése és a rendes piaci működéshez való visszatérés (a bizalom visszaszerzése) biztosításának középtávú szükséglete között.

A közlemény központi kérdésként kezeli az állam által átveendő eszközök árának meghatározását. E tekintetben első lépésként, amikor van, és megállapítható a piaci érték, aktuális piaci értékükön kell értékelni az eszközöket. Általánosságban véve minden olyan, átvételi program keretében végrehajtott eszközátvétel, amely során az értékelés alapján kialakított ár meghaladja a piaci árat, állami támogatásnak minősül. Az aktuális piaci ár azonban a jelenleg forgalomban lévő eszközök esetében jelentősen eltérhet a könyv szerinti értéktől, vagy előfordulhat, hogy piac hiányában nem is létezik (egyreszörű eszközök tényleges értéke nulla lehet). Emellett meg kell határozni az eszközátvételi program keretében az ér-

tékvesztett eszközökhöz rendelt értéket (az átvételi érték). A támogatás összeegyeztethetősége következetes értékelésének biztosítása érdekében a Bizottság az összeegyeztethető és a szükséges minimumra korlátozott támogatási összeg elfogadható referenciaértékének tekinti az eszköz alapul szolgáló hosszú távú gazdasági értékét (a tényleges gazdasági értéket) tükröző és az alapul szolgáló cash-flow-k, valamint a szélesebb időhorizont alapján kiszámított átvételi értéket. Az értékelés pontos metodológiáját a közlemény melléklete tartalmazza. Az átvételt követően a tagállamok kötelezettsége az átvett eszközök elkülönített kezelése.

Az eszközátvételben részt vevő banknak szerkezetátalakítást kell végrehajtania, amit a Bizottságnak jóvá kell hagynia. A szerkezetátalakítás célja, hogy a lehető legkisebb támogatás mellett álljon helyre a bank hosszú távú életképessége. Ennek szükséges, de nem elégséges része az értékvesztett eszközök kezelése. Az eszközátvétel a Bizottság szempontjából strukturális műveletnek minősül, és a szerkezetátalakításnál leírt feltételek értékelését és betartását vonja maga után.

4. A bankok szerkezetátalakítása²¹

A szabályozási folyamat fejlődésének jelenleg utolsó eleme volt a nehéz helyzetbe került bankok állami támogatással megvalósítandó szerkezetátalakításának szabályozása. A korábbi válságkezelő szabályokat kiegészítő közlemény megalkotásakor a Bizottság a következőket vette figyelembe: a válság jellege és globális volta tükrében a múltbeli gyakorlat módosításának szükségessége; a bankszektornak a gazdaság egészében játszott szerepe; illetve annak lehetséges rendszerszerű hatásai, hogy azonos időszak alatt számos banknak kell átalakítania szerkezetét. A Bizottság úgy tekinti, hogy szükséges a szerkezetátalakítás, amennyiben az állami támogatások mértéke meghaladja a bank kockázattal súlyozott eszközállományának 2%-át. A szerkezetátalakítás célja a bank állami források felhasználása nélküli hosszú távú életképességének, stabilitásának helyreállítása. Ehhez megfelelően kell elemezni a bank helyzetének kialakulásához vezető tényeket, a szerkezetátalakítási terv

²¹ A pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján című bizottsági közlemény, HL C 195., 2009. 08. 19., 9. o.

lépéseit, rugalmasságát és azt, hogy az reális feltételezéseken alapul-e, illetve a bank üzleti tervét és a tevékenységét befolyásoló belső és külső tényezőket. A szerkezetátalakítási tervnek tartalmaznia kell a különböző tényezők és feltételezések alapján kialakított ún. stressz-tesztet is, vagyis a jövőre vonatkozó várható legjobb, átlagos és legrosszabb forgatókönyveket. Kezeleni kell a szerkezetátalakítás által okozott versenytorzítást, valamint nyitva kell hagyni a lehetőséget arra, hogy a bank kiegészítő támogatásban részesülhessen, amennyiben erre szükség lenne. A szerkezetátalakítást a lehető leggyorsabban végre kell hajtani. A bank veszteséges tevékenységeit meg kell szüntetni. Amennyiben az életképesség hiteles módon igazolható helyreállítására nincsen esély, a Bizottság valós alternatívaként a bank tevékenységének megszüntetését, eszközeinek értékesítését írhatja elő. A szerkezetátalakítás három vezérlő elveként – az életképesség hiteles helyreállítása mellett – a közlemény az alábbiakat határozza meg:

- i. A kedvezményezett és tulajdonosainak megfelelő mértékű hozzájárulása a szerkezetátalakítás költségeihez, ezzel is minimalizálva a bevont állami források mértékét. A bankok természetesen nem használhatják az állami források általa generált bevételeket saját tőkéjükre eső osztalék fizetésére, ha tevékenységük önmagában nem termel elegendő nyereséget.
- ii. Verseny torzulását ellensúlyozó intézkedések: az adott bank működésének körülményeit és a nyújtott támogatás összegét, valamint a saját hozzájárulás mértékét figyelembe véve (pl. üzletágak értékesítése, felvásárlási tilalom három évig, ármeghatározó magatartás megtiltása). Amennyiben az átalakított bank piaci jelenléte korlátozott marad, valószínűleg kevésbé lesznek szükségesek a további korlátozások pl. leválasztás, magatartásbeli kötelezettségvállalások vagy a növekedésre vonatkozó korlátok. A kompenzációs intézkedések kialakítása során a Bizottság figyelmet fordít arra, hogy a bankok lehetőleg ne csökkentsék országhatárokon átnyúló tevékenységüket, mivel ez az egységes piac szétzúzását okozná.

A szerkezetátalakítás végrehajtásáról a tagállamoknak rendszeresen jelentést kell tenniük a Bizottság részére. A Bizottság a jelentések alapján értékeli, hogy a szerkezetátalakítási terv sikeres-e, vagyis megalapozza-e a bank hosszú távú életképességét. Amennyiben e tekintetben a Bizottságnak kétségei merülnek fel, hivatalos vizsgálati eljárást indít. A

szerkezetátalakítási terv tartalmi követelményeit (adatok, a bank megfelelő ismertetése, kompenzációs intézkedések stb.) a közlemény melléklete tartalmazza.

IV. A támogatások lehetséges versenytorzító hatása

Bár az állami támogatások kiemelt szerepet játszottak és játszanak jelenleg is a pénzügyi ágazat stabilitásának helyreállításában, a támogatási programok szükségesnél hosszabb ideig történő fenntartása a versengő piaci magatartás torzításához vezethet. E tekintetben különösen az alábbi megfontolások érdemelnek figyelmet:

- Annak kockázata, hogy – feltételezve, hogy a támogatás (pl. állami tőke) kedvezőbb feltételekkel vehető igénybe – elhúzódik a bankok általános gazdasági és piaci körülményekhez történő igazodása, ha a gazdaság visszatér a normális fejlődési irányba.
- Állami támogatás nélkül nem nyereséges vagy nem életképes piaci tevékenységek vagy pénzügyi intézmények fennmaradnak a piacon, amelyek támogatás nélkül nem létezhetnének – a versenytársak rovására.
- Erkölcsi kockázatok: a bankok aránytalan kockázatokat vállalnak, mivel tudatában vannak annak, hogy az állam által biztosított intézkedésekre támaszkodhatnak, ha valamilyen problémával kerülnek szembe.
- Torzulás a tisztán hazai és nemzetközi piacon tevékenykedő bankok között, mivel ez utóbbiak több tagállam támogatását vehetik igénybe, még akkor is, ha székhelyük szerinti államtól nem részesülnek támogatásban.
- A támogatásban részesült bankok a támogatás nélkül működők kárára tudnak terjeszkedni a jövőben.
- Az állami támogatás stabilizációs hatásával megkönnyíti a bankok számára további források szerzését a piacról.
- A támogatásban nem részesülő bankoknak magasabb kockázati felárat kell fizetniük, mint az állami támogatással stabilizált pénzintézeteknek.

V. A válságkezelés nyomon követése

A Bizottság folyamatosan értékelte és értékeli a pénzügyi ágazatnak nyújtott állami intézkedések hatásait. Az állami támogatásokról szóló 2009. évi tavaszi jelentése, a Scoreboard kifejezetten ezzel a témával foglalkozott,²² illetve elemezte, hogy az állami támogatások fokozatos megszüntetésére milyen feltételek mellett kerülhet sor a nélkül, hogy ez zavarokat okozna az ágazatban.

A Bizottság 2009. augusztusában egy áttekintő összefoglalót is közölt²³ a hatályos kezességvállalási és tőkeemelési programokról. Az összefoglaló értékelt a programok hatékonyságát, és ismertette azon feltételeket, amelyeket a bejelentés vagy a meghosszabbítás során a tagállamoknak be kell tartaniuk a pozitív bizottsági döntés megszerzése érdekében. Az összefoglaló anyag jelezte, hogy szükség van a bankok számára nyújtott támogatások progresszív visszavonásának kidolgozására, hogy a reálgazdaság megerősödésével a már szükségtelen állami jelenlét fokozatosan csökkenthető legyen.

A Bizottság az eddig felhalmozódott tapasztalatai, és a tagállamoktól, valamint más közösségi intézményektől származó információi alapján 2009. nyarán elvégezte a bankok számára nyújtott intézkedések tartalmi elemzését is, különös tekintettel arra, hogy fő céljukhoz, a pénzügyi stabilitás és a hitelezési hajlandóság helyreállításához milyen mértékben járultak hozzá, mennyiben védtek a közösségi belső piacot, minimalizálták az általuk okozott versenytorzítás mértékét, illetve akadályozták meg a normális piaci állapotokhoz való visszatérést.

Az összefoglaló közzétételével a Bizottság elsődleges célja, a már elfogadott programok konzisztenciájának és hatékonyságának biztosítása, esetleges meghosszabbításuk során. Az összefoglaló bemutatja a programok központi elemeit, amelyeket a Bizottság a jóváhagyásához feltétlenül szükségesnek tart. Természetesen adott esetben a Bizottság további előírások betartását és kötelezettségek vállalását is a jóváhagyás feltételéül szabhat annak érdekében, hogy a szabályozás alapelvei betartásra kerüljenek. A bankok számára nyújtott állami támogatási intézkedések hatékonyságának vizsgálata azért is kiemelten fontos, mivel magában foglalja azon felvetések átgondolását, amelyek mentén ezen

²² http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/2009_spring_en.pdf

²³ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/review_of_schemes_en.pdf

intézkedések megszüntethetőek, és visszavonhatóak, ha majd a pénzügyi válság megszűnik, illetve hatásai lehetővé teszik, hogy a piac visszatérjen az önfenntartó működéshez.

A már hivatkozott, 2009 tavaszán megjelent Scoreboard mellett a Bizottság 2010 tavaszán is részletesen értékelte a pénzügyi ágazatnak különböző formában nyújtott állami támogatásokat.²⁴ A Bizottság továbbra is úgy tartja, hogy az állami támogatási szabályok következetes (minden tagállam esetében azonos) és kiszámítható alkalmazása, valamint végrehajtása fontos szerepet játszott válság kezelésében. A Bizottság az eddigi intézkedéseket sikeresnek tekinti, mivel azok jelentős mértékben hozzájárultak a pénzügyi stabilitás helyreállításához és a gazdasági növekedés újraindításához.

VI. Az állami kezességvállalásokra vonatkozó szabályok szigorítása

A Bizottság és az Európai Központi Bank folyamatosan elemezte az állami kezességek felhasználásának gazdasági előnyeit. A Bizottság által 2010. május 19-én közzétett munkaanyag²⁵ melléklete tartalmazza ennek az elemzésnek az eredményeit. Röviden összefoglalva: kimutatható, hogy az állami kezességek iránti igény mind összegszerűen, mind az igénylések számát tekintve jelentősen csökkent a 2009 első félévében tapasztalt csúcs óta. A Bizottság azt is megállapította, hogy a kezességet igénybe vevő bankok közül sokan szerkezetátalakításon estek vagy esnek át (23 bank).

A kimutatások alapján a kezességvállalásokat igénylő bankok száma is csökkenő trendet mutat, és főként az alábbi bankok igényelnek még állami kezességet:

- azok a bankok, amelyek jelenleg is szerkezetátalakítást hajtanak végre vagy vállalták ennek végrehajtását, vagy
- azok a bankok, amelyeknek relatíve alacsony a kockázati besorolása, illetve nem rendelkeznek besorolással.

²⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0255:FIN:HU:PDF>

²⁵ http://ec.europa.eu/competition/state_aid/studies_reports/phase_out_bank_guarantees.pdf

Vagyis a stabilabb bankok már nem bocsátanak ki állami kezességekkel biztosított értékpapírokat. A vizsgálat továbbá kimutatta a forráshoz jutás relatív költségeit kezességvállalással és anélkül. A vizsgálat következtetései alapján a hatályos kezességvállalásokra vonatkozó ármeghatározási formula alapján a kezességvállalások jelentősen csökkentik a forráshoz jutás költségeit, különösen az alacsonyabb hitelképességgel bíró bankok esetében. A vizsgálat megállapításai szerint bizonyos exitmechanizmusok már elkezdődtek, főleg a stabil bankok esetében, amelyek már lemondtak az állami kezességekről, mivel azt túl drágának találják, illetve a nélkül is hozzájutnak olcsó biztosítatlan forrásokhoz, így mentesülnek az állami támogatási szabályok által előírt kötelezettségek alól.

A piaci folyamatok javulásával és a kockázatok csökkenésével a kezességvállalásban részesülő és azt nem igénylő bankok közötti versenytorzulás mértéke és lehetősége fokozottan növekszik. Ezért a Bizottság szigorítani kívánta a kezességvállalások igénybevételére vonatkozó szabályozás feltételrendszerét. A Bizottság a szigorítást két tekintetben is fontosnak tartja. Egyrészt, fontos a kezességvállalások díjának emelése, ami a finanszírozási költségeket a piaci költségekhez közelíti. Másrészt, a Bizottság azokat a bankokat, amelyek még függnék az állami kezességvállalásoktól, de nem hajtanak végre szerkezetátalakítást, arra akarja „kényszeríteni”, hogy egyedileg bizonyítsák hosszú távú életképességüket. E két módosítás együttes hatása a Bizottság véleménye szerint ösztönözni fogja a bankokat, hogy csökkentsék az állami kezességek igénybevételét, illetve azokat, amelyek nem tudják életképességüket bizonyítani, arra kényszeríti, hogy szerkezetátalakítási tervet dolgozzanak ki és hajtsanak végre, megszüntetve ezáltal szerkezeti gyengeségeiket.

A kezességvállalások használatának fokozatos szigorítása során a Bizottság több tényezőre is figyelemmel volt:

- az egyes tagállamok helyzete jelentősen eltérő lehet, aminek hatása lehet az exit folyamatok sebességére, és a szigorítás lehetséges mértékére,
- a pénzügyi, gazdasági folyamatok és a válságból való kilábalás törékenységére,
- a még leírásra kerülő banki eszközök összegének ismeretlen mértékére,
- egyes központi bankok forrásbővítő lépéseinek párhuzamos visszavonására, ami növelheti egyes bankok forrásigényét,

- kedvezőtlen piaci körülmények és a pénzügyi piacok feszültségeinek lehetőségére.

Mindezek mellett a Bizottság tudatában van a szuverén kockázatok jelentős növekedéséből fakadó negatív folyamatoknak, amelyek adott esetben megfelelő ellenlépések megtételét igényelhetik.

E megállapítások alapján a Bizottság a 2010 júniusát követően vállalni kívánt állami kezességvállalások versenytorzító hatásának csökkentése érdekében előírta, hogy:

1. a kezességvállalást igénylő bank bizonyítsa az életképességét, ha a bank teljes kötelezettségállományának 5%-át meghaladja a kezességgel biztosított kötelezettségek aránya, vagy a kezességgel biztosított állomány eléri vagy meghaladja 500 millió eurót, valamint
2. az EKB árazási metodikához képest legalább az alábbi felárak alkalmazását tette kötelezővé:
 - 20 bázispont az A+ és A (A1 és A2) besorolású bankok esetében,
 - 30 bázispont az A- (A3) besorolású bankok esetében, és
 - 40 bázispont az ennél alacsonyabbra sorolt bankok esetében (a besorolás nélküli bankokat BBB besorolásúnak kell tekinteni).

VII. A már elfogadott intézkedések költségvetési hatásai

A pénzügyi ágazatnak nyújtott támogatások nyújtására támogatási programok vagy egyedi – jellemzően megmentési célú – intézkedések keretében került sor. Voltak olyan tagállamok, amelyek jóváhagyattak a Bizottsággal támogatási programot, de nem került sor támogatás nyújtására a programból. E tagállamok szerint a programok fenntartása azonban több okból is szükséges. Egyrészt, mert a program már létezésével is pozitívan hat a piaci szereplőkre és csökkenti a bizalmi válságot, másrészt, amennyiben gyors beavatkozásra lenne szükség azonnal lehet használni. A Bizottság összesen több mint 500 milliárd eurónyi tőkeemelést hagyott jóvá, amiből 240 milliárd eurónyi ténylegesen meg is valósult. Ezek az összegek az EU GDP-jének 4-, illetve 2%-át teszik ki. Az elfogadott bankközi hitelezéshez igénybe vehető kezességvállalások felső határa meghaladja a 3150 milliárd eurót, amiből 993 milliárd euró összegben került sor kezességvállalásra (időközben természetesen egyes kezességvállalások a mögöttes ügyletek rövid jellege miatt már megszűntek). Vagyis, a tagállamok az EU GDP 25%-ának megfelelő

kezességet vállalhatnak, és a tényleges kötelezettségvállalások értéke eléri a 8%-ot. A tagállamok által bevezetett intézkedések költségvetési hatása tehát jelentős, aminek következtében megnőtt az államadósság. Jelenleg azonban nem állapítható meg, hogy az intézkedések aránytalanok lettek volna. Ugyanakkor az állami beavatkozás hatással volt a szuverén kockázatok mértékére is, és jelentős kockázatot helyezett a magánszférából a közszférára. A Bizottság megállapításai szerint az állami támogatási szabályok, a koordinált megközelítés és az a tény, hogy azonos szabályok vonatkoztak minden piaci szereplőre, megelőzték a belső piac működését fenyegető veszélyeket, amíg a normál piaci működés alapvetően helyreállt. Természetesen az állami intézkedések hatásait rendszeresen vizsgálni kell.

VIII. Befejezés – értékelés

A Bizottság továbbra is eltökélt abban, hogy a válság enyhítése érdekében tervezett tagállami döntéseket koordinált, azonos mozgásteret adó keretek közé szorítsa, „koordinálja”, megőrizve ezáltal a közös piac integritását és kizárva a káros protekcionizmusra irányuló törekvéseket. A támogatási intézkedések elfogadása mellett azok folyamatos felügyeletét is elvégezve, a Bizottság azt is figyelemmel kíséri, hogy a programokat, egyedi intézkedéseket a tagállamok az eredeti feltételek és célok mentén hajtották-e végre. A Bizottság legfontosabb célja a pénzügyi ágazat stabilitásának és működőképességének helyreállítása mellett továbbra is a verseny indokolatlan torzulásának kizárása, illetve lehető legkisebbre történő korlátozása lesz. A Bizottság továbbá kiemelt figyelmet szentel annak, hogy a tagállamok minden intézkedést a közép- és hosszú távú hatások figyelembevételével alakítsanak ki, azok kizárólag a piaci hiányosságok kezelésére szorítkozzanak, és ne tartsanak életben működésképtelen piaci struktúrákat, üzleti modellek alapján működő bankokat. Az intézkedések végrehajtása magában foglalja egyes bankok szerkezetátalakítását, illetve felszámolását is, amely lehetővé teszi a piac „megtisztulását” és új, életképes vállalkozások kialakulását.

2009 őszétől a Bizottság elsődleges célja az állami támogatások fokozatos megszüntetésének szabályozása, annak érdekében, hogy a bankok a folyamatosan javuló piaci viszonyok között már ne az állami forrásokat használják, hanem eredeti gyakorlatukhoz térjenek vissza.

A válságból való sikeres kiút feltételezi, hogy a bankszektor ismét önfenntartóvá válik, és a stabilitás megőrzése mellett versengő piaci folyamatok ismét kialakulnak. E célok közötti helyes egyensúly megtalálása érdekében előzetesen meg kell határozni egy világos és a bankok, valamint a tagállamok egyedi jellegzetességeinek teret engedő, megfelelő rugalmasságot biztosító kilépési stratégiát, amely a piac fejlődését is figyelembe veszi. E stratégia célja, hogy a tagállami támogatási programokat fokozatosan egyre kevésbé vonzóvá tegye, hatályukat szűkítse, ösztönözve ezáltal a bankokat arra, hogy a jövőben a magánszektorban keressék a finanszírozási forrásokat.

A Bizottság a válság alatt a bankszektor számára nyújtott intézkedéseket folyamatosan felülvizsgálja és értékeli. Ez a folyamatos, kiemelt figyelem a helyzet rendkívüli jellegéből fakadóan megalapozott és kívánatos is. A felülvizsgálat eredményeként – ahogyan az a tőkeemeléseknél látható volt – azonban előfordulhat, hogy az újabb bejelentések és a meghosszabbítások esetében a Bizottság a jövőben további, vagy a korábbitól eltérő feltételeket ír elő a tagállamok számára. Ez a gyakorlat a Bizottság szándékai szerint megfelelően kezeli a piaci változásokat és a válságot, csökkentve a támogatások versenytorzító hatását. Ugyanakkor ez a megközelítés a jogbiztonságot veszélyeztetheti, hiszen az új vagy módosított követelményeket a közösségi másodlagos jog nem tartalmazza, így ez a gyakorlat elvben alkalmas arra, hogy a Bizottság visszaéljen hatáskörével. E felvetésre természetesen csak az uniós bíróságok előtt indított eljárás adhatna választ, amennyiben valamely tagállam keresetet indítana egy bejelentésének ezen indokok (az addicionális követelmények nem vállalása) alapján történő elutasítása miatt.

A jövőre vonatkozóan elmondható, hogy a szabályok gyors fejlődése miatt fontos az egyedi döntések (illetve az azokról szóló sajtótájékoztató anyagok), illetve a Bizottság állami támogatások fokozatos kivonását előkészítő törekvéseinek folyamatos nyomon követése.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG 2009-BEN HOZOTT, MAGYARORSZÁGNAK CÍMZETT ÁLLAMI TÁMOGATÁSI HATÁROZATAI

GÖNCZ ILDIKÓ – HARGITA ESZTER¹

A 2008 őszen kezdődő pénzügyi és gazdasági válság kezelése az „általános” állami támogatási szabályok keretein belül nem tűnt megoldhatónak. 2008 ősztől az Európai Bizottság (továbbiakban: Bizottság) számos közleményt adott ki, amelyekben meghatározta a pénzügyi intézmények (főleg bankok) számára a válság kapcsán nyújtható támogatásokra vonatkozó szabályokat². A szabályok célja az volt, hogy biztosítsák az egyenlő elbánást a különböző tagállamokban tevékeny

¹ A szerzők a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretén belül működő Támogatásokat Vizsgáló Iroda munkatársai. Jelen összefoglaló a szerzők saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda hivatalos véleményének.

² (1) Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézmények vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben teendő intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25. 8–14. o., (2) A hitelintézetek feltőkésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény, HL C 10., 2009. 01. 15., 2–10. o. és (3) Az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közlemény, HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o., (4) A pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján című bizottsági közlemény, HL C 195., 2009. 08. 19., 9. o.

kedő bankok, illetve a támogatásban részesülő és nem részesülő bankok között, megakadályozzák a tagállamok közötti támogatási verseny kialakulását, csökkentsék a támogatások negatív tovagyrűző hatásait (pl.: piacszerzés a támogatásból), és kezeljék az erkölcsi kockázatokat (*moral hazard*) is.

A válságból való kilábalás elősegítése érdekében a tagállamoknak számos ideiglenes/átmeneti intézkedést kellett hozniuk, így Magyarországnak is. Jelen cikk a válság kapcsán a pénzügyi intézményekre vonatkozó, a Bizottság jóváhagyásával bevezetett magyar intézkedéseket mutatja be.

- *A hitelintézetekre vonatkozó tőkeemelési és kezességvállalási intézkedések* (N-664/2008. sz. határozat, és az intézkedések meghosszabbításai: N-355/2009, N-662/2009. és N224/2010. sz. határozatok) célja a pénzügyi válság következtében a pénzpiacokon keletkezett forráshiány és hatásainak a mérséklése. A határozat a tőkeemelés és a kezességvállalás feltételeit tartalmazza, különös tekintettel azok nagyságára, időtartamára és az azokért fizetendő díjra.
- *A pénzügyi válság sújtotta háztartások megsegítését célzó magyar lakáshitel-intézkedéscsomag* (N-358/2008. sz. határozat, és az intézkedéscsomag módosítása és meghosszabbítása: N-603/2009 sz. határozat). Az intézkedéscsomag átmenetileg könnyíti a lakástulajdonosokra háruló terheket, de az eredeti hitel futamidejét nem hosszabbítja meg.
- *A hitelintézetek likviditását elősegítő intézkedés*³ (NN68/2009. sz. bizottsági határozat) alapján – a reálgazdasági folyamatok visszaesésének fékezése érdekében – a bankok hitelt kaphatnak a reálgazdaság egészében érezhető forráshiány mérséklése érdekében, abból a célból, hogy folytassák – elsősorban – a kis- és középvállalkozások hitelezését.

³ *A hitelnyújtásra az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 8/B. §-a alapján kerül sor.*

I. A hitelintézetekre vonatkozó tőkeemelési és kezességvállalási intézkedés

1. Az intézkedéscsomag tartalma

A tőkeemelési és kezességvállalási intézkedéscsomag⁴ létrehozásának célja az volt, hogy a 2008 őszt követően – majd a 2010. évi görögországi hitelválság hatására ismét – bizonytalanná vált pénzpiac rendszerkockázati szempontból kiemelkedő jelentőségű szereplőinek lehetőséget biztosítson arra, hogy tőkemegfelelésük magasabb szintre emelkedjen, ezáltal a pénzpiacra jellemző általános bizalmi válság helyreálljon, és a bankközi hitelezés ismét elinduljon. Az intézkedéscsomag elősegíti más piaci szereplők bizalmának megalapozását, lehetőséget teremt a piaci ingadozások kivédésére, a kevésbé kiszámítható változásokkal terhelt időszak átvészelésére, mely hozzájárul a bankok likviditási helyzetének javításához és ezáltal a reálgazdaság hitelezéséhez.

Az *intézkedéscsomag* az állami beavatkozásnak két alapvető formáját teremtette meg⁵:

1. Az állami források terhére való tőkeemelési lehetőségét;
2. A piaci szereplők hitelezőkkel szembeni kötelezettségeire vállalható állami kezességet.

Az intézkedéseket a Magyar Állam a Nemzetközi Valutaalaptól 2008-2010. években felvett hitelből az erre a célra elkülönített hatszázmilliárd forintnak megfelelő devizaösszegeből finanszírozza. A tőkeemelési, illetve a kezességvállalási támogatási intézkedések költségvetéseként 300-300 milliárd forint lett meghatározva. A kezességgel fedezett hitelek összege azonban összesen (a multiplikátor hatás miatt⁶) maximum

⁴ A tőkeemelési és kezességnyújtás hazai jogalapját a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának erősítéséről szóló 2008. évi CIV. törvény (ún. Stabilitási törvény) képezi.

⁵ Az intézkedéscsomagot a sajtó, a média és egyes szakanyagok is „Bankmentő csomag”-nak neveznek.

⁶ A hitelpénz a pénzkölcsönadás és -vétel melléktermékeként egyre növekszik; például egy bankban letétbe helyezünk egy bizonyos összegű pénzt és azt a bank kölcsönadja valakinek azzal az ígérettel, hogy ő azt egy jövőbeli meghatározott időben egy kis extrával majd visszatéríti. Ebben az időben ez a személy ezt a pénzt rendes pénzként használhatja, de mivel ez még mindig a mi pénzünk, így mi is használhatjuk, mondjuk valami költségünk kiegyenlítésére utasíthatjuk a bankot, hogy a számlánkról egy másikra tegye azt át. Ezt a látszólagos pénzt hívjuk hi-

1500 milliárd forint lehet.

Az intézkedések kedvezményezettjei azok a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező, fizetőképes hitelintézetek lehetnek (ide nem értve a fióktelep formájában működő hitelintézetet), amelyek a pénzügyi rendszer stabilitásának megőrzése érdekében alapvető fontossággal bírnak. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) folyamatosan értékeli a Magyarországon szabályozott intézmények helyzetét, különös tekintettel a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitására. Az MNB és a PSZÁF által készített értékelések alapján kerülnek kiválasztásra a jelentkező hitelintézetek közül azok, amelyek a tőkeemelési, illetve a kezességvállalási támogatási programokban részt vehetnek. A tőkeemeléssel és a kezességvállalásról az MNB és a PSZÁF javaslata alapján a nemzetgazdasági miniszter (a pénzügyminiszter jogutódja) dönt.

2. Az intézkedéscsomag alkalmazhatóságának időtartama

A Bizottság a hitelintézetek megsegítésére irányuló intézkedéseket csak hat hónapra hagyja jóvá annak érdekében, hogy a versenytorzítás mértéke a lehető legkisebb szinten maradjon. Amennyiben egy tagállam meg szeretne hosszabbítani egy ilyen intézkedést, az csak a Bizottság jóváhagyásával tehető meg, melynek alapja az adott intézkedés működését és hatékonyságát bemutató tagállami jelentés. A meghosszabbítás mindig csak maximum 6 hónapos időtartamra kérhető.

Az eredeti tőkeemelési és kezességvállalási intézkedést a magyar hatóságok 2008. december végén jelentették be a Bizottságnak, melyet a Bizottság 2009. február 12-én hagyott jóvá (N664/2008 sz. határozat). A jóváhagyó határozat szerint a tőkeemelési intézkedésre 2009. március 31-ig, a kezességvállalási intézkedésre 2009. június 30-ig nyílt lehetősége a Magyar Államnak. Ezt követően először 2009. december 31-ig (N355/2009 sz. határozat), majd 2010. június 30-ig (N662/2009 sz. határozat), végül 2010. december 31-ig (N224/2010 sz. határozat⁷) kértek és kaptak a magyar hatóságok hosszabbítást a tőkeemelési intézkedésre vonatkozóan. Az

telpénznek, magát a folyamatot pedig a pénz *multiplikátor hatásának*. (Forrás: Wikipédia: Pénz)

⁷ Újabb, szigorú kötelezettség vállalási feltételek mellett (lásd „Kötelezettségek” lent).

állami kezességvállalásra vonatkozó intézkedési lehetőség 2009. december 31-ét követően nem került meghosszabbításra, mivel a hitelintézetek részéről – feltehetőleg a Kormány 2009 második félévétől induló gazdaságélénkítő politikája és a javuló pénzügyi helyzet eredményeként – a magyar hatóságokhoz 2009. december 31-ig nem érkezett állami kezesség nyújtásra vonatkozó igény. A program meghosszabbításához mindig szükség volt a magyar hatóságok által az intézkedéscsomag felhasználásának tapasztalatairól összeállított jelentésre és az MNB-nek a program meghosszabbításának piaci indokait megfelelően alátámasztó levelére.

3. A tőkeemelés fő szabályai

A tőkeemelés kizárólag elsőbbségi, nem kumulatív részvények formájában történhet, mely elsőbbségi részvények úgynevezett „Tier 1”, azaz alapvető tőkét képeznek. A tőkeemelés célja az, hogy a tőkeemelésben részesült bank tőkemegfelelési mutatója⁸ (ún. CAR-mutató) 12%-os szintre emelkedjen.

A tőkeemelés alapvetően osztalékelsőbbséget biztosító részvények jegyzésével valósul meg, amelyet garanciális elemként a különleges vétójogot biztosító részvény kibocsátása egészít ki. A különleges vétójogot biztosító részvényt a Magyar Állam a tőkeemeléssel egyidejűleg jegyzi le, s a továbbiakban ennek birtokában bizonyos döntések esetében vétójogot gyakorolhat (lásd „Vétójog” lent).

Általános és szigorúan vett szabály, hogy a tőkeemelés mértéke nem haladhatja meg jelentősen a kockázattal súlyozott eszközérték 2 százalékát, és a tőkeemelés eredményeként kialakuló tőkemegfelelés nem haladhatja meg a 12%-ot.

Az eredeti határozat a névértéken történő részvény-kibocsátást tette lehetővé. Ugyanakkor a magyar társasági jog szabályai⁹ értelmében egy részvénytársaság által kibocsátott összes elsőbbségi részvény névértéke együttesen nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének a

⁸ Tőkemegfelelési mutató = A szavatoló tőke aránya a kockázattal korrigált mérleg főösszeghez képest; szavatoló tőke = az Alapvető (Tier1) + Járulékos (Tier2) tőke + Kiegészítő (Tier3) tőke. (Megjegyzés: a CRD IV tervezi a szavatoló tőke ilyen irányú módosítását, egyelőre a hatályos alapján még van kiegészítő tőke.)

⁹ A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 185.§ (2) bek.

felét. Annak érdekében, hogy a Magyar Állam gazdaságilag is számottevő összegű tőkeemelést hajthasson végre, a magyar hatóság az intézkedés első (2009. december 31-ig történő) meghosszabbítási kérelmében kezdeményezte a névérték=kibocsátási értékre vonatkozó feltétel megváltoztatását is, melyet a Bizottság a meghosszabbított programról szóló határozatában jóváhagyott¹⁰.

4. Az állami tőkéért fizetendő díj mértéke

Az elsőbbségi részvények után fizetendő díj többféle díjrészből tevődik össze, amely egyrészt tartalmazza az EMU¹¹ irányadó éves kamatát és az Európai Központi Bank (EKB) 2008. november 20-án közzétett ajánlása szerint fizetendő éves díjat, valamint az előbbiekhöz adandó, a mielőbbi visszafizetést ösztönző éves plusz költséget, az úgynevezett „step up” díjat.

A tőkéért fizetendő éves díj mértéke az EKB ajánlása alapján az alábbiak szerint lett kialakítva:

- az 5 éves német államkötvények (EMU irányadó éves kamat) átlagos hozama a tőkeemelést megelőző 20 munkanapon (határozat hozatalakor 230 bázispont);
- az 5 éves magyar államkötvények és az 5 éves német államkötvények szuverén átlaghozama közti különbség a 2007. január 1. – 2008. augusztus 31. közötti időszakban (358 bázispont);
- az „A” hitelminősítésű, euró övezeti bankok ország likviditás kockázati felára¹² (ún. CDS spread) (73,5 bázispont);
- kezelési költségeket fedező díj: 1-2%¹³;
- a tőkejuttatás típusától függő díj elsőbbségi részvény esetében: 1%¹⁴;

¹⁰ N355/2009 sz. határozat 2. 4 pont (26), (27).

¹¹ Gazdasági és Monetáris Unió (Economic and Monetary Union) kötvényeinek éves irányadó kamata megegyezik az 5 éves német államkötvények irányadó kamatával.

¹² A magyar bankokra vonatkozóan nem áll rendelkezésre megfelelő CDS-adat.

¹³ http://www.ecb.de/pub/pdf/other/recommendations_on_pricing_for_recapitalisationsen.pdf 3–4 . pontok. Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁴ http://www.ecb.de/pub/pdf/other/recommendations_on_pricing_for_

- az elsőbbségi részvények nem kumulatív természete miatti felár: 0-3%¹⁵.

A fentiekén túl az állami tőke visszafizetésének ösztönzésére, a bankoknak az éves fennálló hitelösszeg után fizetendő kamaton felül ún. „step-up” díjat¹⁶ is kell fizetnie.

5. Kezességvállalás fő szabályai

A kezességvállalás a Stabilitási törvény életbelépését követően a bankközi piacon nyújtott új vagy megújított hitelek biztosítására vállalható. Alárendelt kölcsöntőke vagy tőkebevonás nem fedezhető állami garanciával. A kezesség lejáratát három hónaptól három illetve öt évig terjedhet, és a kezességgel fedezett hitelek összege összesen maximum 1500 milliárd forint lehet. Öt évig terjedő kezességvállalás esetén kezesség csak az intézkedés költségvetésének egyharmadáig nyújtható (akár egy intézmény részére is), de a kezességvállalással fedezett összeg nem lehet több, mint 450 milliárd forint. Kezességet az intézkedés program lejártáig (2009. december 31.) lehetett vállalni.

A kezességvállalásért fizetendő díj az EKB 2008. november 20-i közleménye alapján került megállapításra. Az ármegállapítási metodika a válság előtti időszak adatai alapján meghatározott 73,5 bázispontos ország likviditás kockázati díjat (CDS spread), valamint egy éves fix 50 bázispontos felárat tartalmaz, amely így összesen 1,235%-os éves kezességvállalási díjat eredményez. Ez az árazási struktúra az egy évnél hosszabb lejáratú hitelekre érvényes.

recapitalisationsen.pdf 5. pont. Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁵ Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁶ A bizottsági határozatban szereplő éves „step up” költség, mely az állami tőke mielőbbi törlesztését ösztönzi, a hitelintézetek feltőkésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény (HL C 10., 2009.01. 15., 2–10. o.) alapján vált a határozat részévé.

6. Az intézkedéscsomag általános szabályai

a) Vétójog

Mind a tőkeemelési, mind a kezességvállalási intézkedés biztonsági elemként kiegészült az állam részére biztosított vétójoggal (vétójogot megtestesítő részvény kibocsátásával).

A különleges vétójogot biztosító részvény segítségével az állam:

- megakadályozhatja a túlzott osztalékfizetést;
- az anya- és leánybank közötti nagy értékű kölcsönügylet létrejöttét;
- túlzott akvizíciós célok elérését;
- túlzott menedzsment kompenzáció kifizetését;
- más – az állam osztalékelsőbbiségét fenyegető – osztalékelsőbbégi részvény kibocsátást;
- tulajdonosi vagyonkimentést.

A különleges vétójogot biztosító részvény osztalékra nem jogosít, és kibocsátása nem érinti a többi részvényes osztalékhoz való jogát.

Ezenkívül az intézkedéscsomagból részesülő hitelintézetek tevékenységük során nem hirdethetik az állami beavatkozás tényét.

b) Kötelezettségek

A magyar hatóságok a program alkalmazása esetén az alábbi kötelezettségeket vállalták:

- Tőkeemelés esetében, amennyiben a tőkeemelésben részesült hitelintézet tőkemegfelelési mutatójának emelkedése meghaladja a 2%-ot, a magyar hatóságok tájékoztatást adnak arról, hogy az állam milyen szempontok alapján minősítette a tőkeemelésben részesült bankot pénzügyileg stabil („fundamentally sound”) banknak.
- Az intézkedéscsomag meghosszabbításától számított hat hónapon belül a tőkeemelési és kezességvállalási programok végrehajtásáról naprakész, teljes körű jelentést nyújtanak be a Bizottsághoz.
- Tőkeemelés esetén tájékoztatják a Bizottságot a kedvezményezett bank kockázati profiljáról, és – kérés esetén – a Bizottság rendelkezésére kell bocsátaniuk azokat az információkat, amelyek lehetővé teszik a kedvezményezett bank pénzügyi helyzetének értékelését.

- Az intézkedés keretében egyszer már feltőkésített bankok esetleges második feltőkésítését külön és egyenként bejelentik, és valamennyi releváns információt a Bizottság rendelkezésére bocsátanak annak értékelése érdekében, hogy a bank alapvetően stabil-e még.
- Az osztalékelsőbbégi részvényekre fizetendő díj és a tőkeemelés kockázattal súlyozott eszközök arányában történő összege mindig a kibocsátási ár alapján kerül kiszámításra.
- A garantált hitelek kibocsátásának lehetőségét a program időtartamára kell korlátozni.
- A kezesség lehívása esetén a bankok szerkezetátalakítási tervet nyújtanak be.

7. Az intézkedéscsomag alkalmazásának eddigi tapasztalatai

a) Tőkeemelés

A Magyar Állam által nyújtott tőkeemelésben 2010 júliusáig egyetlen hitelintézet, az FHB Jelzálogbank Nyrt. (továbbiakban: FHB Bank) részesedett. Az FHB Bank 2009 márciusában 30 Mrd forint állami tőkeemelést igényelt, melyet a PSZÁF és az MNB is támogatott. A Magyar Állam és az FHB Bank között 2009. március 31-én létrejött tőkeemelési megállapodás alapján az FHB Bank Közgyűlése 2009. május 6-án hagyta jóvá a tőkeemelést. Az FHB Bank 2010. február 19-én az állami tőkejuttatás teljes összegét – az állam tulajdonában lévő elsőbbségi részvények névértéken történő visszavásárlásával – visszafizette.

A tőkejuttatást jelenleg az Európai Bizottság vizsgálja, mert megítélése szerint nem teljesültek a feltőkésítésre vonatkozó N664/2008. számú bizottsági határozatban foglalt kötelezettségek.

A Bizottság véleménye szerint – többek között¹⁷ – az FHB Bank a tőkeemelés időpontjában „non-sound” volt, ezért hosszú távú életképességet bemutató terv benyújtását várja el¹⁸, amely megalapozottan

¹⁷ A Bizottság által kifogásolt további kérdések üzleti titoknak minősülnek, így azok ismertetése a Bizottsági vizsgálat lezárultáig nem lehetséges.

¹⁸ A Bizottság közleménye a pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján (2009/C 195/4) 4. lábjegyzet.

bizonyítja, hogy a Bank a tőkejuttatás idejében stabil („sound”) volt, valamint modellezett stressz scenáriók alapján is hosszútávon életképes és tőkeerős.

A Bizottság Versenypolitikai Főigazgatósága abban az esetben zárja le (kedvezően) a banknak nyújtott tőkeemelés vizsgálatát, amennyiben a bank megfelelően elkészíti a hosszú távú életképességét bemutató tervét és a magyar hatóságok bizonyítani tudják a N664/2008 számú bizottsági határozatban foglalt kötelezettségek teljesülését.

b) Kezességvállalási intézkedés

Nem került sor kezességvállalás nyújtására az intézkedés lejáratáig (2009. december 31.), így a magyar hatóságok nem rendelkeznek az alkalmazására vonatkozó tapasztalatokkal.

II. A pénzügyi válság sújtotta háztartások megsegítését célzó magyar lakáshitel-támogatási program

1. Eredeti intézkedéscsomag tartalma

A lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezességről szóló 2009. évi IV. törvény¹⁹ által kialakított kezességvállalási konstrukció azoknak a lakástulajdonosoknak segíthet, akik munkahelyük elvesztése vagy más átmeneti jövedelemkiesés, illetve törlesztő részlet növekedése miatt olyan helyzetbe kerültek, hogy fennállt a veszélye annak, hogy nem tudják törleszteni lakáscélú kölcsönük részleteit.

Az intézkedési csomagban két intézkedés szerepel:

1. A 2008. szeptember 30-a után a válság miatt munkanélkülivé váló lakástulajdonosok (továbbiakban 1. intézkedés).
2. A válság miatt jövedelemcsökkenéssel vagy lakáshitel-törlesztőrészlet emelkedéssel sújtott természetes személyek (továbbiakban 2. intézkedés).

A Bizottság véleménye szerint nem volt kizárható, hogy az intézkedés a pénzügyi intézményeknek is pénzügyi előnyt jelent azáltal, hogy a hitelfelvevőket átmenetileg előnyösebb helyzetbe hozza, ezért szükségesnek tartotta, hogy az intézkedés jóváhagyásra bejelentésre kerüljön.

¹⁹ Módosította a 2009. évi XLVIII. törvény.

Az intézkedéscsomag alapján a támogatható hitelfelvevők úgynevezett áthidaló kölcsön folyósítására vonatkozó hitelszerződést köthetnek a bankkal, amely legfeljebb két évig fedezi részben kölcsönük havi részleteinek törlesztését. Az állami kezességgel támogatott áthidaló kölcsön tehát levegővételhez juttathatja az érintetteket, akiknek így lehetősége nyílik anyagi körülményeik rendezésére ideiglenesen alacsonyabb törlesztőrészek mellett, és így nem veszítik el otthonukat. Ezáltal elkerülhető a tömeges hitelbedőlés és annak a magyar gazdaságot érintő minden közvetlen és közvetett negatív hatása. A két év lejárta után viszont az eredeti hitel törlesztése mellett az áthidaló kölcsönt is törleszteniük kell. További feltétel, hogy az adós az eredeti lakáscélú kölcsön alapján fennálló kitettség nem minősülhet késedelmes tételnek²⁰.

A természetes személynek az 1. intézkedés esetében vállalnia kell legalább havi 10 ezer forint, a 2. intézkedés esetében jövedelmének 30%-ával megegyező nagyságú törlesztő részlet fizetését (önrész), a fennmaradó rész az áthidaló kölcsönből kerül törlesztésre.²¹ Az áthidaló kölcsönt az eredeti hitelt nyújtó pénzügyi intézmény adhatja. A magyar állam az áthidaló kölcsönök legfeljebb 80%-ának (2. intézkedés esetében 70%-ának) visszafizetéséért vállal kezességet. Az áthidaló kölcsönt két évig folyósítja bank, ezt követően legfeljebb 10 év (a 2. intézkedés esetében 5 év) alatt kell visszafizetni azzal, hogy a lejáratát nem haladhatja meg a lakáscélú kölcsön lejáratát. A folyósítás alatt a pénzügyi intézmény nem kérhet kamatot az átmeneti kölcsönért, és ezt követően a természetes személy (lakástulajdonos) az áthidaló kölcsönre legfeljebb a három havi BUBOR-nak (Budapest Interbank Offered Rate) megfelelő mértékű kamatot fizet, az átmeneti kölcsönért egyéb díjat nem kérhet a pénzügyi intézmény.

A tartozás azon része után, amelyet az áthidaló kölcsön nem fedez (önrész), a hitelező viseli a nemfizetés kockázatát. A kezességgel biztosított áthidaló kölcsönt az első két év elteltével vissza kell fizetni; a magyar állam csak akkor fizet a kezesség ellenében, ha a természetes személy nem képes törleszteni az áthidaló kölcsönt.

²⁰ Késedelmes tétel a 90 napot meghaladóan késedelembe esést jelenti.

²¹ Eltérő fizetési kötelezettséget állapít meg a lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezességről szóló 2009. évi IV. törvény, ha az eredeti kölcsön életbiztosítási szerződéssel vagy lakás-előtakarékossági szerződéssel kombinált lakáscélú kölcsön. Lásd 3. és 3/A. §-ok.

Csak azokra a jelzáloghitelekre alkalmazható az intézkedéscsomag, ahol az ingatlan értéke nem haladja meg a 30 millió forintot. A háztartás tagjainak lakóhelye vagy tartózkodási helye a lakáscélú kölcsön biztosítékaul szolgáló lakóingatlan, és a lakáscélú kölcsön biztosítékaul szolgáló lakóingatlanon kívül a háztartás tagjai az áthidaló hitelszerződés aláírásakor más lakóingatlanon nem rendelkeznek.

Az 1. intézkedés esetében az eredeti hitel nagysága nem haladhatja meg a 20 millió forintot, az 2. intézkedés esetében a 10 millió forintot (kivéve a legalább 5 embert magában foglaló háztartásokat, ahol az eredeti hitel összege 20 millió forint is lehet).

Az intézkedés működése első hónapjainak tapasztalatai azt mutatták, hogy az eredeti formájában az intézkedés nem alkalmas arra, hogy a kitűzött céljait elérje. 2009. október közepéig mindössze 300 esetben került sor áthidaló kölcsön nyújtására, míg azt ennél jóval több természetes személy igényelte. Ugyanakkor az eredeti intézkedés néhány túlzottan szigorú szabálya megakadályozta, hogy több esetben kerüljön sor áthidaló kölcsön nyújtására.

2. Módosított intézkedéscsomag

2009 novemberében a magyar hatóságok kezdeményezték az eredeti intézkedés módosítását, és az intézkedés lejáratának 2010 végéig történő meghosszabbítását. A főbb módosítások a következők voltak:

- a) Az 1. intézkedést eredetileg csak azon személyek vehették igénybe, akik a munkáltató érdekkörében felmerült ok miatt veszítették el állásukat 2008. szeptember 30-át követően. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatta, hogy a válság miatt elbocsátott munkavállalókat is sokszor közös megegyezéssel küldik el, viszont így ezek a munkanélküliek nem vehették igénybe az áthidaló kölcsönt. A módosítás lényege az volt, hogy a nehezen bizonyítható kitétel, mely szerint „a foglalkoztató érdekkörében felmerült okból” került sor az elbocsátásra, kikerült a törvényből.
- b) A 2. intézkedés esetében a következő változások történtek:
 - Kiszélesedett a jogosultak köre, bármely természetes személy igénybe veheti a 2. intézkedést, aki nem teljesíti az 1. intézkedés személyi feltételeit, de teljesíti a 2. intézkedés egyéb feltételeit (pl. válság előtt munkanélkülivé vált személyeAz áthidaló

- kölcsön visszafizetésének határideje 5 évről 8 évre emelkedett.
- A kötelezően fizetendő önrész 20 ezer forint lett, míg korábban a jövedelem százalékában volt meghatározva (30%).
 - Az eredeti lakáscélú kölcsön folyósításakor első, nem akciós törlesztőrészlete a háztartás nettó havi jövedelmének 60 %-ában lett maximálva a korábbi 40% helyett.
 - Az eredeti hitel nagysága nem haladhatja meg a 15 millió forintot (korábbi 10 millió forint helyett) az 5 főnél kisebb háztartások esetében.
- c) A lízingszerződéssel rendelkező természetes személyek nem voltak jogosultak az áthidaló kölcsön felvételére az eredeti intézkedésben. A módosított jogszabály lehetővé teszi az áthidaló kölcsön nyújtását az ő esetükben is.
- d) Az eredeti támogatási program, amely a 2009. június 30-a előtt megkötött hitelszerződésekre volt alkalmazandó, 2010. június 30-áig, a módosítással pedig 2010. december 31-ig meghosszabbodott.

3. A bizottsági eljárás

Informális előzetes egyeztetés után Magyarország 2009. június 16-án jelentette be az intézkedést a Bizottságnak. A Bizottság 2009. július 13-án kelt határozatában (N-358/2009. sz. határozat) megállapította, hogy az intézkedés célja elsősorban a háztartások támogatása, azonban nem zárható ki, hogy a hitelfelvevőkön kívül az áthidaló kölcsönt nyújtó pénzügyi intézményeket is bizonyos előnyhöz juttatja. A Bizottság elismerte, hogy a támogatási intézkedés pontosan körülírt közösségi érdekű célkitűzésekre irányul; megfelelő kialakítású a kitűzött célok megvalósításához, és a versenytorzulás mértéke korlátozott. A Bizottság a programot az EUMSZ 107. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján hagyta jóvá, amely bizonyos körülmények között lehetővé teszi a magánszemély fogyasztóknak nyújtott állami támogatást, mivel az intézkedés szociális jellegű támogatást nyújt az ideiglenes jövedelemkieséssel sújtott és otthonuk elvesztését kockáztató magánszemélyeknek, és mindezt megkülönböztetés nélkül nyújtja, hiszen valamennyi, Magyarországon lakáscélú kölcsönt folyósító pénzügyi intézmény előtt nyitva áll.

Az eredeti program módosítását 2009. november 24-én kelt határozatában hagyta jóvá a Bizottság, mivel úgy vélte, hogy a javasolt módosí-

tások az eredeti célok megvalósítását segítik elő, azzal hogy az intézkedés „hatókörét” kiterjesztik az eredeti intézkedésből kizárt, rászoruló csoportokra.

III. A hitelintézetek likviditását elősegítő intézkedés

1. Előzmények

A 2008 ősze és 2009 eleje közötti időszakban a globális pénzügyi válság különösen súlyos gondokat okozott Magyarország számára. Teljes mértékben elapadtak a pénzügyi intézmények, sőt, a magyar állam számára rendelkezésre álló likviditási források. Ennek következtében az állam finanszírozási lehetőségei beszűkültek, és külső támogatást kényszerült igénybe venni, amelyre 2008 novemberében az IMF, az Európai Unió és a Világbank által közösen nyújtott finanszírozási csomag formájában került sor.

A pénzügyi piacok helyzete ezt követően javult, de továbbra is szükség volt újabb intézkedésekre a magyar pénzügyi rendszer normál állapotba való visszatérésének elősegítése érdekében.

2. Az intézkedés tartalma

Az államháztartásról szóló 2009 márciusában módosított 1992. évi XXXVIII. törvény 8/B. §-a lehetővé tette, hogy a pénzügyminiszter a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitását potenciálisan veszélyeztető helyzetben két intézkedést tehesen: a) az MNB által kibocsátott kötvényt szerezhethet²², és b) a Magyarország területén székhellyel rendelkező hitelintézetnek kölcsönt nyújthat. A törvény értelmében a pénzügyminiszter mind a két esetben szerződést köt az érintett hitelintézetekkel. A szerződésben – többek között – elő kell írnia a hitelintézetek számára, hogy az intézkedések eredményeként kapott forrásokból a magyarországi székhelyű vállalkozások finanszírozási forrásait kell bővíteni. Ismertetésünk csak a kölcsönintézkedéssel foglalkozik, mivel ez volt

²² A pénzügyminiszter az állam által megvásárolt MNB-kötvényeket magyarországi székhellyel rendelkező bankoknak kölcsön adhatja.

a bizottsági eljárás tárgya. Az intézkedés forrása az Európai Unió és a Nemzetközi Valutaalap által a Magyar Államnak 2008 novemberében nyújtott hitel. Az a) intézkedés mindezidáig nem került alkalmazásra.

Az intézkedés kedvezményezettje lehet bármely a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező hitelintézet (ide nem értve a fióktelep formájában működő hitelintézetet).

Az intézkedés célja rövid és középtávú finanszírozási forrás biztosítása a hitelintézetek számára, amelyek a válság következtében a fenti kezességvállalási program segítségével sem jutnak forráshoz a piacon. A hitelintézeteknek az államtól kapott forrásokat elsősorban a reálszférára megfelelő hitelezésének biztosítására kell használni. Az államtól kapott hitelt nem lehet piacszerzésre fordítani. A hitelben résztvevő hitelintézeteknek vállalniuk kell, hogy nem hajtanak végre olyan akvizíciót, ami normál piaci körülmények között nem jött volna létre. Az állami hitel tényét nem hirdethetik.

A hitelnyújtás a hitelintézet kérelmével indul. Döntését megelőzően a pénzügyminiszter javaslatot kér az MNB elnökétől és a PSZÁF Felügyeleti Tanácsának elnökétől.

Az MNB javaslatában értékeli a hitelintézetet a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitása szempontjából, a más szabályozott intézményre, pénzügyi piacra, pénzügyi infrastruktúrára és a reálgazdaságra gyakorolt hatását, a hitelintézet rövid távú likviditási helyzetét, a legfontosabb pénzügyi piacok helyzetét, és a rendelkezésre álló likviditást.

A PSZÁF a hitelintézet szavatoló tőke helyzetét, a hitelintézet közép- és hosszú távú likviditási helyzetét, és – amennyiben releváns - a csoportszintű közép- és hosszú távú likviditási és szavatoló tőke helyzetét is értékeli.

2009. március végén a Magyar Állam a fenti lehetőség alapján két hitelintézettel, az OTP Bank Nyrt. (OTP) és az FHB Bank, majd 2009 áprilisában a Magyar Fejlesztési Bankkal (MFB) kötött hitel-megállapodást.

Az OTP-nek több devizában jutott kölcsön összege meghaladta a 400 milliárd forintot (500,8 millió euró, 135 millió angol font, 20,1 milliárd japán jen és 818,2 millió dollár). Az OTP vállalta, hogy az összeget magyarországi ügyfeleknek folyósítja ki, ezen belül 200 milliárd forintnyi forrást vállalatok finanszírozására használ. A bank azt is vállalta, hogy a soron következő közgyűlésén az igazgatóság javasolni fogja részvényeseinek egy állam által delegált személy audit bizottsági, illetve felügyelő-bizottsági tagságának elfogadását.

Az FHB Bank 120 milliárd forint hitelhez (400 millió euró) jutott. A bank vállalta, hogy a kapott összegből lakossági- és kkv-hiteleket nyújt, valamint, hogy a hitelezési állományt a 2008. decemberi szinten tartják. A bank felügyelő-bizottságában és igazgatóságában a hitel nyújtásakor jelen voltak az állam által delegált tagok. A bank vállalta, hogy ha a megbízatásuk a kölcsön lejárta előtt megszűnik, akkor az FHB Bank javaslatot tesz a pénzügyminiszter által megjelölt tag megválasztására.

Az MFB-vel kötött hitel-megállapodás keretében a Magyar Fejlesztési Bank két részletben, négy devizanemben, euróban, fontban, dollárban és jenben mintegy 170 milliárd forint értékű hitelt kapott. A kölcsön lehetővé tette az MFB számára, hogy a nemzetközi törlesztési kötelezettségeinek eleget tegyen, valamint a vállalkozói hitelezési tevékenységét fenntartsa, bővítse. A bank vállalta, hogy a vállalkozói hitelek állományát 55 milliárd forinttal növeli.

A hitelek lejáratá 2012 novembere²³. A hitelszerződésekben szereplő kamatok a következők:

- 3 hónapos EURIBOR + 250 bázispont, illetve 3 hónapos (USD, GBP vagy JPY) Libor + 250 bázispont; vagy
- az IMF “SDR Interest Rate Calculation” elnevezésű honlapján közzétett adott hetes időszakra vonatkozó kamatláb + 345 bázispont.

3.A bizottsági eljárás

Az intézkedés bevezetésekor a magyar fél álláspontja az volt, hogy az intézkedés nem tartalmaz állami támogatást, mivel a bankok a vonatkozó közösségi szabályok által meghatározott piaci kamatlábon jutnak a hitelekhez.

A Bizottság sajtóértesülések alapján szerzett tudomást az OTP-nek és az FHB Banknak nyújtott hitelekről, és további információkat kért a magyar hatóságoktól a hitelkonstrukcióról. A magyar hatóságok piaci alapon történő hitelezésre vonatkozó érvelését a Bizottság nem fogadta el, hivatkozva arra, hogy a válság miatt a piaci kamatok (kockázati felárak) jelentősen nőttek a referencia-kamatláb és a leszámítolási kamatláb

²³ Az OTP a hitel egyik felét 2009. november 5-én, a másik felét 2010. március 19-én visszafizette a magyar államnak.

megállapítási módjának módosításáról szóló bizottsági közleményben²⁴ szereplő értékekhez képest. A magyar fél pedig nem tudott bizonyítékot szolgáltatni arra, hogy az állami hitelnyújtás időszakában az érintett bankoknál piaci hitelfelvétel az állami hitelnyújtás árához hasonló áron történt. A Bizottság ezért felszólította a magyar hatóságokat, hogy az intézkedést támogatásként jóváhagyásra jelentsék be a Bizottságnak.

A magyar hatóságok 2009 júniusában tettek előzetes bejelentést²⁵ a Bizottságnak, majd 2009 novemberében került sor a hivatalos bejelentésre. A Bizottság 2010. január 14-én hagyta jóvá az intézkedést.

Az eredeti bizottsági jóváhagyás alapján hitelnyújtásra 2010. június 30-ig volt lehetőség. 2010. június 28-i, N225/2010. sz. határozatában a Bizottság jóváhagyta a 2010. december 31-ig történő meghosszabbítást.

A hitel egyharmadát maximum négy évre, a többi részét maximum három évre nyújthatja az állam.

A hitelnyújtásra euróban, angol fontban, amerikai dollárban és japán jenben kerülhet sor.

A hitelfelvevő az alábbiak közül a magasabb összegű kamatot köteles fizetni:

- 12 hónapos EURIBOR + 100 bázispont+ 123,5 bázispont; vagy
- az IMF „SDR Interest Rate Calculation” elnevezésű honlapján közzétett adott hetes időszakra vonatkozó kamatláb + 345 bázispont.

Az intézkedés jóváhagyott keretösszeg kb. 4 Mrd euró (1100,8 Mrd Ft). Arra nézve nincs korlátozás, hogy egy hitelintézet maximum mennyi hitelt vehet fel. Ha egy hitelintézet visszafizeti a hitelt, akkor az „feltölti” a keretet.

A magyar fél álláspontja az intézkedés bevezetésével kapcsolatban a bejelentési eljárásban az volt, hogy ha a pénzügyi válság miatt a pénzügyi ágazatban kialakult likviditási problémát az állam nem próbálja meg orvosolni, ez a helyzet az egész gazdaságban súlyos nehézségeket okozhat. A Magyar Nemzeti Bank a pénzügyminiszternek írt 2009 novemberi levelében megerősítette, hogy az intézkedésre szükség van

²⁴ HL C 14, 2008. 01. 19. Korábban a Bizottság piacnak fogadta el a közleményben szereplő mértékeket.

²⁵ A hivatalos bejelentést megelőző szakasz, amikor a felek (Bizottság és a tagállam) informálisan (email, telefon, konzultáció) vitatják meg a bejelentés tervezetét annak érdekében, hogy a hivatalos bejelentés minél teljesebb legyen, és lehetőség szerint ott már ne maradjon nyitott, megválaszolandó kérdés.

annak érdekében, hogy a recesszió ne mélyüljön és ne húzódjon el tovább, illetve Magyarország megítélése a nemzetközi pénzügyi befektetők szemében ne romoljon. Ezek alapján a magyar hatóságok véleménye az volt, hogy az intézkedés a gazdaság egészét átfogó, a magyar gazdaság pénzügyi stabilitásának és a magyar gazdasággal szembeni bizalom fenntartásának szempontjából szükséges és arányos.

Magyarország vállalta továbbá, hogy az intézkedés alkalmazásáról jelentést készít, illetve – amennyiben egy kedvezményezett hitelintézet nem képes a hiteltörlesztésnek eleget tenni – a hitelintézetről szerkezetátalakítási vagy felszámolási tervet nyújt be a Bizottságnak.

A Bizottság elfogadta a magyar hatóságok álláspontját, mely szerint az intézkedés a hitelintézeteknek nyújtott hiteleken keresztül az egész gazdaság megsegítését célozza. Véleménye szerint a díjazás, amely az állami pénzeszközök költségére (12 havi IBOR + 100 bázispont) és az intézmények kockázati prémiumára (123,5 bázispont²⁶) terjed ki, összhangban áll a magyarországi kezességvállalási intézkedés (N-664/2008. sz. határozat és módosításai) árképzésével (lásd fent).

A Bizottság tehát jóváhagyta az intézkedést, mivel a likviditási hiteleket összeegyeztethetőnek találta az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz.) 107. cikke (3) bekezdésének b) pontjával²⁷, és összhangban állnak a hitelintézetekről szóló bizottsági közleménnyel²⁸, különös tekintettel arra, hogy a hitelek a magyar pénzügyi intézmények súlyos likviditási gondjait kívánják enyhíteni.

²⁶ Európai Központi Bank 2008. október 20-i és november 20-i ajánlásai alapján.

²⁷ „b) valamely közös európai érdeket szolgáló fontos projekt megvalósításának előmozdítására vagy egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére nyújtott támogatás;„

²⁸ Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézmények vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben tett intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o.

A FORTIS BANK MEGMENTÉSI TÁMOGATÁSA

ZSARNÓCI CSABA¹

A Fortis-csoport belga-holland pénzügyi csoport volt, amely kereskedelmi és befektetési banki, valamint biztosítási szolgáltatásokat is nyújtott. A csoport árbevétele alapján a világ 20. legnagyobb vállalatának számított (2007).

A Fortis Bank (belga bejegyzésű társaság) és banki tevékenységet végző leányai elsősorban a Benelux államok területén (Belgiumban, Hollandiában és Luxemburgban) voltak jelen, ahol lakossági, kereskedelmi és befektetési banki szolgáltatásokat nyújtottak. A bank részvényeit az Euronext Brussels, Euronext Amsterdam és Luxembourg Stock Exchange tőzsdéken jegyezték.

A vállalatcsoportot a 2008. évi pénzügyi válság nagyon komolyan érintette, a csoport tulajdonképpen szétesett. Az Európai Bizottság (továbbiakban: Bizottság) 2010 tavaszáig öt határozatot hozott a csoporthoz tartozó különböző vállalatoknak nyújtott támogatásokkal kapcsolatban (C11/2009, illetve az előző ügyben hozott határozat kiterjesztése, N574/2008, N255/2009-N274/2009, NN42/2008-NN46/2008-NN53/A/2008). Jelen cikk csak az utóbbi három eset ismertetésére szorítkozik.

¹ A szerző Magyarország Európai Unió melletti Állandó Képviseletének munkatársa. Jelen összefoglaló a szerző saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda vagy az Állandó Képviselet hivatalos véleményének.

I. A Fortis Banknak és luxemburgi leányának nyújtott szerkezet-átalakítási támogatás

A Fortis Bank (holland leányvállalatán keresztül) egy több bankból álló konzorcium részvevőjeként 2007-ben megvásárolta a holland ABN AMRO bankot. Azonban a 24 milliárd eurós vételár előteremtése nehézségekbe ütközött, különösen az amerikai másodlagos jelzálogpiaci válság eszkalációját követően. A pénzügyi piacokon bizonytalanság lett úrrá, a bankközi piacon likviditási hiány lépett fel. A fentieket tetézte, hogy a Fortis Banknak 41,7 milliárd eurós kitétsége volt a válsággal különösen érintett strukturált hitelezési piacon (és így valószínűsíthető volt, hogy a közeljövőben jelentős értékvesztést kell majd elszámolnia), illetve a Fortis Bank befektetési üzletágára korábban ajánlatot tevő kínai fél késlekedett a tranzakció véglegesítésével. A fenti tényezők eredményeképpen a Fortis-részvények jegyzési ára rohamosan esett, és 2008 szeptemberének végén felő volt, hogy pánik tör ki, és a betétesek kivonják pénzüket a bankból.

A Fortis Bank megmentése érdekében 2008. szeptember 28-án a belga, a holland és a luxemburgi kormányok bejelentették (NN42/2008-NN46/2008-NN53/A/2008), hogy 11,2 milliárd eurót fektetnek be *feltőkésítés* formájában a Fortisba, pontosabban annak az adott országokban aktív bankjaiba, ezáltal 49-49%-os tulajdoni hányadra téve szert az adott pénzügyintézetekben (Belgium: 4,7 milliárd, Luxemburg: 2,4 milliárd, Hollandia: 4 milliárd). Belgium (jegybankján keresztül) további *likviditási segítséget* is nyújtott a belga banknak. Ez utóbbi hasznosnak bizonyult, mert a betétesek (főként a vállalati szektor) a részleges államosítás ellenére is jelentős összegeket vontak ki a bankból.

A holland kormány október 3-án bejelentette, hogy a korábbi tervek-től eltérően teljes egészében *megvásárolja a holland bankot* (FBN) - amelynek része volt az ABN AMRO is - 12,8 milliárdért a belga anyabanktól, valamint további 50 milliárd eurót bocsát FBN rendelkezésére, hogy korábbi tulajdonosával szemben fennálló kötelezettségeit teljesíteni tudja. Ugyanakkor a holland állam 4 milliárd euróért megvásárolta a Fortis holland biztosítóját is.

A belga kormány látva, hogy az eddigi intézkedések nem nyugtatták meg kellőképpen a piacot, szakmai befektetőt keresett. 2008. október 5-én nyilvánosságra hozta, hogy 4,7 milliárd euróért *megvásárolta a Fortis Bank további 50,1%-os részvényt* *pakettjét*, miáltal néhány kisbe-

fektetőtől eltekintve egyedüli tulajdonossá vált. Ezt követően a részvények 75%-át eladta a BNP Paribas-nak, amely összesen 14,5 milliárd €-t fizetett a Fortis belga banki és biztosítási üzletágáért és a luxemburgi banki üzletágért. A tranzakcióval egy időben a legkockázatosabb strukturált hiteleket 10,4 milliárd euró értékben egy külön vállalkozásba (továbbiakban: SPV) tették át, mely vállalkozásban a belga állam 24%-os, a BNP Paribas 10%-os, míg a Fortis holding 66%-os részesedéssel bírt. A tranzakció lebonyolítása után a BNP Paribas-nak 75%-os részesedése lett a belga bankban, 67%-os a luxemburgi bankban, és 100%-os részesedése a belga biztosítóban. A tranzakciót követően a belga kormánynak 24%-os, a luxemburginak 33%-os tulajdonrésze maradt a bank helyi leányvállalataiban.

Fontos kiemelni, hogy a BNP Paribas tulajdonszerzését követően sem állt helyre a bizalom a piacon a Fortis Bank irányába, és az új tulajdonosnak jelentős kölcsönökkel kellett hozzájárulnia a finanszírozáshoz.

A Bizottság felé mindhárom érintett tagállam hatóságai azt az álláspontot képviselték, hogy az állami beavatkozás piaci áron (a részvények legutóbbi, szeptember 26-i tőzsdei jegyzésárán) történt, azaz nincs szó állami támogatásról, hiszen az állam piaci magánbefektetőként viselkedett. Amennyiben a Bizottság ezt másként ítélné meg, akkor a nyújtott támogatások az EK-Szerződés (a továbbiakban: Szerződés) 87. cikk (3) (b) pontja² alapján (a támogatást egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetéséhez nyújtották) összeegyeztethetők a közös piaccal.

A Bizottság értékelése szerint a luxemburgi s a belga kormánynak a Fortis leánybankjaiban történő 2008. szeptember végi részesedésszerzése nem piaci áron történt, hiszen a szeptember 26-i (péntek) tőzsdei árakat a piac úgy alakította ki, hogy nem volt azon információk birtokában, melyeket a Fortis a hétvégén szakmai befektetők számára adatszobájában hozzáférhetővé tett. A hétvégén érdeklődő magánpiaci befektetők a többletinformáció ismeretében sem tettek olyan ajánlatot, amely megközelítette volna a belga és a luxemburgi állam által fizetett árat.

A Belga Nemzeti Bank által a Fortis Banknak nyújtott likviditási segítség esetében a Bizottság az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézetek vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világ-

² A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően (változatlan tartalommal) az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés 107. cikk (3) (b) pontja.

válsággal összefüggésben tett intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közleményében³ (továbbiakban: közlemény) foglaltakra hivatkozott, amikor megállapította, hogy az intézkedés állami támogatást tartalmazott a magánbank számára. A közlemény szerint a központi banki finanszírozás többek között akkor nem tartalmaz állami támogatást, ha az intézkedés nem része egy nagyobb megmentési csomagnak, és az adott jegybank saját kezdeményezésére lép, illetve intézkedését az állam nem garantálja. A belga kormány segítségnyújtása esetében a fenti feltételek egyike sem teljesült.

A holland hatóságok intézkedéseinek megítélését megelőzően fontos tudni, hogy a Fortis-bankcsoporton belül a likviditásmenedzsment feladatait a központ, azaz a Fortis Bank végezte. Így az FBN anyabankjáról való leválasztásának előfeltétele volt, hogy az FBN korábbi belga anyavállalatával szembeni rövid (34 milliárd euró) és hosszú (16 milliárd euró) lejáratú kötelezettségeit jelentősen csökkenteni kell. A Bizottság megállapította, hogy a tranzakció időpontjában magánbefektetők ekkora összegű hitelt nem tudtak volna nyújtani, ugyanakkor az is kétséges volt, hogy a piacra önállóan először kilépő FBN-t az adott bizalomhiányos piaci körülmények között hogyan fogadták volna. Így a Bizottság érvelése szerint a holland hatóságok által végrehajtott tranzakció állami támogatást tartalmazott, melynek kedvezményezettje a Fortis Bank volt.⁴ A Bizottság egyetértett a holland érveléssel abban, hogy a Fortis-csoport holland biztosítási üzletágának holland állam által történő megvétele piaci áron történt (a Fortis-csoport felkérésére független befektetési bank értékelte fel a biztosítót, illetve a néhány nappal később a BNP Paribas hasonló paraméterek mellett vásárolta meg a belga biztosítót), így nem tartalmazott állami támogatást.

Az október 5-i tranzakciókkal kapcsolatban a Bizottság megállapította, hogy amennyiben csak ezt az ügyletet nézzük, a mentőcsomag többi intézkedésétől függetlenül, akkor az adott körülmények között nyílt, transzparens és feltétel nélküli tárgyalásos eljárás eredményeképpen, piaci áron vásárolta meg a BNP Paribas a belga és a luxemburgi bankokban lévő állami részvénycsomagok egy részét. Mindkét korábbi

³ HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o.

⁴ Kiemelendő, hogy ezen határozata nem tejed ki annak vizsgálatára, hogy az FBN államosítása jelentett-e támogatást FBN-nek. Ez a vizsgálat a C11/2009-es ügyszám alatt jelenleg is tart.

érdeklődőt (ING és BNP Paribas) meghívták, ám csak utóbbi tett ajánlatot. A vevő a könyv szerinti érték 7/10-ét fizette, amely összhangban volt a válság során a más országokban piaci magánbefektetők között született ügyletek (pl. a Bear Stearns JP Morgan Chase által történő megvásárlása) árazásával. Azonban az SPV-ben történt állami és BNP Paribas általi szerepvállalás nincs arányban azzal, amennyit az állam, illetve a francia bank fizetett a bank 75%-os, illetve 50%-os tulajdonrészéért⁵. Abban az időszakban, amikor minden befektető került a strukturált termékeket, az állam aránytalanul sok kockázatot vett le a piaci szereplők válláról. A Bizottság hozzáteszi, hogy a Fortis holdingnak (tehát a Fortis Bank volt anyavállalatának) jelentős adósságai voltak, így fontos volt, hogy a részvényeladásért készpénzt kapjon. Azonban a BNP Paribas az állammal kötött ügylet során saját részvényeivel fizetett, tehát a belga bank túlélése szempontjából az állami szerepvállalás (a készpénzben történő fizetés miatt) elengedhetetlen volt.

A Bizottság a fent említett, beazonosított támogatások *acquis*-val való összeegyeztethetőségét illetően megvizsgálta, hogy a belga és a luxemburgi gazdaság a Fortis-csoport összeomlásával milyen következményeket szenvedett volna el⁶. Megállapítást nyert, hogy a belga és a luxemburgi piacon is piacvezetők voltak az adott pénzügyi intézetek. Belgiumban a lakossági betétek 20–30%-át (Luxemburgban 15–25%-át), míg a vállalati betétek 10–20%-át őrizte a bank. Luxemburgban a vállalati hitelek piacán 15–25%-os részesedéssel bírt. A Belga Nemzeti Bank és a luxemburgi pénzügyi felügyelet is megerősítette, hogy a területükön működő bankok rendszerkockázati szempontból jelentősnek minősülnek a pénzügyi rendszer más szereplőivel fenntartott szövevényes és erős kapcsolatukból következően. A Bizottság szerint a 2008 nyarán és őszén a pénzügyi piacokon tapasztalható bizonytalan környezetben a Fortis Bank csődje a teljes belga, illetve luxemburgi bankrendszert ma-

⁵ A BNP Paribas a Fortis Bank 75%-áért 8,25 milliárd eurót fizetett, míg az állam 4,7 milliárdot az 50%-ért. Így arányaiban az állam 0,8 milliárd euróval kevesebbet fizetett (8,25 $\frac{2}{3}$ -a mínusz 4,7), viszont az SPV 10,4 milliárdos rossz követelésállományából 24%-ban részesedik, ami 17,34 százalékponttal több, mint ami a BNP Paribas SPV-ben vállalt részesedéséhez képest (10%) arányos lett volna (6,66%). Tehát a 10,4 milliárd eurós állomány 17,34% (1,8 milliárd) áll szemben 0,8 milliárd euróval, hiszen az előző valószínűsíthetően nem fog megtérülni.

⁶ A holland gazdaságra gyakorolt hatást a Bizottság a 2. lábjegyzetben foglaltak miatt nem vizsgálta.

gával rántotta volna, hiszen a csőd árnyéka mindenkire rávetült volna. Mindemellett nagy volt a kockázata a bankpániknak is. A Bizottság az összeegyeztethetőségi vizsgálatot így a 87. cikk (3)(b) pontra alapozta.

A fentieknek megfelelően a Bizottság a közleményben foglaltak szerint vizsgálta az intézkedéseket, így azok célzottságát és arányosságát kellett felmérnie, valamint azt, hogy a kívánt hatás elérését szem előtt tartva a versenytorzító hatás minimális legyen.

A Bizottság négy problémát azonosított a pénzügyi csoport állapotával kapcsolatban.

Az ABN AMRO megvételének finanszírozása jelentős terheket rótt a Fortis Bankra. Ez a probléma az FBN (melynek része volt az ABN AMRO) eladásával megszűnt. A másodlagos jelzálogpiaci válság és a strukturált termékekkel (melyekből a Fortis Banknak 41,7 milliárd eurós állománya volt) kapcsolatos kockázatok problémáját az SPV alapítása és a BNP Paribas-val való együttműködés kialakítása voltak hivatottak kezelni. A befektetők és betétesek bizalomvesztését a belga és a luxemburgi tőkeemelés, a BNP Paribas tulajdonszerzése és a menedzsment leváltása ellensúlyozta. A likviditási válság átvészeléséhez a Fortis bankjait a tőkeemelések segítették, valamint a BNP Paribas-val való leányvállalati viszony is elősegítette a forráshoz jutást.⁷

A Bizottság szerint a BNP Paribas megfelelő partnernek bizonyul majd, és segít visszaállítani a Fortis Bank hosszú távú életképességét. A Bizottság pozitívan értékelt, hogy a francia bank a pénzügyi válság közepette is 901 millió eurós nettó profitot ért el 2008 harmadik negyedévében, tőkehelyzete is stabil volt. A francia bank minősítése jó, illetve a hitelminősítők a tulajdonosváltást követően a Fortis Bank minősítését illetően is pozitívan reagáltak. A fentiekből következik, hogy a támogatások *célzottak* voltak abban a tekintetben, hogy visszaállították a Fortis Bank hosszú távú életképességét.

A következő indokok alapján a Bizottság a Fortis Bank megmentésének egyes lépéseit *arányosnak* és a minimálisan szükséges mértékre szorítóknak minősítette, valamint pozitívan értékelt a kedvezményezett terhekhez való hozzájárulását is.

A belga és luxemburgi költségvetés által végrehajtott feltőkésítés szükséges volt, hiszen a bank fizetőképességét negatívan ítélte meg a piac az

⁷ Az N574/2008 sz. ügy kapcsán jóváhagyott átmenti állami garancia is segítette a belga bankot.

ABN AMRO-val való egyesülés miatt. A megítélésben bekövetkezett romlás a 2008. őszi befektetői hangulatban katasztrofálisnak bizonyult a részvényárakra, és a likviditási problémák is ezt tükrözték. A feltőkésítést a további bankpánik tovagyűrűzésének veszélye is alátámasztja, hiszen a betétesek jelentős összegeket vontak ki a bankból szeptember végén. Az államok beavatkozása viszont a pénteki tőzsdei záróárfolyamon történt, azaz a támogatást tartalmat a minimálisra korlátozták.

A belga jegybank által nyújtott likviditási hitel árazása jóval meghaladta a piaci árakat, és azt követően, hogy az FBN ellenértékét megkapta, a Fortis Bank a jegybank segítségét nem vette igénybe többé.

Az FBN eladásával a Fortis Bank „megszabadult az ABN AMRO árnyékától”, likviditási helyzete is javult, így a problémához mérten ez az intézkedés is arányos volt, valamint az ellenérték, amelyet független értékelők véleménye is indokoltnak tartott, a lehetőség szerinti minimumra szorította a Fortis Banknak nyújtott segítséget.

A piacok a feltőkésítés és az FBN értékesítését követően, de a belga és luxemburgi bankok BNP Paribas-nak történő eladását megelőzően sem nyugodtak meg, ezért szükség volt egy olyan tőkeerős szakmai befektetőre, aki helyre tudja állítani a Fortis Bankba vetett bizalmat. A privatizációs tranzakcióban foglalt támogatás mértéke minimális volt, hiszen a BNP Paribas által fizetett ár összhangban volt a belga kormány által a bankért fizetett árral.

A Bizottság kiemelte, hogy az állami beavatkozást megelőzően a Fortis Bank maga is megtett mindent, eszközök eladásáról döntött, valamint osztalékfizetés helyett tőkét emelt. Másodsorban a Fortis Bank számára az FBN eladása (habár ezáltal állami támogatáshoz jutott) jelentős áldozat volt, ugyanakkor lehetővé tette, hogy likviditási helyzetében kedvező változás következzen be. A Bizottság pozitívan ítélte meg, hogy Belgium és Luxemburg nem hosszú távú állami tulajdonlásra készült, hanem azonnal privatizálta a bankokat. A támogatás minősítését illetően szintén kedvező volt, hogy a BNP Paribas-nak új tulajdonosként jelentős hiteleket kellett a Fortis Bank rendelkezésére bocsátania.

A Fortis Bank megmentésével óhatatlanul torzult a verseny, hiszen normál piaci viszonyok között felszámolásra kellett volna, hogy sor kerüljön. A Bizottság szerint az FBN (és vele az ABN AMRO) eladása jelentősen *csökkentette a versenytorzító hatást*, hiszen a Fortis Bank éppen azoktól az eszközeitől vált meg, amelyekre a jövőbeli terjeszkedését alapozta volna. A BNP Paribas vállalta, hogy négy évig nem vesz

azon eszközökből, melyekre a holland kormány a megmentési tranzakció során tett szert. Mindemellett a Fortis Bank vállalta azt is, hogy az interneten kínált bizonyos betéti termékei tekintetében egy meghatározott időtartamig nem fog jobb kamatokat ajánlani, mint legnagyobb versenytársai. A morális kockázatokat a bizottság szerint a menedzsment leváltásával és a korábbi részvényesek „birtokon” kívül kerülésével kellően kezelték a beavatkozást levezénylő államok. Tekintettel arra, hogy a Fortis Bankot privatizálták, így a Bizottság nem tartotta szükségesnek, hogy magatartási korlátozásokat (pl. osztalékfizetés megtiltása) léptessenek életbe.

2008. december 3-án a Bizottság a fentieknek megfelelően a NN42/2008-NN46/2008-NN53/A/2008 számú összevont esetben Belgium és Luxemburg tőkeemelését a területükön működő bankokban, a belga jegybank Fortis Banknak nyújtott likviditási segítségét, az FBN holland államosítását és a neki nyújtott hiteleket, valamint a Fortis Bank és luxemburgi leánybank BNP Paribas-nak történő eladását a belga és luxemburgi Fortis-csoporthoz tartozó bankok számára nyújtott, a közös piaccal összeegyeztethető állami támogatásnak minősítette.

A Bizottság külön eljárásban vizsgálja, hogy az FBN holland kormány általi megvásárlása az FBN számára jelentett-e támogatást. Tekintettel arra, hogy a Fortis-csoport holland biztosítási üzletágáért Hollandia, míg a Fortis Bankért és luxemburgi lányáért a BNP Paribas piaci árat fizetett, így sem a biztosító, sem a BNP Paribas nem részesült támogatásban.

II. A Fortis Bank számára nyújtott állami garancia

A Fortis Bank megpróbáltatásai azonban ekkor még nem értek véget, mert a fenti intézkedések elégtelennek bizonyultak a rendkívül kedvezőtlen gazdasági környezetben a bank iránti bizalom helyreállításához. A belga hatóságok 2008. november 18-án bejelentettek egy *garancia-programot* a Bizottságnak (N574/2008), melynek a szóban forgó bank volt az egyetlen kedvezményezettje.

Az állami garancia a bank azon kötelezettségeire terjedt ki, melyek névértéke meghaladta a 25 ezer eurót, és melyek a garanciavállalásról szóló miniszteri rendelet hatálybalépése és 2009. október 31. között keletkeznek, és 2011. október 31. előtt járnak le. Az intézkedés csak a köz-

ponti bankokkal, hitelintézetekkel, illetve az intézményi befektetőkkel szemben fennálló kötelezettségekre vonatkozik (beleértve például a betéteket, hiteleket, kötvényeket, de kivéve például a jelzálogleveleket, az alárendelt hiteleket, a hibrid tőkeelemeket és a derivatívákat). A garantált összeg egyetlen időpontban sem haladhatja meg a 150 milliárd eurót. A banknak a kötelezettség típusától függően egy évnél rövidebb vagy határozatlan lejárat esetén 50 bp, egy évet meghaladó futamidő esetében 50 bp + a válságot megelőző időszak öt éves CDS-felár mediánjának⁸ megfelelő garanciadíjat kellett fizetnie. Az egy hónapon belül lejáró és bizonyos egyéb, biztosíték nélküli kötelezettségek esetében 2009. február 15-ig átmenetileg évi 25 bp díjat számított fel az állam a garanciáért. A miniszteri rendelet hatálybalépését követő 6. hónap végén a programot újra jóvá kell hagyatni a Bizottsággal, amennyiben fenntartását a belga kormány szükségesnek látja.

A versenytorzító hatást ellensúlyozandó a bank vállalta, hogy semmilyen kampányában sem hivatkozik az állami garanciára s abból származó esetleges előnyökre, mérlegfőösszegének növekedését korlátozza⁹, valamint magánszemélyek számára bizonyos betéti termékek esetében nem kínál bizonyos bankok kondícióinál kedvezőbbeket. A belga hatóságok vállalták, hogy az állami garancia részleges vagy teljes beváltása esetében benyújtják a Fortis Bank szerkezetátalakítási tervét.

A Bizottság határozatában megismételte a Fortis-csoporttal kapcsolatos korábbi határozatában ismertetett megállapításokat, miszerint a bank a belga gazdaság szempontjából rendszerkockázati tényezőnek minősül, így annak összeegyeztethetőségét a Szerződés 87. (3) (b) pontja szerint (a támogatást egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetéséhez nyújtották) kell megvizsgálni a közleményben

⁸ Az Európai Központi Bank metodológiája referencia-időszakként a 2007. január 1-jétől 2008. augusztus 31-ig tartó időszakot jelölte meg. Ha a fenti időszakban a Fortis Bank öt éves CDS felárai nem voltak reprezentatívak, akkor az adott időszakban valamennyi olyan bank adatát figyelembe kellett venni, melyeknek a hosszú távú hitelminősítése egyenlő volt a Fortis Bankéval.

⁹ 2008. június 30-i mérlegfőösszege legfeljebb vagy a belga GDP 2007. évi növekedési ütemével, vagy a belga pénzügyi szektor 1987 és 2007 között tapasztalt átlagos növekedési ütemével, vagy az európai pénzügyi szektor 2008. április és szeptember között tapasztalt növekedési ütemével nőhet (amelyik az előzőek közül a legmagasabb).

foglaltaknak megfelelően (célzottság, arányosság és az éppen elégséges minimumra szorítkozás, versenytorzítás minimálisra csökkentése).

A Bizottság pozitívan ítélte meg, hogy a belga hatóságok más belga bankok számára is nyitva hagyták a garanciaprogramot. Az intézkedés a piaci problémákat (általános bizalomvesztés, bankközi piac „kiszáradása”, likviditáshiány) megfelelő körben kívánta kezelni (a banki források refinanszírozásához szükséges újonnan vállalt kötelezettségek állami garantálása). Tekintettel a fentiekre, valamint a program időszakos voltára és összegszerű korlátjára, a Bizottság az állami garanciát *célzottnak* minősítette.

A Bizottság határozatában kiemelte, hogy a garanciáért fizetett díj az egy hónapnál hosszabb lejáratú kötelezettségek esetében összhangban volt az Európai Központi Bank erre vonatkozó ajánlásában foglaltakkal. Ugyanakkor rövid időre, átmeneti jelleggel indokolt az EKB ajánlása szerinti árazásnál kedvezőbb feltételeket szabni az egy hónapnál rövidebb futamidejű források tekintetében, mert ezek a Fortis Bank finanszírozási portfóliójában aránytalanul nagy szerepet játszanak, és így magasabb árazásuk túlságosan költségessé tenné annak igénybe vételét. Mivel a bank kötelezettséget vállalt arra, hogy forrásainak lejárat szerkezetét igyekszik átalakítani, a Bizottság úgy döntött, hogy az állami garancia árazása a támogatás mértékét a még *éppen szükséges minimumra* csökkenti.

A Bizottság 2008. november 19-i határozata értelmében a Fortis Bank (pl. mérlegfőösszegének növekedési ütemét korlátozza) és a belga kormány (pl. szerkezetátalakítási terv benyújtása garanciabeváltás esetében) vállalásai elegendőek ahhoz, hogy a *versenyt torzító hatásokat minimálisra csökkentsék*, és így a bank számára nyújtott garancia összeegyeztethető a közös piaccal.

III. A Fortis Banknak és luxemburgi leányának, valamint a Fortis holdingnak nyújtott kiegészítő támogatás

Az előzőekben ismertetett 2008. december 3-i bizottsági határozat szerinti feltételekkel a BNP Paribas Fortis Bankban és luxemburgi leány-

bankjában történő tulajdonszerzése a Fortis holding¹⁰ részvényeseinek felfüggesztési kérelmére nem valósulhatott meg. A belga bíróság 2008. december 12-i ítéletében a Fortis holding közgyűlésének jóváhagyásához kötötte a Fortis Bank a belga államnak történő eladását. A bírósági döntés így a BNP Paribas tulajdonszerzését is megkérdőjelezte, ami nagy bizonytalanságot keltett a pénzügyi piacokon. A Fortis holding közgyűlése 2009. február 11-én elutasította az állami tulajdonszerzés feltételeit, az új feltételrendszert pedig csak 2009. április 28–29-én fogadták el (több mint 70%-os többséggel). A belga és a luxemburgi hatóságok ismételt bejelentését követően a Bizottság N255/2009-N274/2009 számon regisztrálta az esetet.

Az új feltételrendszer jelentősen módosította a 2008. októberi megállapodást:

- a) Az *SPV alaptőkéjében* a belga kormány részesedése 24%-ról 43,5%-ra, a BNP Paribas-é pedig 10%-ról 12%-ra nő, ugyanakkor a Fortis holdingé 66%-ról 44%-ra csökken.
- b) Az *SPV mezzanin* (a megállapodás szerint: szenior) *finanszírozási¹¹ szükségletét* (4,85 milliárd euró) 10%-90% arányban a BNP Paribas és a Fortis Bank fogja fedezni, utóbbi értékpapír-kibocsátással teremt elő a szükséges forrást. A kibocsátott értékpapírok piacon el nem kelt hányadának lejegyzését az állam vállalta (underwriting). A garancia által (melynek díja évi 70 bp) a Fortis holdingnak az SPV szenior finanszírozásával kapcsolatos kitétsége az eredeti 66%-ról nullára csökkent.
- c) Az SPV által kezelt portfólió névértéke időközbeni megtérülések miatt hozzávetőlegesen 1 milliárd euróval esett 2009 februárjáig. Az új megállapodás szerint azonban az SPV 2 milliárd euróért újabb, 2,4 milliárd euró névértékű strukturált hitelportfóliót vásárolt („feltöltés”).
- d) A belga állam kitétsége a Fortis Banknál maradt, 2009. február végén 21 milliárd euró névértékű strukturált hitelportfólió kapcsán is nőtt, mivel az állam másodhelyű garanciát (*mezzanin garancia*) vállalt a veszteségekre (3,5 milliárd euróig a Fortis Bank

¹⁰ A továbbiakban a Fortis holding a Fortis S.A/N.V., a Fortis N.V., a Fortis Brussels és a Fortis Utrecht vállalatokat jelöli.

¹¹ A saját és az idegen tőke között átmenetet képező hibrid finanszírozási forma. A mezzanine a vállalat számára kölcsöntőkének minősül.

viseli a veszteségeket, felette pedig maximum 1,5 milliárd euró összegig az állam).

- e) A megállapodástól számított három évig az állam vállalja, hogy a Fortis Bank kibocsátott Tier I² besorolású tőkeelemeit lejegyzzi (maximum 2 milliárd euró értékben), amennyiben a kibocsátásra a bank Tier I tőkemegfelelési mutatójának 9,2%-os szint alá csökkenése miatt kerül sor. Az állami részvényvásárlás nem automatikus, a Fortis Bank dönthet úgy, hogy a mutató küszöbérték alá esése esetén nem bocsát ki részvényt, vagy azokat más befektetőknek értékesíti.
- f) A belga kormány évi 70 bp-os díjért garantál továbbá egy Fortis Bank által a Fortis holdingnak nyújtott 1 milliárd eurós, négyéves futamidejű hitelt, melynek fedezete a Fortis belga biztosítótársaságának (továbbiakban: FIB) 35%-os részvénytartása vagy egyéb, a Fortis holding legalább 1,5 milliárd eurót érő vagyoneleme.
- g) A Fortis Bank eredeti feltételekkel történő tulajdonosváltása a Fortis holding számára a Fortis Bank felé azonnali fizetési kötelezettséget keletkeztetett volna egy korábbi, csoporton belüli pénzügyi elszámolást segítő megállapodás¹³ (relative

¹² Alapvető tőke (Tier 1 capital). A szavatoló tőke alapvető, járulékos és kiegészítő tőkeelemekből áll. Az alapvető tőke az elsődrendű, „legalapvetőbb” tőkeelemek összessége, melyek a legjobb minőségűek és legkönnyebben mobilizálhatóak. Az alapvető tőke a hitelintézet folyamatos működése esetén minden feltétel nélkül, a járulékos tőke azonban többnyire csak felszámolási eljárás esetében képes a veszteségek fedezésére, ezért kisebb mértékű védelmet jelent a betétesek számára. (forrás: MNB)

¹³ Az RPN háttérben egy összetett pénzügyi művelet áll. 2007 decemberében a bank 3 milliárd euró értékben kibocsátott hibrid, tőkévé konvertálható, lejárat nélküli értékpapírokat (ún. CASHES), melyekhez negyedéves kamatfizetés kapcsolódik (háromhavi Euribor + 2 százalékpont kuponos formában). A papírok tőkerészenek visszafizetésére a bank nem vállalt kötelezettséget, de a papírok vásárlói kérhetik a CASHES a Fortis Bank tulajdonában lévő (összesen 125 313 283 db) Fortis holding részvényre cserélését (konvertálását), 23,94 euró/részvény árfolyamon. A bank a tulajdonában lévő részvényeket és az általa kibocsátott CASHES értékpapírokat is valós érteken tartotta nyilván, és a két állomány közötti, meglehetősen volatilis nettó értékváltozást az RPN-en keresztül a Fortis holdingra hárította (az elszámolás szerint pl. 2008. szeptember 30-án a Fortis holdingnak 238 millió eurós „kinnlevősége” volt az RPN alapján a bankkal szemben, míg 2008. június 30-án 320 millió eurós „tartozása”. Az RPN egy – a tőkerészt visszafizetési

performance note [RPN]) felmondása miatt. Az új megállapodás értelmében az RPN a mögöttes értékpapírok teljes visszafizetéseig érvényben marad, és a belga kormány garantálja (évi 70 bp-os garanciadíjért) a Fortis holding bank felé teljesített kamatfizetéseit (Euribor + 20 bp). A garancia fedezetét a Fortis holding tulajdonában lévő FIB-részvények jelentik.

- h) A belga állam vállalta, hogy a Fortis Bank 75%-áért a BNP Paribas-tól kapott részvényeken 68 eurós árfolyamot meghaladóan elért árfolyamnyereséget a Fortis holdingnak átengedi (call opció). A megállapodás a 2 éves elidegenítési tilalom letelét követő 6 évre szól.
- i) Luxemburg a korábban a Bizottság által jóváhagyott 2,4 milliárd eurós tőkeemelésen túl¹⁴ további 100 millió euró hitelt nyújtott (kötvényvásárlás formájában) a luxemburgi Fortis Banknak, mely kötvények részvénné konvertálhatók.

A belga hatóságok szerint az intézkedések nem tartalmaztak állami támogatást, mivel az állam vagy piaci áron nyújtotta a szolgáltatásokat (pl. megfelelő fedezet és díjazás mellett nyújtott garanciák), vagy az intézkedés nem betudható az államnak (pl. az SPV feltöltése). Amennyiben azonban a Bizottság úgy ítélné meg, hogy az állami támogatásokat alkalmazni kell, úgy a belga érvelés szerint a 87. cikk (3) (b) pontja alapján a támogatás összeegyeztethető a Szerződésben foglaltakkal. A Fortis Bank hosszú távú életképessége csak egy erős stratégiai szövetség keretében garantált, azonban a BNP Paribas a Fortis holding részvényeseinek tiltakozása miatt nem tudott birtokon belülre kerülni. A hónapokig tartó bizonytalanság nem segítette a Fortis Bank iránti bizalmat helyreállítani, sőt a bankbetétek piacán a részesedése jelentősen csökkent, ezért feltétlenül szükséges volt a részvényesek és a betétesek meggyőzése. Az új konstrukció feltételei alapján a Fortis holdingnak a kapott előnyökért cserében jelentős fedezeteket (pl. FIB-részvények) kellett felmutatni, és egyébiránt is a BNP Paribas viseli az új megállapodás terheinek orosz-

kötelezettséggel nem terhelt – hitelviszonyt szimbolizál, amellyel kapcsolatban fizetendő kamat mértéke Euribor + 20 bp. A csoporton belüli RPN konszolidált szinten nem jár semmilyen hatással, ám a bank tervezett tulajdonosváltása a Fortis Holding számára maximálisan 2,35 milliárd euró kötelezettséget keletkeztetett volna az RPN azonnali felbontásából kifolyólag.

¹⁴ A tőkeemelés egy konvertálható folyósított hitel formájában valósult meg, amelynek konverzióját már 2008. szeptember végén kérte a luxemburgi kormány.

lánrészét (pl. az RPN meghosszabbításával lemondott 2,35 milliárd euró követelésről). A belga hatóságok kiemelték, hogy az esetleges támogatásokat a minimálisan szükséges mértékre csökkentették (pl. a fenti D intézkedés csak másodhelyű garancia, a bank viseli 3,5 milliárd euróig a veszteségeket, a Societé Générale értékelése szerint ez pedig jóval meghaladja a valós kockázatokat). A Fortis holding számára biztosított, a H pontban leírt call opció egy részvényre vetített értéke elhanyagolható volt, illetve ennek versenytorzító hatása sem lesz, mivel a holding vállalata, hogy az ebből származó nyereségét osztalék formájában szétosztja tulajdonosai között, azaz nem fordítja vállalkozási tevékenységre. Mindemellett a BNP Paribas vállalta, hogy a belga és a luxemburgi piacon hitelintézetbe vagy befektetési vállalkozásba nem fektet be, illetve nem kínálja a lakossági betétek piacán a legkedvezőbb kondíciókkal termékeit, kivéve, ha részesedése egy előre meghatározott arány alá csökken (a pontos vállalás szigorúbb, a bank számára korlátozóbb volt, mint a korábbi, 2008. december 3-i határozat szerinti).

A luxemburgi hatóságok szerint új intézkedésük jelentősége elhanyagolható az előző támogatási csomagjukéhoz képest, illetve bíznak abban, hogy mivel a luxemburgi Fortis 16,57%-ának BNP Paribas-nak történő eladásának vizsgálata során a Bizottság megállapította, hogy az nem tartalmazott állami támogatást, így jelen esetben is pozitív lesz a bizottsági határozat.

A Bizottság határozatában megállapította, hogy az intézkedések állami forrást használtak fel, szelektívek voltak (meghatározott vállalkozásokra irányultak), torzították a versenyt és befolyásolták a tagállamok közötti kereskedelmet (a kérdéses vállalkozások nemzetközi vállalat-csoportot alkotnak). Ezt követően a határozat a fent felsorolt intézkedések kapcsán azt vizsgálta meg, hogy azok jelentettek-e előnyt, illetve ha igen, mekkorát a kedvezményezettek számára¹⁵.

Az *A és B* intézkedések esetében az állam szerepe, kitettsége az eredeti megállapodáshoz képest egyértelműen *nőtt* mind a törzstőkét (24%-os részesedésről 43,5%-ra), mind a szenior finanszírozást (24%-ról 90%-ra [garancia]) illetően. Az intézkedés az állam számára 1-2 milliárd eurós, egyelőre nem realizált (látens) veszteséget jelentett, és ugyanekkora előnyt nyújtott a Fortis holding számára, amelynek kitett-

¹⁵ A továbbiakban a korábbi felsorolásban szereplő egyes intézkedések betűjeleit használjuk.

sége ezzel párhuzamosan csökkent. Mivel egy piaci magánbefektető ezt megfelelő ellenszolgáltatás nélkül nem vállalta volna, így a tranzakciók (A. és B.) állami támogatást jelentettek a Fortis holding számára.

A *C tranzakció* (feltöltés) új támogatási elemnek minősült, hiszen erről a 2008. októberi megállapodásban nem volt szó. Megállapítást nyert, hogy az SPV által újonnan átvett portfólió piaci értéke alacsonyabb, mint az ár, melyet az SPV kifizetett. Szintén fontos kiemelni, hogy az eredeti portfólió veszteségei az SPV eredeti tőkéjét már elvitték, így az új portfólió várható veszteségét az állam által 90%-ban garantált szenior tőke kellett fedezze. Így a *Fortis Banknak nyújtott támogatás* 500-700 millió euróra tehető.

A fenti *D pont* alatt ismertetett mezzanin garancia szintén *potenciális veszteséget jelentett az állam számára*, hiszen 2009. február végén a kérdéses portfólió értékvesztése már felemésztette az elsődleges garanciát jelentő 3,5 milliárd eurós, Fortis Bank által vállalt összeget, így az állami beavatkozás 250–750 millió euró támogatást jelentett a Fortis Bank számára.

Az *E pont* kapcsán a Bizottság úgy döntött, hogy azt a részletek kidolgozatlansága miatt csak akkor fogja górcső alá venni, ha azt ténylegesen végre is hajtják a felek, így a *határozata erre nem is tért ki*.

Az *F pont* alatti hitelgarancia kapcsán a határozat kiemeli, hogy az magas fedezettséggel (FIB-részvénycsomag) rendelkezőnek minősül, mely esetben a referencia rátáról szóló közlemény¹⁶ szerint további 100 bázispont kockázati felár lenne az irányadó. Így a támogatási szabályok alapján irányadó és a megállapodás szerinti díjak közötti különbség (5,5 millió euró) a *Fortis holding számára nyújtott támogatásnak minősül*.

Az RPN keretében fizetendő kamatfizetések állami garantálása (G pont) esetében a 70 bp-os díj a 2009. márciusi CDS-feláratok figyelembe véve (a Fortis Bank CDS felára 280 bp volt) egy 25%-os kamatláb melletti kamatfizetéshez is elegendő lett volna, ami jóval meghaladta a határidős piaci kamatokat. Emellett a belga állam számára a Fortis holding fedezetként FIB-részvényeket is felajánlott. A fentiek arra engednének következtetni, hogy a garanciát piaci feltételekkel nyújtották. Ugyanakkor fontos megvizsgálni, hogy annak az összegnek a nagysága, amellyel kapcsolatban a kamatot fizetik, igen változékony (a CASHES piaci értékétől függ). Előfordulhat, hogy egy alacsony piaci

¹⁶ HL C 14., 2008. 01. 19., 6. o.

érték mellett vállalt és díjazott garancia egy későbbi sokkal nagyobb összegű kamatfizetést fedez¹⁷. Mivel a referenciaráta-közlemény szerint egy 50%-ban fedezett hitel esetében a kockázati felár 220 bp, azaz *szélsőséges esetben ez a tranzakció 37 millió euró*¹⁸ fedezetet is jelenthet a Fortis holdingnak. Egy piaci magánbefektető ilyen kockázatos ügyletet nem kötött volna meg az adott piaci körülmények között. Ezért az intézkedés állami támogatást valósított meg.

A *H pontban* ismertetett ügylet (call opció) az állam számára azt jelenti, hogy a Fortis Bank eladásán realizálható legnagyobb nyeresége 17%-ban van maximálva, ami a kockázatokhoz és a futamidőhöz képest nagyon kevésnek tekinthető. Az opció a *Fortis holding számára jelent támogatást* (az adott időpontbeli becslések szerint 500 millió eurót), hiszen bevételeit növeli (ha nem fizetik ki osztalékként), illetve részvényárfolyama is megnövekszik.

Az *I pont* szerinti feltökésítés egyértelműen támogatást jelentett a Fortis Bank luxemburgi leánya számára.

A Bizottság megvizsgálta azt is, hogy a korábbi megállapodás módosítása jelentett-e támogatást a BNP Paribas számára, azaz a vételárat szükséges volt-e felfelé korrigálni. Arra a következtésre jutottak, hogy a Fortis Bank számára az új konstrukció keretében nyújtott támogatási összeget a francia bank kellően ellensúlyozta azzal, hogy az RPN felbontásáról lemondott. Ugyanakkor a részvénycsere keretében felajánlott BNP Paribas-részvények árfolyamának zuhanását (amely az adott időszakban általánosan tapasztalható jelenség volt a banki részvények piacán) az ezzel párhuzamosan a Fortis Bank részvényeinek értékében vélhetően bekövetkezett piaci értékvesztés ellensúlyozta különösen, ha figyelembe vesszük a 2008. októberi felvásárlás kivitelezése körüli bizonytalanságok hatását. Így a *Bizottság szerint a BNP Paribas a megállapodás módosítása során nem részesült állami támogatásban*.

Miután a határozat tisztázta, hogy állami támogatásról van szó, rátért a kompatibilitási jogalap meghatározására. Ugyan a Fortis Bank a 2009. márciusi új megállapodás idején nem volt csődközeli helyzetben, és a támogatás egy részét nem is a bank, hanem a holding és a luxemburgi

¹⁷ A belga hatóságok végeztek egy számítást, mely szerint rossz forgatókönyv megvalósulása esetében a kamatfizetés 1,7 milliárd eurót is kitehet, amely kétszer akkora, mint a fedezetként felajánlott FIB-csomag értéke.

¹⁸ 1,7 milliárd szorozva 220 bázisponttal.

leányvállalat kapták, a Bizottság mégis úgy ítélte meg, hogy a Szerződés 87. cikk (3)(b) pontja alkalmazható a következők miatt. A belga bírósági döntést követően a kormány két lehetőség közül választhatott:

1. A Fortis holding előnyére *rövid időn* belül megváltoztatja az eredeti megállapodást vagy
2. Hagyja, hogy a BNP Paribas-val a megállapodás hatályát veszítse (2009. február 28.), és új befektetőt keres, vagy maga teszi önálló bankként életképesé a Fortist.

Már 2008 szeptemberének végén világossá vált, hogy a Fortis Bank iránt a szakmai befektetők közül egyedül csak a BNP Paribas érdeklődik komolyan, és valószínűtlen volt, hogy 2009 kora tavaszán a helyzet más lett volna. Ha mégis találtak volna befektetőt, a Fortis holding részvényesei miatti jogi kockázat továbbra is fennállt volna. Önálló intézményként a Fortis vélhetően szintén nem állta volna meg a helyét a bizonytalan piaci helyzetben, sem az üzleti partnerek, sem a betétesek nem bíztak volna az állam által hirtelenjében felállított új menedzsmentben.

A fentiek miatt a Fortis Bank jövőjének biztosítása érdekében az állam csak az egyes opciót választhatta. Fontos kiemelni, hogy a belga állam megítélése ekkor volt a mélyponton (az államadósság CDS-felára történelmi magasságokba emelkedett), megmentette a Dexiát, a KBC-t és az Ethiaszt, és komoly nehézségekbe ütközött volna a költségvetés számára a Fortis megmentése, még az is lehet, hogy destabilizálta volna a belga gazdaságot. A Bizottság egyetértett azzal a belga érveléssel, hogy valamennyi lehetséges forgatókönyv közül a Fortis holding részvényeseivel kötött megállapodás jelentette az egyetlen lehetőséget, hogy egy újabb krízishelyzetet elkerüljenek. Így a támogatás megítélésének jogalapjaként a Szerződés 87. cikk (3)(b) pontja alkalmazható. Az értékelés során külön kell kezelni a Fortis holding számára nyújtott új támogatásokat (A, B, F, G és H) és a Fortis Bankot a Fortis holdingnak tett engedményeiért kárpótoló intézkedéseket (C, D és I).

A határozat szerint a Fortis holding esetében ugyan nem közvetlenül a pénzügyi szektorhoz tartozó vállalkozásról van szó, ám a közlemény kritériumait azok általános érvénye miatt a holding támogatására is lehet alkalmazni (*célzott, arányos és a versenyre gyakorolt hatását tekintve minimális támogatás*). A határozatban a Bizottság rámutat arra, hogy a holdingnak a belga állam csak azért nyújtott támogatást, hogy annak részvényesei – akik korábban blokkolták a Fortis Bank BNP Paribas-nak való értékesítését, - beleegyezzenek az ügyletbe, a belga

bank számára pedig ez volt az egyetlen járható út az életben maradáshoz. A belga kormány és a BNP Paribas 2009 februárjában felajánlottak egy lehetséges megoldást, amelyet a Fortis holding részvényesei a február 11-i közgyűlésen elutasítottak. Az elutasított megoldáshoz képest a végső megállapodás csak kevés többlettámogatást tartalmazott a holding számára (azt is FIB-részvényekkel való fedezettség és jelentős garanciadíj megfizetése mellett), így a Bizottság szerint az állami beavatkozás arányos volt, és a feltétlenül szükséges minimumra szorítkozott.

A határozat kiemelte, hogy míg a holding korábban jelentős pénzügyi csoport felett gyakorolt kontrollt, addig a megállapodást követően csak a FIB és a Fortis Insurance International marad a kezében, és pénzügyi helyzete törékennyé vált. Így nem volt várható, hogy a támogatással visszaélve agresszív terjeszkedésbe kezd. A holding által felajánlott fedezet, a fizetendő garanciadíj és a neki nyújtott banki hitel viszonylag rövid lejáratra korlátozza a versenytorzító hatást. Mivel a holding arra is kötelezettséget vállalt, hogy a H pontban ismertetett opció gyakorlását követően az ebből származó nyereséget nem forgatja vissza tevékenységébe, hanem osztalékként kifizeti. Tekintettel arra, hogy a közel 2 milliárd eurónak megfelelő támogatás egy Fortis holding részvényre vetített értéke nem éri el az egy eurót, valamint figyelembe véve, hogy a részvényesek a holding részvényeinek áresése miatt már jelentős veszteségeket szenvedtek el,¹⁹ a Bizottság úgy ítélte meg, hogy a holding támogatása nem jelent morális kockázatot növelő problémát, és így a versenytorzító hatás is arányos az elérni kívánt céllal.

A C és D pontban leírt Fortis Banknak nyújtott támogatást a Bizottság *az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közleménye*²⁰ alapján értékelte. Mivel a kérdéses portfóliók (mind az SPV feltöltése, mind az állam által részben garantált banknál maradó értékpapírok) csak ún. toxikus eszközöket (jelen esetben strukturált hiteltermékeket) tartalmaztak, így az értékvesztett eszközökre vonatkozó közlemény 5.4. pont szerinti támogatható eszközökről van szó. A közlemény 20 (a) pontjában foglaltakat is kielégítik az intézkedések, hiszen független értékelő (Société Générale) értékelte a portfóliókat, majd a belga pénzügyi felügyelet hagyta jóvá. A fenti közlemény alapján a Bi-

¹⁹ A 2006 végi 27 eurós árfolyam a határozat megszületését megelőző hónapokban 2 euró alá esett.

²⁰ HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o.

zottság felmérte azt is, hogy az értékelés módszertana megfelelő volt-e, azaz lehetőség szerint megfigyelhető piaci adatokon alapult-e, kellően óvatosak és realiztikusak voltak-e a jövőbeli cash-flow-ra vonatkozó feltételezések, illetve az értékelés kiállná-e egy elhúzódó válság sokkját (stressz-teszt). A Bizottságot ebben a munkában az Európai Központi Bank szakértői is segítették. A vizsgálat alapján a Société Générale értékelése mindhárom fenti feltételnek megfelelt. Az értékelés eredménye szerint meglehetősen alacsony veszteség várható, aminek az oka az volt, hogy a legkockázatosabb portfóliót már 2008 őszén átadták az SPV-nek.

Az értékvesztett eszközök portfólióinak kezeléséből, illetve az ehhez kapcsolódó költségek viseléséből a Fortis Bank és új tulajdonosa is kiveszik a részüket, hiszen a feltöltés kapcsán az átvételi ár jelentősen elmaradt az eszközök tényleges gazdasági értékétől. A banknál maradt csomag esetében a várható veszteség jelentősen alacsonyabb, mint az egyébként bank által vállalt veszteséghányad (3,5 milliárd euró), így a költségek megosztása megfelelő. Az értékvesztett eszközökre vonatkozó közlemény IV. Mellékletének 2. szakasza az állami beavatkozásért cserében kellő díjazást ír elő. Mivel a Société Générale a legrosszabb scenárió (elhúzódó mély válság) esetében is csak olyan mértékűre becsülte a portfóliók veszteségét, amely még mindig kellő nyereséget biztosít az állam számára, ez a feltétel a Bizottság szerint teljesül.

A fent hivatkozott közlemény szerint az eszközátvételi támogatás kedvezményezettjének életképességi kilátásait is meg kell vizsgálni, valamint az intézkedés versenytorzító hatásait ellensúlyozni szükséges.

A határozat az *életképesség* kapcsán visszautalt a Bizottság 2008. december 3-i határozatára²¹, az abban leírt érvelését megerősíti, miszerint a Fortis Bank hosszú távú működése szempontjából elengedhetetlen a BNP Paribas-val való stratégiai viszony kialakítása. Az eredeti megállapodás módosítása csak azt a célt szolgálja, hogy a tulajdonos cseréje megvalósulhasson.

A Bizottság úgy értékelte, hogy a támogatás *indokolt volt és nem haladta meg a szükséges minimumot*. Az adásvétel létrejöttéhez a Fortis holding felé engedményeket kellett tenni, melynek keretében a fent G. pont alatt ismertetett intézkedés nyomán a bank (és közvetve a BNP Paribas) az RPN továbbélése miatt 2,35 milliárd eurótól esett el. Ezt ellensúlyozni kellett, hiszen félő volt, hogy a francia bank kihátrál a tranz-

²¹ NN42/2008- NN46/2008-NN53/A/2008. számú összevont bizottsági eljárás.

akcióból. Ennek tükrében a Fortis Bank számára nyújtott 1-1,5 milliárd eurós támogatási összeg nem tűnt túlzónak, főként, ha figyelembe vesszük, hogy a bank 2008 októbere óta több tízmilliárd eurónyi hitelt kapott a BNP Paribas-tól.

Az eredeti megállapodáshoz képest juttatott többlettámogatás összege elenyésző a Fortis Bank mérlegfőösszegéhez képest (2009. február végén 572 milliárd euró), így a versenytorzító hatás sem becsülhető túl nagyra. A határozat megismétli a 2008 őszi határozat érvelését, miszerint a Fortis jelentős leépítéseket hajtott végre (pl. tartósan kivonult a holland piacról), illetve egyoldalú, saját tevékenységét korlátozó kötelezettségeket vállalt (pl. belga és luxemburgi akvizíciós tilalom). A fentiekén túl az új megállapodás keretében a Fortis Bank egy korábbi kötelezettségét ki is terjesztette, szigorított rajta (interneten kínált betéti termékeket illetően). Ezek *a kötelezettségvállalások elegendőnek bizonyulnak ahhoz, hogy a versenytorzító hatást ellensúlyozzák.*

A fentiek alapján a Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy az eredeti megállapodás módosítása és az annak alapján a belga és a luxemburgi kormányok alapján a Fortis Banknak, luxemburgi leányának és a Fortis holdingnak nyújtott támogatás összegeyztethető a közös piaccal.

A Fortis-csoportot Európában az elsők között érintette a válság, gyakorlatilag néhány hét alatt a belga pénzügyi szektor zászlóshajója omlott össze. A Bizottságnak a bejelentések időpontjában nem volt még kiterjedt tapasztalata a pénzügyi intézményeket segítő állami beavatkozások megítélésében. A fenti esetek tehát mérföldkövek voltak a válságkezelést segítő egyedi és igen komplex támogatások és támogatási programok közös piaccal való összegeyztethetőségének minősítése szempontjából.

A PÉNZÜGYI ÉS GAZDASÁGI VÁLSÁG LEKÜZDÉSE ÉRDEKÉBEN A REÁLGAZDASÁGRA VONATKOZÓ IDEIGLENES ÁLLAMI TÁMOGATÁSI SZABÁLYOK

STAVICZKY PÉTER¹

I. Bevezetés

A 2007-ben kezdődött és 2008-ra elmélyült gazdasági és pénzügyi válság súlyosan érintette az Európai Unió bankrendszerét és reálgazdaságát is. Az Európai Unió tagállamainak válsággal kapcsolatos intézkedéseit illetően a Miniszterek Tanácsa (továbbiakban: Tanács) kiemelte, hogy bár az állami beavatkozásokról nemzeti szinten kell dönteni, e döntéseket összehangolt kereten belül és a közös uniós elvek alapján kell meghozni.² A pénzügyi válságra az Európai Bizottság (továbbiakban: Bizottság) viszonylag gyorsan reagált a bankrendszer stabilitásának visszaállításához szükséges különböző állami intézkedésekre vonatkozó részletszabályok³ megalkotásával, amelyek verseny-

¹ A szerző a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretén belül működő Támogatásokat Vizsgáló Iroda munkatársa. Jelen összefoglaló a szerző saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda hivatalos véleményének.

² A Gazdasági és Pénzügyi Tanács 2008. október 7-i ülésének következtetései.

³ Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyintézetek vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben tett intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o., a pénzügyintézetek feltökésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését cél-

politikai (állami támogatási) szempontból határozzák meg a kereteket .

2008 végére azonban világossá vált, hogy a gazdasági- és pénzügyi válság által generált nehézségek nem csak a gyenge, hanem az egészséges vállalatokat is sújtják, csökkenő felvevőpiacok, hirtelen hitelszűke vagy akár hitelhiány formájában. Ez különösképp igaz a kis- és középvállalkozások esetében, amelyek méretüknél fogva mindenképp több nehézséggel néznek szembe a finanszírozási lehetőségek elérésénél, mint a nagyobb vállalatok. Az ilyen helyzet nem csak rövid és középtávon érinthet sok egészséges és egyébként életképes vállalatot és alkalmazottait, hanem hosszú távon tartósan negatív hatással lehet az EU gazdasági környezetének egészére, a jövőben késleltetheti vagy kizárhatja a fenntartható fejlődésre és a lisszaboni stratégia más céljaira irányuló befektetések megvalósulását.

2008. november 26-án fogadta el a Bizottság az európai gazdasági fellendülés tervéről szóló közleményt.⁴ A közlemény célja, hogy elősegítse Európa talpra állását a jelenlegi válságból. A fellendülési terv két egymást erősítő fő pillérből áll. **Az első pillér azok a rövid távú intézkedéseket foglalja magába, amelyek a kereslet ösztönzésére, a munkahelyek megőrzésére és a bizalom helyreállítására irányulnak. A második pillért az „okos” beruházások jelentik, amelyek célja, hogy hosszú távon magasabb növekedést és fenntartható jólétet biztosítsanak. A válság hatásának enyhítése érdekében nyújtott támogatások odaítélésénél – a jelenlegi különleges gazdasági helyzet teljes mértékű figyelembevétele mellett – nagyon fontos az azonos versenyfeltételek biztosítása valamennyi európai vállalat részére, illetve annak elkerülése, hogy a tagállamok olyan támogatási versenybe kezdjenek, amely nem fenntartható, és az EU egészére káros. A Bizottság a válság alatt folyamatosan hangsúlyozta, hogy a versenypolitika, és ezen belül is az állami támogatási szabályok elsődleges feladata az azonos versenyfeltételek biztosítása, ezáltal lehetővé téve a belső piac minél hatékonyabb működését.**

zó biztosítékok című közlemény, HL C 10., 2009. 01. 15., 2–10. o. az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közlemény, HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o., valamint a pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján című bizottsági közlemény (HL C 195., 2009. 08. 19., 9. o.).

⁴ A Bizottság közleménye az Európai Tanácsnak, COM [2008] 800. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0800:FIN:HU:PDF>

2008 decemberében a Bizottság elfogadta a válság leküzdése érdekében a gazdaság részére ideiglenesen nyújtható állami támogatásokról szóló közleményét (ideiglenes közlemény).⁵ A közlemény jogalapja Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés⁶ 107. cikk (3) bekezdés b) pontja (volt EK-Szerződés 87. cikk (3) bekezdésének b) pontja). Ez a mentesítési jogcím lehetővé teszi, hogy a Bizottság a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánítsa azt a támogatást, amelyet „egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére” nyújtanak. Az ideiglenes közlemény – a válságra tekintettel – több területen biztosít a tagállamoknak nagyobb mozgásteret – hatályos állami támogatási szabályok előírásaihoz képest – a vállalkozások finanszírozásának, és ezáltal tevékenységének megkönnyítése érdekében.

II. Az ideiglenes közlemény alapján nyújtható új támogatási kategóriák és a közlemény egyéb rendelkezései

Az alábbi támogatási kategóriákkal kapcsolatban főszabály, hogy a támogatás nyújtására csak 2010 végéig kerülhet sor, és a válság miatt „könnyített” szabályok nem alkalmazhatók olyan vállalkozásokra, amelyek 2008. július 1-jén már nehéz helyzetben levőnek minősültek. Hiszen ez utóbbi esetben olyan vállalkozások is támogathatók lennének, amelyeknek a nehézségei a válság előtt kezdődtek, és így a támogatás életképtelen piaci struktúrák fenntartásához járulna hozzá. Az alábbi támogatások nyújtásának azonban nem feltétele, hogy a kedvezményezett nehéz helyzetbe kerüljön a gazdasági és pénzügyi válság miatt, tehát „egészséges” vállalkozások is kaphatnak az alábbi szabályok alapján támogatást.

Új intézkedéseket a tagállamok csak bizottsági engedély birtokában, azaz engedélyezett támogatási program vagy egyedi bejelentés keretében vezethetnek be.

⁵ HL C 16., 2009. 01. 22., 1. o.

⁶ Továbbiakban EUMSZ.

1. Korlátozott összegű összeegyeztethető (ún. átmeneti) támogatás

A pénzügyi válság hatására kialakult finanszírozási válság okozta működési nehézségek ellensúlyozására – az érvényben lévő csekély összegű (de minimis) támogatásokra vonatkozó szabály⁷ mellett – a Bizottság egy új időszakos, korlátozott összegű támogatás nyújtására ad lehetőséget, vállalkozásonként maximum 500 ezer euró összeghatárig. Az ideiglenes közlemény nem rendelkezik a támogatás elszámolható költségeiről, illetve támogatási intenzitásáról. Így a tagállamok ezt az összeget akár vissza nem térítendő támogatásként is átadhatják a kedvezményezett vállalkozásoknak, de kedvezményes hitel-, kezességvállalás vagy egyéb formában is sor kerülhet a támogatás nyújtására.⁸

Amennyiben a támogatást nem vissza nem térítendő formában nyújtják, a fenti összeg szempontjából a támogatás támogatástartalmát kell figyelembe venni.

Az átmeneti támogatás összegét a 2008. január 1-jét követően nyújtott csekély összegű támogatással össze kell számolni. Az ezen a jogcímen és a 2008. január 1-jét követően nyújtott de minimis jogcímen nyújtott támogatások együttes összege 2010. december 31-ig nem haladhatja meg az 500 ezer euró/vállalkozás limitet. Fontos kiemelni, hogy ezen intézkedés alapján nyújtott támogatás azonos elszámolható költségek tekintetében nem kumulálható de minimis támogatással (pl. átmeneti támogatás kiegészítése csekély összegű támogatásnak minősülő hitellel, kezességgel), még akkor is, ha az 500 ezer eurós limitet nem haladnák meg.

Ez a támogatási kategória nem alkalmazható

- a halászati ágazatban,
- a mezőgazdasági áruk elsődleges termelését végző vállalkozások tekintetében,
- valamint közvetlen exporttámogatásra és nyújtása során a hazai árukat, szolgáltatásokat az import árukhoz és szolgáltatásokhoz képest nem lehet előnyben részesíteni.

Az EUMSZ I. sz. mellékletében (volt EK-Szerződés I. melléklet) felsorolt mezőgazdasági termékek feldolgozásában és forgalmazásában

⁷ HL L 379., 2006. 12. 28.

⁸ A támogatás összege nettó összegként kezelendő, tehát minden hozzá kapcsolódó adót, díjat vagy egyéb költséget kiszámításánál figyelembe kell venni.

tevékenykedő vállalkozásoknak nyújtott támogatás az alábbi esetekben nem nyújtható:

- i) amennyiben a támogatás összege az elsődleges termelőktől beszerzett vagy az érintett vállalkozások által forgalmazott ilyen termékek ára vagy mennyisége alapján kerül rögzítésre,
- ii) amennyiben a támogatás az elsődleges termelőknek történő teljes vagy részleges továbbítástól függ.

2. Korlátozott összegű összeegyeztethető támogatás (átmeneti támogatás) a mezőgazdasági ágazatban

Az eredeti ideiglenes közlemény alapján korlátozott összegű támogatás nem nyújtható a mezőgazdasági ágazatban. A Bizottság azonban 2009-ben a tagállamok nyomására, felülvizsgálta a mezőgazdasági termékek termeléséhez kapcsolódó tilalmat. „A tejpiac helyzete 2009-ben” című, a Bizottság által a Tanácshoz intézett 2009. július 22-i közlemény⁹ és a Mezőgazdasági Miniszterek Tanácsa 2009. szeptember 7-i ülésének eredménye nyomán a Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy helyénvaló külön a mezőgazdasági termékek elsődleges előállításával foglalkozó vállalkozásokra vonatkozó, az EUMSZ-szel összeegyeztethető, korlátozott összegű átmeneti támogatást bevezetni. E támogatás viszonya az ún. agrár de minimis támogatáshoz¹⁰ azonos az 500 000 eurós átmeneti támogatás és a 200 000 eurós általános de minimis támogatáshoz. A módosítás 2009. szeptemberében került elfogadásra és októberében közzétételre.¹¹

A mezőgazdasági ágazatban nyújtható átmeneti támogatás támogatástartalma nem haladhatja meg a 15 000 eurót (vagyis az agrár de minimis támogatáshoz képest a különbség csak kétszeres, nem két és félszeres). Természetesen a 2008. január 1-jét követően nyújtott agrár de minimis támogatásokat a 15 000 eurós korlát vizsgálatakor, hasonlóan az általános szabályokhoz, figyelembe kell venni.

⁹ SEC[2009] 1050.

¹⁰ A többször módosított 1535/2007/EK rendelet (HL L 337., 2007. 12. 21., 35. o.) lehetővé csekély összegű támogatások nyújtását a mezőgazdasági termékek előállítására terén tevékenykedő vállalkozások részére jelenleg 7500 euró/vállalkozás/3 év mértékig.

¹¹ HL C 269., 2009. 10. 31., 2. o.

Az általános szabályokhoz hasonlóan a mezőgazdasági ágazatban nyújtható korlátozott összegű támogatások esetében sem lehet arányosítással a csekély összegű támogatások kezességvállalási korlátját alkalmazni.¹²

E támogatási kategória alkalmazásához is szükséges a Bizottság előzetes jóváhagyása. Ugyanakkor, eltérően az agrár de minimis szabályoktól, az átmeneti agrár támogatás esetében nincs az adott tagállam mezőgazdasági termék-előállításának nagyságától függő GDP-arányos ország limit.

3. Állami kezességvállalások, garanciák

A Bizottság állami kezességvállalások állami támogatási szempontú elbírálásával kapcsolatos elveit „*az EK-Szerződés 87. és 88. cikkének a kezességvállalás formájában nyújtott állami támogatásra való alkalmazásáról*”¹³ című bizottsági közlemény (továbbiakban: kezesi közlemény) tartalmazza. A kezesi közlemény alapján a kezességvállalás akkor nem minősül állami támogatásnak, ha az alábbi feltételek együttesen teljesülnek:

- a) A hitelfelvevő nincsen nehéz pénzügyi helyzetben.
- b) A kezességvállalás terjedelme a kezesség vállalásának időpontjában megfelelően mérhető.¹⁴
- c) A kezességvállalás legfeljebb a biztosított hitel vagy egyéb pénzügyi kötelezettség 80 %-át fedezi.
- d) A kezességvállalásért piaci alapú díjat fizetnek.
- e) támogatási programok esetében a díjszabás oly módon kerül kialakításra, hogy a program önfenntartó jellegű (beleértve a tőke-költségek fedezését is).¹⁵

¹² Az 1998/2006/EK rendelet alapján a 200 000 euró KKV-k részére igénybe vehető, támogatási programból nyújtott maximum 80%-os kezesség esetében 1 500 000 eurónyi hitel mögötti kezesség támogatástartalmának felel meg.

¹³ HL C 155., 2008. 06. 20.

¹⁴ Ez azt jelenti, hogy a kezességvállalásnak meghatározott pénzügyi ügyletekhez kell kapcsolódnia, meghatározott maximális összegre kell vonatkoznia, és időben korlátozottnak kell lennie.

¹⁵ Ez a díjak rendszeres felülvizsgálatát is jelenti.

A kezesi közlemény a KKV-k részére nyújtott kezességvállalások megkönnyítése érdekében a különböző kockázati kategóriába tartozó adósok tekintetében ún. mentesülési díjakat határoz meg, amely díjakat a Bizottság piacinak tekint. Az ide vonatkozó értékeket a kezességvállalási közlemény 3.3. pontja tartalmazza.¹⁶ A különböző kockázati kategóriákra megállapított díjak évi 0,4–6,3% között mozognak.

A válság kapcsán a Bizottság a kezesi közleményében megfogalmazottakat ideiglenes jelleggel kiegészítette/módosította, e kezességek azonban állami támogatásnak minősülnek. Az ideiglenes közlemény alapján nyújtható kezességek feltételei:

- Az új szabályokat csak újonnan vállalt kezességekre lehet alkalmazni.
- A kezességvállalás a korábbi 80% helyett a hitel 90%-át is lefedheti.
- A kezességvállalás kapcsolódhat beruházási és működő tőke (forgóeszköz) hitelekhez is, de csak új ügyletekhez, már megkötött szerződések esetében nem alkalmazandó.
- Feltétel, hogy a kezességgel fedezett hitel (és nem a kezesség) összege nem haladhatja meg a kedvezményezett (illetve a hitellel finanszírozott projekten dolgozó alvállalkozói) 2008. éves személyi jellegű ráfordításainak összegét. 2008. január 1-jén vagy azután alapított vállalkozás esetén a kölcsön maximális összege nem haladhatja meg a működés első két évére vonatkozó éves becsült bérköltséget.
- A KKV-k számára megfogalmazott ún. mentesülési díjak – melyek alkalmazása esetén a piaci előny vagyis az állami támogatás megléte kizárható – a kezességvállalástól számított legfeljebb 2 évre 25%-kal csökkenthetők.
- Az ideiglenes közlemény a mentesülési díjak rendszerét kiterjeszti a nagyvállalkozásokra is, azonban csak 15%-os csökkentést engedélyez a táblázathoz képest, szintén 2 évre.
- A Bizottság által jóváhagyott piaci díj számítási metodológiával rendelkező programok esetében – újabb bizottsági jóváhagyást követően – a kalkulált piaci díjak szintén a fenti százalékokkal csökkenthetők.
- A fenti feltételekkel kezességet 2010 végéig lehet vállalni.

¹⁶ HL C 244., 2008. 09. 25. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:244:0032:0032:EN:PDF>

Megalkotása után az ideiglenes közlemény kezességvállalásokra vonatkozó szabályait a Bizottság több alkalommal is módosította, annak érdekében, hogy a gyors jogalkotás miatt fel nem tárt kétértelmű rendelkezéseket pontosítsa, és a szabályokat könnyítse.

- A könnyebb alkalmazhatóság érdekében a Bizottság táblázatos formában megadta azokat a kezesi díjakat, amelyeket a különböző kockázati kategóriába tartozó adósok különböző fedezeti szinttel rendelkező hiteleinek biztosítása során az államnak minimálisan be kell szednie. A 15% és 25%-os 2 éves díjsökkenést ezekre a díjakra kell alkalmazni.
- A kezesség hitelhez viszonyított 90%-os mértéke a hitel teljes futamideje alatt értelmezendő, vagyis a kezesség által biztosított összegnek a hiteltörlesztéssel arányosan csökkennie kell, a kezesség mértéke hitel törlesztése során sem haladhatja meg a hitel 90%-át.¹⁷
- Bár a tagállamok nagy része, köztük Magyarország is, jelentett be kezességvállalási programokat az ideiglenes közlemény alapján, az alacsonyabb átlagbérrel bíró tagállamok számára a hitel felső összegének limitálása komoly hátrányt, problémát jelentett. Ezért a Bizottság 2009 decemberében módosította az ideiglenes közlemény kezességgel biztosított hitel felső összegére vonatkozó előírásait,¹⁸ és a hosszú távú beruházások megvalósulásának elősegítése érdekében lehetővé tette, hogy a tagállamok a *hitel felső összegének* megállapításakor vagy az eredeti szabályozást (2008. évi bruttó bérköltségek) alkalmazhassák, vagy pedig *kizárólag a beruházási hitelek esetében a 27 uniós tagállamra vonatkozóan számított átlagos évi bérköltség alapján is kiszámíthatassák*. A közlemény módosításakor az Eurostat adatai alapján ez munkavállalónként havi 3028 eurós átlagbért jelentett. Kiemelendő, hogy az ideiglenes közlemény e módosítása alapján beruházási hitelhez nyújtani kívánt kezességvállalásnak – szemben a regionális beruházási támogatásokra vonatkozó szabályokkal – nem feltétele, hogy a beszerzett eszközök, vagy azok

¹⁷ Az átmeneti közlemény e két módosítását tartalmazó konszolidált szöveg 2009 áprilisában jelent meg a Hivatalos Lapban (HL C 83., 2009. 04. 07., 1. o.).

¹⁸ HL C 303, 2009. 12. 15. 6. o.

egy része újnak minősüljön. A módosítás is csak az új hitelekhez kapcsolódó kezességvállalások esetében alkalmazható.

4. A referencia alapkamatláb megállapításának új módszere támogatott hitelek esetében

A Bizottság az ideiglenes közleményben a piaci kamatszintek megállapításához használt, a referencia ráta megállapításáról szóló hatályos közleményben¹⁹ (referencia ráta közlemény) lefektetett referencia ráta számítási módszer mellett egy opcionális számítási módszer használatát is lehetővé teszi a tagállamok számára.

A referencia ráta megállapításáról szóló hatályos közlemény alapján az állami hitelek támogatástartalmának megállapítása során az egy éves bankközi kamatlábhoz (IBOR) kell egy 60-1000 bázispontig terjedő kockázati felárat hozzáadni. A kockázati felár a kedvezményezett kockázati besorolásától és a felajánlott biztosítékok által a hitel összegéhez viszonyított, bukás esetére várható megtérülésétől függ.

Tekintettel arra, hogy a válság, és a hitelpiacok befagyása miatt az éves bankközi kamatlábak a korábbi szintet jelentősen meghaladták az ideiglenes közlemény alapján a referencia ráta megállapítható a következő, a válság hatásait tompító módon is:

- a központi bank napi refinanszírozási kamatlába (overnight rate)²⁰ plusz
- kamatfelár, mely ezen kamatláb 2007. január 1. és 2008. június 30. közötti időszak átlaga és az egyéves bankközi kamatláb ugyanezen időszakra számított átlagának különbsége, plusz
- a kedvezményezett kockázatértékelésén (kockázati besorolás és hitelfedezettség) alapuló felár a referencia ráta megállapításáról szóló bizottsági közleményben foglaltak szerint.

A módszertan akkor alkalmazható, ha a hitelszerződést 2010. december 31-ig megkötik. A hitel bármilyen futamidejű lehet. A fentiek

¹⁹ A Bizottság közleménye a referencia-kamatláb és a leszámítolási kamatláb megállapítási módjának módosításáról (HL 2008/C 14/02.).

²⁰ Tekintettel arra, hogy Magyarországon ilyen típusú kamatláb nem létezik, a kedvezményes referencia ráta alkalmazására vonatkozó támogatási program esetében (N 78/2009. sz. bejelentés) az egynapos BUBOR alkalmazására került sor.

szerint számított, csökkentett kamatlábak a 2012. december 31-ig megfizetett kamatfizetésekre alkalmazhatók. Az ez után esedékes kamatrészletek esetében a hagyományos módon kell számolni, vagyis a fenti közleményben meghatározott referencia kamatlábakat kell alkalmazni.

5. Környezetvédelmi kamattámogatás

A pénzügyi válság ellenére a lisszaboni stratégia kiemelt részét képező környezetvédelmi célok továbbra is prioritást élveznek. S mivel a válság következtében egyes vállalkozások csökkenthetik vagy felhagyhatnak a túléléshez vagy a termelés fenntartásához nem szükséges környezetvédelmi célú beruházásaikkal, fejlesztéseikkel, a Bizottság a környezetbarát, energia- hatékony termékek gyártásának ösztönzésére nyújtandó hitelek támogatására ad lehetőséget, kamattámogatás formájában.

Az ideiglenes közlemény alapján kedvezményes hitellel az alábbi célok finanszírozhatóak:

- A környezet védelmét jelentősen növelő új termékek gyártása. A támogatás új beruházáshoz adható, megkezdett projekt esetén bizonyítani kell, hogy a támogatás a válság helyzet miatt indokolt.
- A közösségi szabványok teljesítése azok hatálybalépése előtt, ha a beruházás 2010. december 31-e előtt indul és a vonatkozó előírást az életbelépése előtt 2 évvel teljesíti.

A támogatott hitel a beruházások tárgyi és immateriális eszközeit finanszírozhatja. Amennyiben a beruházás az érintett (releváns) termékpiac 3%-át meghaladó termelési kapacitást hoz létre, a támogatás csak akkor nyújtható, ha a beruházás megkezdése előtti öt évben a fogyasztás átlagos éves növekedési rátája az Európai Gazdasági Térségen (EGT) belül, érték alapon az EGT GDP-jének átlagos évi növekedése alatt maradt. A támogatott hitelek 2010. december 31-ig nyújthatóak.

A vállalkozás által fizetendő kamatot a referencia ráta közlemény általános szabályai alapján kell meghatározni, vagyis a Bizottság által az adott tagállamra meghatározott referencia alapkamatlábhoz hozzá kell adni a hitelfelvevő referencia ráta közlemény alapján kiszámított kockázati felárát. Az ebből biztosítható kedvezmény mértéke nem haladhatja meg nagyvállalatok esetében a 25 %-ot, KKV-k esetében pedig az 50 %-ot. A kamattámogatás 2 évig adható. A kamatlábcsökkentést az állam vagy állami pénzügyi intézmények és magán pénzügyi intéz-

mények által nyújtott kölcsönökre is lehet alkalmazni. Biztosítani kell az állami és magán intézmények között ne legyen megkülönböztetés. A tagállamnak biztosítania kell, hogy a támogatás sem közvetve, sem közvetlenül ne kerüljön pénzügyi intézményhez, vagyis maradéktalanul a hitelfelvevőnél jelentkezzen.

Ezen intézkedés nem titkolt célja, hogy az autógyártásban tevékenykedő, válság miatt nehéz helyzetbe került vállalkozások finanszírozását a tagállamok a lisszaboni célkitűzések betartásával tudják megoldani.

Az ideiglenes közlemény módosításai érintették a kedvezményes referencia ráta megállapítására és a környezetvédelmi kamattámogatásra vonatkozó szabályokat is. A módosítás pontosításként tartalmazza, hogy amennyiben a tagállamok a referencia-kamatláb és a leszámítási kamatláb azon megállapítási módját alkalmazzák, amely *a kölcsön nyújtásának időpontjában hatályos* bizottsági közleményben szerepel, és betartják a közleményben szereplő feltételeket, a kamat nem tartalmaz állami támogatást.

6. Kockázati tőkenyújtás

A Bizottság kockázati tőke típusú támogatási programokkal kapcsolatos megközelítését, az ilyen programok értékelésekor alkalmazott elveket a 2006-ban elfogadott iránymutatás²¹ tartalmazza. A Bizottság az iránymutatásban kifejti, hogy amennyiben a tőkekihelyezés kedvezményezettje KKV, és a tőke összege 12 hónapos időszak alatt nem haladja meg az 1,5 millió eurót, a tagállamoknak nem kell külön bizonyítaniuk, hogy piacon tőke-ellátottsági problémák vannak. Ezen összeghatár magasabb is lehet, a piac fejletlenségének esetén, illetve tagállamonként változhat, azonban az eltérés indokait a tagállamnak bejelentésében részletesen be kell mutatnia és igazolnia.

Az ideiglenes közleményben a Bizottság rámutat arra, hogy jelen helyzetben a tőketulajdonosok a korábbiakhoz képest szívesebben fordulnak biztonságosabb tőkebefektetési formák felé, és ezzel tovább

²¹ Közösségi iránymutatás a kis- és középvállalkozásokba történő kockázati tőkebefektetések előmozdítását célzó állami támogatásokról (HL C 194., 2006. 08. 18. 2. o.).

romlanak a KKV-k kockázati tőke formában történő forráshoz jutásának lehetőségei. Tehát tovább csökken a befektetési hajlandóság.

Ennek megfelelően a Bizottság úgy véli, hogy az átmeneti módosítás nem fenyeget a verseny torzulásával, amely abból ered, hogy a finanszírozás összege 1,5 millió euróról felemelkedik 2,5 millió euróra. A módosítás azonban kizárólag az új, illetve iránymutatás alapján jóváhagyott támogatási programokra terjed ki, az általános csoportmentességi rendelet alapján működő programokra nem. A módosítás alkalmazását a Bizottságnak jóvá kell hagynia.

7. Rövid távú exporthitel-biztosítás

Az EK-Szerződés 93. cikkének (1) bekezdése értelmében a Szerződés 92. és 93. cikkének a rövid lejáratú exporthitel-biztosításra történő alkalmazásáról szóló, a tagállamokhoz címzett bizottsági közlemény²² (exporthitel közlemény) kimondja, hogy a piacképes kockázatok nem fedezhetők a tagállamok által támogatott exporthitel-biztosítással. A piacképes kockázatok az exporthitel-közlemény mellékletében felsorolt országokban (EU-tagállamok és további nyolc OECD-tagállam) székhellyel rendelkező állami és nem állami adósokhoz kapcsolódó olyan kereskedelmi és politikai kockázatok, amelyek kockázati időszaka legfeljebb két év.

Amennyiben államilag támogatott tevékenységet akarnak végezni ebben a piaci szegmensben, tagállamoknak az export-hitel közlemény 4.4 pontja alapján (ún. mentesülési klauzula) egy hazai és két jól ismert nemzetközi hitelbiztosító nyilatkozatával kell bizonyítaniuk, hogy az adott országban a rövid távú exporthitel-biztosítás tekintetében piaci hiányosság áll fenn.

Tekintettel arra, hogy a Bizottság véleménye szerint a pénzügyi válságból következően nem minden tagállamban áll fenn biztosítási és viszontbiztosítási piaci hiányosság, azonban nem zárható ki, hogy egyes tagállamokban időlegesen nincs fedezet a piacképes kockázatokra, a mentesülési klauzula előírásait módosították.

²² HL C 281., 1997. 09. 17., 4. o. A 2001. évi közleménnyel, HL C 217., 2001. 08. 02., 2. o.; a 2004. évi közleménnyel, HL C 307., 2004. 12. 11., 12. o.; és a 2005. évi közleménnyel, HL C 325., 2005. 12. 22., 22. o. módosított közlemény.

Ennek érdekében a tagállamoktól az exporthitel-biztosítással kapcsolatos bizottsági eljárások felgyorsítása érdekében a Bizottság a korábbiaktól eltérően a piaci hiányosság bizonyítására az alábbi igazolások benyújtását is elfogadja a 2010. december 31-ig tartó időszakban (amely egyébként megegyezik az exporthitelezésre vonatkozó közlemény lejáratával is):

- egyetlen jól ismert, nemzetközi magántulajdonú exporthitel-biztosító és egy országos hitelbiztosító igazolása az exporthitel biztosítás hiányáról, vagy
- legalább négy, évek óta működő exportőr hitelbiztosítási igényének piaci szereplő általi visszautasítása (az adott ország relációjában).

8. Az ideiglenes közlemény alapján nyújtott támogatásokra vonatkozó kumulációs előírások

Az ideiglenes közleményben meghatározott támogatási határok attól függetlenül alkalmazandóak, hogy a támogatott projektnek nyújtott támogatást teljes mértékben állami forrásokból finanszírozzák, vagy részben közösségi források felhasználásával kerülnek nyújtásra. Továbbá az ideiglenes támogatási intézkedések ugyanazon támogatható költség tekintetében nem halmozhatók a de minimis rendelet hatálya alá tartozó támogatással, és a kedvezményezett által 2008. január 1-jét követően kapott de minimis támogatás le kell vonni az ideiglenes közleményben meghatározott támogatási összegekből (pl. a 2,5 millió eurós kockázati tőke összegből).

9. Az ideiglenes közlemény alapján nyújtott támogatásokra vonatkozó eljárási és monitoring előírások

Az ideiglenes közleményben található intézkedéseket a Bizottság az általános eljárási keretektől, vagyis a főszabálytól eltérően²³ gyorsított, írásbeli eljárásban, a teljes bejelentéstől számított néhány munkanapon

²³ Az EK-Szerződés 93. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló, 1999. március 22-i 659/1999/EK tanácsi rendelet (HL L 83., 1999.03.27., 01. o.) 4. cikk (5) bekezdése alapján a Bizottságnak határozata meghozatalára a teljes bejelentés kézhezvételétől számított két hónap áll rendelkezésre.

belül elbírálja. Ehhez természetesen szükséges, hogy a tagállam a Bizottsággal a lehető legteljesebb mértékben együttműködjön, és javasolt, hogy a bejelentés előtt ún. előzetes bejelentést tegyen, ami alapján megállapítható, hogy a bejelentés teljesnek tekinthető-e, vagy szükséges-e valamilyen tekintetben a kiegészítése, módosítása.

A 659/1999/EK rendeletben és a végrehajtásáról szóló, 2004. április 21-i 794/2004/EK bizottsági rendeletben²⁴ foglalt éves jelentéstételi kötelezettségen túl a tagállamok 2009 október és 2010 április végéig jelentést tettek az ideiglenes közlemény alapján hozott intézkedésekről. A jelentés az arra vonatkozó indokolást is tartalmazott, hogy az intézkedést 2009. december 31-ét követően is szükséges-e fenntartani, valamint a kedvezményes hitelek által elért környezetvédelmi eredmények leírását. Az intézkedések hatályban maradásáig a tagállamoknak az adott év októberének végéig a jelentéstételt meg kell ismételniük.

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy 10 évig megőrizzenek minden olyan dokumentációt, amely az ideiglenes közlemény alapján nyújtott támogatások közös piaccal való összeegyeztethetőségének alátámasztásához szükséges lehet, különös tekintettel arra, hogy a kedvezményezett 2008. július 1-jén nem voltak nehéz helyzetben.

A Bizottság a támogatásnyújtást illetően további információkat kérhet annak ellenőrzésére, hogy betartották-e a támogatási intézkedést jóváhagyó bizottsági határozat feltételeit. A tagállami beszámolók alapján szerzett tapasztalatokat a Bizottság továbbá nagy valószínűséggel fel fogja használni az ideiglenes közlemény fenntartására, illetve módosítására vonatkozó döntése során is.

²⁴ A Bizottság 794/2004/EK rendelete (2004. április 21.) az EK-Szerződés 93. cikkének alkalmazására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 659/1999/EK tanácsi rendelet végrehajtásáról (HL L 140., 2004. 04. 30., 1. o.).

AZ IDEIGLENES KÖZLEMÉNY ALAPJÁN MAGYARORSZÁGON BEVEZETETT TÁMOGATÁSOK

HARGITA ESZTER¹

Az Európai Tanács 2008. december 11-12-i ülésén jóváhagyta az európai gazdaságélénkítési tervet, amely egységes keretet kíván biztosítani a gazdasági és pénzügyi válság kezelésére. E terv részét képezték az állami támogatási területre vonatkozó intézkedések is. Az Európai Tanács döntésével összhangban a Bizottság 2008. december 17-én fogadta el a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban a finanszírozási lehetőségek elérésének elősegítésére irányuló állami támogatási intézkedések ideiglenes keretszabályáról szóló közleményét² (továbbiakban: ideiglenes közlemény).

A közlemény hatálybalépésével 2010. december 31-ig új – két évre szóló átmeneti – szabályok lépnek életbe az állami kezességvállalások, a kockázati tőkenyújtások, a kedvezményes egyéni referencia kamatláb és a rövid távú exporthitel-biztosítások terén, illetve a tagállamok a csekély összegű támogatások mellett további lehetőséget kapnak vállalkozásonként 500 ezer euró összeg erejéig átmeneti támogatás nyújtására.

A bizottsági közlemény értelmében az abban szereplő támogatási szabályokat csak akkor alkalmazhatják a tagállamok, ha azokra a Bi-

¹ A szerző a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretén belül működő Támogatásokat Vizsgáló Iroda munkatársa. Jelen összefoglaló a szerző saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda hivatalos véleményének.

² HL C 16/1., 2009. 01. 22.

zottság által jóváhagyott támogatási programot vezetnek be. A Bizottságnak ehhez kapcsolódóan az volt kérése, hogy – lehetőség szerint – egy támogatási kategóriára a tagállamok egy támogatási programot jeleljenek be.

A magyar gazdaság érdekeinek és támogatást nyújtók szándékainak figyelembevételével Magyarország hat állami támogatási intézkedés esetében kérte és kapta meg a Bizottság jóváhagyását:

- 1.) A pénzügyi válság kapcsán nyújtandó átmeneti támogatás (maximum 500 ezer eurónak megfelelő forintösszegű támogatás) – N 77/2009. sz. bizottsági határozat,
- 2.) a kedvezményes egyéni referencia kamatláb – N 78/2009. sz. bizottsági határozat,
- 3.) a kedvezményes kezességvállalási program – 203/2009. sz. bizottsági határozat,
- 4.) a Garantiqa Zrt. a Bizottság által korábban jóváhagyott³ piaci díj számítási metodológiájának módosítása a válság kapcsán – N114/2009. sz. bizottsági határozat,
- 5.) az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány a Bizottság által korábban jóváhagyott⁴ piaci díj számítási metodológiájának módosítása a válság kapcsán – N 341/2009. sz. és 56/2010. sz. bizottsági határozatok,
- 6.) A pénzügyi válságból következően a rövid távú exporthitel-biztosítási piacon piacképes kockázatokra vonatkozó elégtelen fedezet korrigálása: Magyar Exporthitel Biztosító – N 187/2010. sz. bizottsági határozat.

Tekintettel arra, hogy az ideiglenes közleményben foglalt kedvezményeket Magyarország csak abban az esetben tudta igénybe venni, amennyiben bejelentett a Bizottság felé egy-egy támogatási programot, szükségessé vált az ideiglenes közlemény rendelkezéseinek hazai jogszabályba való átültetése. Az első három intézkedés esetében országos, ún. keret-támogatási program került bevezetésre. A támogatási programok szabályai *az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. cikkének (1) bekezdése szerinti állami támogatásokkal kapcsolatos eljárásról és a regionális támogatási térképről* szóló 85/2004. (IV.19.) Korm. rendeletbe kerültek (23/A-E. §-ok). E szabályok az ideiglenes közlemény

³ N-201/a/2007 sz. bizottsági határozat.

⁴ N-201/b/2007 sz. és a N-125/2008. sz. bizottsági határozatok.

és a vonatkozó bizottsági határozatok megfelelő hazai végrehajtásához voltak elengedhetetlenek.

A hazai támogatást nyújtóknak az e három területről alkalmazni kívánt szabályokat saját támogatási jogszabályaikban is át kellett vezetniük, amelyeket a Támogatásokat Vizsgáló Irodával (továbbiakban: TVI) jóvá kellett hagyatniuk, de további bizottsági jóváhagyásra már nem volt szükség.

Bár a jogalap meg volt hozzá, a kedvezményes egyéni referencia kamatláb és a kedvezményes kezességvállalási programok esetében nem került sor konkrét hazai intézkedés bevezetésére.

A 2010 júliusáig eltelt időszakban az átmeneti támogatásra közel két tucat altámogatási program és egyedi intézkedés került bevezetésre a központi kormányzat és az önkormányzatok részéről. A legnagyobb költségvetésű programok célja a munkahelymegőrzés támogatása és a munkáltatók terheinek csökkentése volt⁵. E célra nyújtották az átmeneti támogatások közel 90%-át. A kedvezményezettek több mint 90%-a kis- és középvállalkozás volt. A kedvezményezettek száma majdnem elérte a 3000-et. Az átmeneti támogatásra vonatkozó szabályok nélkül munkahelymegőrzésre e vállalkozások csak ún. csekély összegű támogatást kaphattak volna 200 ezer eurónak megfelelő forint összegig, de csak akkor, ha a támogatás igénylésekor nem lettek volna nehéz helyzetben. Egyéb működési célú támogatás nyújtása az Unióban általában tilos.

A fenti, 4. és 5. pontban felsorolt intézkedések mindezidáig nem igazán mondhatók sikeresnek. Mindössze kb. 20 vállalkozás esetében

⁵ TÁMOP 2.3.3: Munkahelymegőrző támogatás képzéssel kombinálva elnevezésű pályázati konstrukció KKV-knak, nagyvállalkozásoknak, illetve a Közép-magyarországi régióban az 5 fő alatti vállalkozások részére;

OFA: A foglalkoztatottság megőrzésének támogatása a gazdasági visszaesés következtében átmenetileg nehéz helyzetbe jutott, költségkompenzációs támogatást igénybe vevő munkáltatóknál – MEGŐRZÉS 2. 9123/2009 című pályázati felhívás; „A gazdasági visszaesés következtében állásukat veszítők újra elhelyezkedésének támogatása más munkáltatónál – MUNKÁBA-9124/2009” pályázati felhívás; „A foglalkoztatottság megőrzésének támogatása a gazdasági visszaesés következtében átmenetileg nehéz helyzetbe jutott munkáltatóknál – MEGŐRZÉS 9122/2009” című pályázati felhívás;

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium (SZMM), a foglalkoztatást elősegítő támogatásokról, valamint a Munkaerő-piaci Alapból foglalkoztatási válsághelyzetek kezelésére nyújtható támogatásról szóló 6/1996. (VII. 16.) MüM rendelet (9. §, 18/C §, 26/G §) alapján nyújtott foglalkoztatási támogatás.

került sor kezességvállalásra kedvezményes feltételek mellett. Ennek valószínűsíthetően több oka van. Egyrészt a kezességvállalás csak új hitelekre volt nyújtható, viszont a válság miatt a vállalkozások célja – a növekvő terhek miatt – korábbi hitelek visszafizetése és nem új hitelek felvétele volt. Másrészt a kedvezményes kezességvállalás forgóeszköz-hitel esetén csak korlátozott összegig, a 2008. évi bérköltség erejéig⁶ volt adható. Harmadrészt, feltételezhető, hogy a banki források sem álltak megfelelő mennyiségben rendelkezésre.

A 6. pontban felsorolt, rövid távú exporthitel-biztosításra vonatkozó intézkedést 2010. július elején hagyta jóvá a Bizottság, így alkalmazási tapasztalat még nincs.

Magyarország az ideiglenes közleményben foglalt intézkedésekkel kapcsolatos tapasztalatairól 2009 októberében és 2010 áprilisában küldött tájékoztatást a Bizottságnak.

⁶ A kezességgel fedezett hitel (és nem a kezesség) összege nem haladhatja meg a kedvezményezett (illetve a hitellel finanszírozott projekten dolgozó alvállalkozói) 2008. éves személyi jellegű ráfordításainak összegét. 2008. január 1-jén vagy azután alapított vállalkozás esetén a kölcsön maximális összege nem haladhatja meg a működés első két évére vonatkozó éves becsült bérköltséget. A beruházási hitelek esetében a tagállamok a kölcsön maximális összegét a 27 uniós tagállamra vonatkozóan számított átlagos évi bérköltség alapján is kiszámíthatják.

A PÉNZÜGYI ÉS GAZDASÁGI VÁLSÁG KAPCSÁN MAGYARORSZÁGON BEVEZETETT MUNKAHELY- TEREMTŐ ÉS MUNKAHELYMEGŐRZŐ INTÉZKEDÉSEK RÖVID BEMUTATÁSA

BOLF-GALAMB ZSÓFIA – KÁNYÁSI ZSÓFIA

I. Bevezető – a legfontosabb gazdaságpolitikai célok

A 2007 nyarán elkezdődő, majd 2008 őszére kicsúcsosodó gazdasági és pénzügyi világválság következtében a növekvő munkanélküliség leküzdése vált az egyik legfontosabb megoldandó feladattá.

A KSH adatai szerint a 2008. augusztus – október hónapokban a munkaerőpiac aktivitási mutatói meglehetősen kedvezőtlenek voltak az előző év azonos időszakához képest: a foglalkoztatottak száma 24 ezer fővel csökkent, a munkanélkülieké 17 ezer fővel nőtt.

Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat (a továbbiakban: ÁFSZ) munkaügyi kirendeltségein nyilvántartott álláskeresők száma 2008. november hónapban 446 ezer fő volt. Ez az előző év megfelelő hónapjához képest több mint 26 ezer fős növekedésnek felelt meg.

A regisztrált álláskeresők állománya 2008. október és november hónapjai között 21,4 ezer fővel emelkedett. A szokásosnál nagyobb mértékű növekedésben a szezonális hatások mellett feltételezhetően a kis létszámot érintő elbocsátások számának emelkedése is szerepet játszott. (A korábbi években október és november hónapok között átlagosan 7-10 ezer fővel nőtt a nyilvántartásban szereplő álláskeresők száma.)¹

¹ Az egykori Szociális és Munkaügyi Minisztérium által szolgáltatott adatok.

Nagy valószínűséggel megállapítható azonban, hogy ezen arányszámok jelentősen növekedtek volna az idő előrehaladtával a jelen cikkben bemutatott intézkedések hiányában.

Tekintettel arra, hogy Magyarország az Európai Unió tagja, munkahelymegőrző és munkahelyteremtő támogatási válságkonstrukciók kialakítására kizárólag a vonatkozó uniós versenyjogi – állami támogatási – szabályok betartása, valamint az Európai Bizottság és a Támogatásokat Vizsgáló Iroda jóváhagyása mellett kerülhetett sor. Jelen tanulmány bemutatja, hogy a kialakult gazdasági és pénzügyi válság egyik legsürgetőbb kihívásaként megjelent munkanélküliség leküzdésére milyen megoldások álltak/állnak rendelkezésükre a hazai támogatást nyújtóknak.

A válságkezelés egyik kiemelt részeként tehát Magyarország uniós, illetve hazai forrásokból igyekezett/igyekszik támogatást nyújtani, és ezáltal ösztönözi a munkáltatókat, hogy a munkaállományt a válság következtében ne, vagy a tervezetthez képest csak lényegesen kisebb mértékben csökkentsék.

A munkaerő-piacon az állami segítségnyújtás feltétele a vállalkozások aktív közreműködése, hozzájárulása saját helyzetük stabilizálásához. A foglalkoztatás területén bevezetett válságkezelő intézkedések alapvető céljai a vállalkozások működőképességének fenntartása és a munkahelyek megőrzése volt, illetve segíteni azt, hogy a létszámcsökkentésre kényszerülő vállalkozástól esetlegesen egy másik vállalkozás átvehesse a munkavállalókat továbbfoglalkoztatás céljából. Abban az esetben pedig, amennyiben a létszámleépítés elkerülhetetlen, az egyént szükséges támogatni annak érdekében, hogy más vállalkozásnál – akár támogatott átképzés segítségével is – mihamarabb újból munkához jusson. A támogatások különböző formákat öltöttek, ezek közül a legjelentősebbek a bérek és közterheinek részbeni átvállalása, a rövidített munkaidő bevezetésének támogatása, a képzés, átképzés költségeinek támogatása, állami munkaerő-piaci szolgáltatások nyújtása, illetve utazási, lakhatási költségek részbeni átvállalása.

Az Európai Tanács 2008. december 11–12-i ülésén jóváhagyta az európai gazdaságélénkítési tervet, amely egységes keretet kívánt biztosítani a gazdasági és pénzügyi válság kezelésére. Ennek a tervnek voltak részei az állami támogatási területre vonatkozó intézkedések is. Ezzel összhangban az Európai Bizottság 2008. december 17-én elfogadta *a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban a finanszírozási lehetőségek elérésének elősegítésére irányuló állami támogatási intézkedések ideig-*

*lenes keretszabályáról szóló közleményét*² (továbbiakban: közlemény). A közlemény hatálybalépésével 2010. december 31-ig új – két évre szóló átmeneti – szabályok léptek életbe az állami támogatások területén, így többek között a tagállamok lehetőséget kaptak az ún. pénzügyi válság kapcsán nyújtandó átmeneti támogatás nyújtására (továbbiakban: átmeneti támogatás), vállalkozásonként 500 ezer euró összeg erejéig.

A közlemény alapján Magyarország bejelentette az Európai Bizottságnak az átmeneti támogatásra vonatkozó átfogó támogatási programját, amelyet az Európai Bizottság 2009. február 24-én N77/2009. számon hagyott jóvá. A hazai program jogalapja a 85/2004. (IV. 19.) kormányrendelet 23/A. és 23/D. §-a. Ezen átmeneti támogatási kategória alapján számos hazai válságkezelő program került kialakításra.

II. A hazai munkahelyteremtő/megőrző támogatási lehetőségek áttekintése

Hazai szinten a legtöbb munkahelyteremtő/megőrző válságprogramot *a korábbi Szociális és Munkaügyi Minisztérium, az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány* (továbbiakban: OFA) működtetett/működtet, illetve a *Társadalmi Megújulás Operatív Programhoz kapcsolódott/kapcsolódik*.

1. A foglalkoztatáspolitikáért felelős tárca (egykori Szociális és Munkaügyi Minisztérium) által bevezetett intézkedések

A Szociális és Munkaügyi Minisztérium (továbbiakban: SZMM) módosította a Munkaerő-piaci Alapból nyújtandó foglalkoztatási támogatásokra vonatkozó miniszteri rendeletét, a 6/1996. (VII. 16.) MüM rendeletet. Ezzel lehetővé vált, hogy az SZMM a már eddig is alkalmazható csekély összegű („de minimis”) támogatásokra vonatkozó szabályokon³

² Lásd: HL C 16/1., 2009. 01. 22. A közlemény módosított változata 2009. április 7-én jelent meg a Hivatalos Lapban. Lásd: HL C 83/1., 2009. 04. 07.

³ Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikkének a csekély összegű támogatásokra való alkalmazásáról szóló 2006. december 15-i 1998/2006/EK bizottsági rendelet (HL L 379/5., 2006. 12. 28.) határozza meg a csekély összegű támogatásra vonatkozó szabályokat.

kívül az átmeneti támogatásokra vonatkozó szabályok szerint is nyújthasson munkahelymegőrző támogatást minden olyan esetben, amikor úgy ítéli meg, hogy a „de minimis” szabály szerinti működtetés – a 200 ezer (közúti közlekedésnél 100 ezer) eurós maximális támogatási összegre tekintettel – kevésnek bizonyulna az adott vállalkozásnál jelentkező elbocsátások megelőzéséhez. Így bevezetésre került az átmeneti támogatás a képzési támogatások, a munkahely megőrzésére nyújtott támogatások és a munkaerő-piaci programok területén is.

2010 januárjától szintén átmeneti támogatásként került bevezetésre a válság következtében munkahelyüket elvesztő személyek foglalkoztatásának elősegítését célzó támogatások nyújtásának lehetősége, amely során a regionális munkaügyi központok – felhívás alapján – támogatást nyújthattak a munkaadók részére bizonyos feltételek mellett, amennyiben olyan személy teljes munkaidőben történő foglalkoztatását vállalták munkaviszony keretében, aki álláskeresési járadékban részesült.

Az SZMM részéről átmeneti támogatásként 18 milliárd Ft keretösszeg (ezen belül 6 milliárd Ft az OFA programjaira elkülönítve) került költségvetésként bejelentésre a Támogatásokat Vizsgáló Iroda részére munkahelymegőrző támogatásokra, valamint 2 milliárd Ft a válság miatt munkahelyüket elvesztett személyek támogatására. Ténylegesen felhasznált teljes összeg (a támogatási döntésekben szereplő támogatástartalom) 2010. március 31-ig bezárólag 8,975 milliárd Ft volt munkahelymegőrzésre, valamint 27,24 millió Ft volt a válság miatt munkahelyüket elvesztett személyek támogatására.

A Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprészéből tehát központi munkahelymegőrző programok, illetve regionális munkaerő-piaci programok indultak az átmenetileg nehéz helyzetbe került munkaadók támogatására.

„Munkahelyek megőrzéséért” elnevezéssel az átmenetileg nehéz helyzetbe jutott munkaadók támogatására a munkaadók és az ÁFSZ együttműködésében megvalósuló központi munkaerő-piaci program került elindításra. A program tartalmaz munkahelymegőrző bértámogatást, munkahelymegőrzést célzó kereset-kiegészítést csökkentett idejű foglalkoztatás esetén, újra-elhelyezkedést segítő bérköltség-támogatást, munkaerő-piaci szolgáltatásokat, munkaerő-piaci képzést, valamint munkába járással összefüggő költségek támogatását. Ezekből a támogatási formákból a bérköltség-támogatás (a csökkentett munkaidőben történő foglalkoztatáshoz kapcsolódó bértámogatást kivéve), a

munkaviszonyban állók képzési támogatása, munkába járáshoz kapcsolódó helyközi utazás támogatása, csoportos személyszállítás támogatása csekély összegű támogatásként, illetve bizonyos esetben átmeneti támogatásként is nyújtható.

Az ÁFSZ, azon belül a regionális munkaügyi központok által működtetett programok keretében a munkaügyi központok folyamatosan fogadták a vállalkozások támogatási igényeit, majd ezek alapján munkaerő-piaci programokat készítettek, és nyújtottak be a Foglalkoztatási és Szociális Hivatalhoz. A programok keretében lehetőség volt munkahelymegőrzés támogatására, rövidített munkaidős foglalkoztatás támogatására, új munkáltatónál elhelyezkedés támogatására (bértámogatással), képzés támogatására a munkahelymegőrzéshez, valamint az elhelyezkedéshez kapcsolódóan. A leépített munkavállalók részére komplex szolgáltatási programokkal nyújtanak/nyújtottak segítséget a munkaügyi központok.⁴

Az SZMM által átmeneti támogatásban részesített kedvezményezettek száma 1179, amelyből 1122 kis- és középvállalkozás (továbbiakban: KKV) volt. Ágazati megoszlás alapján legnagyobb arányban a támogatást igénybe vevő munkáltatók döntően a feldolgozóiparból, az építőiparból, az autóiparból, a kereskedelemből és a szolgáltató ágazatból kerültek ki.

Ahogy a fentebb bemutatott programokból is látható, a munkaerő-piacot érintő egyik legfontosabb cél a vállalkozások számára átmenetileg feleslegessé vált munkavállalók elbocsátásának megakadályozása volt. A munkahelyek megtartását szolgáló átmeneti támogatási programok összesen 12858 fő munkavállaló munkahelyének megőrzéséhez járultak hozzá.

A regionális munkaügyi központok tájékoztatókat tartottak a támogatásokról, illetve az igénybe vehető egyéb lehetőségekről. A támogatások hozzájárultak ahhoz, hogy a cégek az átmeneti csődhelyzetet el tudják kerülni.

A munkahelymegőrző támogatási lehetőség jelenleg is adott a vállalkozások számára. E célra 2010-ben a Munkaerő-piaci Alap foglalkoztatási alaprésze központi keretében 500 millió Ft, míg a regionális munkaügyi központok decentralizált keretében – a 7 régiót tekintve összesen – 2,33 milliárd Ft van elkülönítve. Nagy igény mutatkozik ezen

⁴ Az egykori Szociális és Munkaügyi Minisztérium által készített dokumentum alapján.

programokra, különösen a KKV-szektorban. További képzési programok indítását tervezik 2010 második félévében⁵.

Az SZMM 2010 májusában elfogadott egy újabb támogatási programot a globalizáció és gazdasági válság hatására egy időben végrehajtott, jelentős mértékű csoportos létszámleépítéssel érintett munkavállalók mielőbbi, újbóli elhelyezkedésének koordinált segítése, valamint a munkaerő-piaci feszültségek megelőzése érdekében. Ezen program *az Európai Globalizációs Alkalmazkodási Alapból származó támogatások igénylésével és felhasználásával kapcsolatos szabályokról szóló 17/2010. (V. 13.) SZMM rendeletben* [továbbiakban: 17/2010. (V. 13.) SZMM rendelet] került szabályozásra. Az Európai Globalizációs Alkalmazkodási Alapból (a továbbiakban: EGAA) olyan esetekben lehet támogatást kérelmezni, amikor a világkereskedelemben bekövetkezett fő strukturális változások komoly gazdasági zavarokhoz vezethetnek. Az EGAA támogatást nyújt a globális pénzügyi és gazdasági válság közvetlen következményeként elbocsátott munkavállalóknak is, amennyiben közvetlen és kimutatható kapcsolat van az elbocsátások, valamint a pénzügyi és gazdasági válság között. A 17/2010. (V. 13.) SZMM rendelet alapján megvalósuló munkaerő-piaci program keretében nyújtott támogatások közül állami támogatásnak minősül a vezetői engedély és gépjárművezetői képesítési igazolvány megszerzését biztosító képzésben való részvételhez nyújtott támogatás és a foglalkoztatás bővítését szolgáló támogatások (bértámogatás). Ezek a 800/2008/EK bizottsági rendelet⁶ szerinti képzési támogatásként, illetve hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő munkavállalók foglalkoztatásához nyújtott támogatásként nyújthatóak. A csoportos létszámleépítés hátrányos következményeinek enyhítését célzó támogatás, a bérköltség-támogatás, a helyközi utazás támogatása, a csoportos személyszállítás támogatása, valamint a munkaerő-piaci

⁵ Az egykori Szociális és Munkaügyi Minisztérium által a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban a finanszírozási lehetőségek elérésének elősegítésére irányuló állami támogatási intézkedések ideiglenes keretszabályáról szóló közleménye szerinti jelentéshez szolgáltatott információk.

⁶ Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánításáról szóló (általános csoportmentességi rendelet) 800/2008/EK bizottsági rendelet, HL L 214/3., 2008. 08. 09.

program kidolgozásához, részben vagy egészben történő megvalósításához nyújtott támogatás pedig az 1998/2006/EK bizottsági rendelet szerinti csekély összegű (de minimis) támogatásként nyújthatóak.

2. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány által működtetett programok

A fentiek mellett az OFA is megjelentetett pályázati felhívásokat és nyújtott néhány egyedi támogatást a foglalkoztatáshoz kapcsolódóan a válság miatt nehéz helyzetbe került vállalkozások részére. Az OFA által megjelentetett pályázati felhívások a következők voltak:

a) „ÚJ KILÁTÁSOK” – A gazdasági visszaesés következtében elbocsátással fenyegetett munkavállalók elhelyezkedését közvetlenül segítő munkaerő-piaci szolgáltatások támogatása”. A program célja, hogy a gazdasági visszaesés miatt létszámfelettivé vált dolgozók elhelyezkedési esélyei javuljanak, és a lehető legrövidebb idő alatt munkát találjanak. A program keretében a munkáltatók támogatást vehettek igénybe ahhoz, hogy külső szolgáltató szervezet bevonásával csoportos és/vagy egyéni formában szakszerű segítséget vegyenek igénybe az elbocsátások miatti krízishelyzet humánus kezelésére. Ezen program keretében nyújtható támogatások nem minősültek az uniós állami támogatási versenyszabályok szerinti állami támogatásnak, mivel a végső kedvezményezettek a magánszemélyek voltak.

b) „MEGŐRZÉS, illetve a MEGŐRZÉS II.” (eltérő kedvezményezetti körre vonatkoztak, hasonló pályázati feltételekkel) – A foglalkoztatottság megőrzésének támogatása a gazdasági visszaesés következtében átmenetileg nehéz helyzetbe jutott munkáltatóknál”. A program célja elsősorban az volt, hogy a munkahelyek megőrzésével és ezzel összefüggő munkaszervezési intézkedésekhez kapcsolódó támogatásokkal, valamint a munkaerő-piaci képzéssel hozzájáruljon az érintett munkavállalók munkahelyének megtartásához. A program keretében a munkáltatók munkahelymegőrző bértámogatást vehettek igénybe csekély összegű vagy átmeneti támogatásként, amennyiben az elbocsátással fenyegetett munkavállalót teljes munkaidőben megtartották. Lehetőség volt arra is, hogy a munkáltató a munkával nem töltött időben a mun-

kavállalót a munkaviszony fenntartása mellett képzésbe vonja (ezen lehetőség is csekély összegű támogatásként vagy átmeneti támogatásként volt igénybe vehető). Továbbá amennyiben a munkáltató a munkavállaló munkaidejét csökkentette, a munkavállaló részére a munkáltatón keresztül adható volt bértámogatás a kieső munkaidőre vonatkozóan, amikor is a munkavállaló ténylegesen munkát nem végzett. Ez utóbbi esetben a végső kedvezményezett a munkavállaló volt, így a támogatás nem minősült állami támogatásnak, és nem volt szükséges az uniós állami támogatási szabályok figyelembevétele.

A MEGŐRZÉS program kapcsán összesen 1233 db pályázat érkezett be,⁷ melyből 110 pályázat nem került befogadásra formai hiba miatt. A beérkezett pályázatok területi megoszlása meglehetősen egyenetlen volt. Valamennyi megyéből érkezett pályázat, a legtöbb Budapestről (217), a legkevesebb Nógrád megyéből (15).

A befogadott 1123 projekt összesen több mint 24 981 fő munkavállaló munkahelyének megőrzéséhez kért támogatást. A munkahelymegőrző támogatásnál 15 459 fő, a munkaidő-csökkentés esetében pedig 9522 fő volt érintett az igények szerint.

c) „MUNKÁBA – A gazdasági visszaesés következtében állásukat vesztek újra elhelyezkedésének támogatása más munkáltatónál”. Ezen program célja, hogy a gazdasági visszaesés következtében állásukat vesztek elhelyezkedését, munkába állását segítse. A támogatás forrása – ahogy a másik két pályázati felhívás esetében is – a Munkaerő-piaci Alap központi alaprésze volt. Amennyiben a pályázó üres álláshelyeknek feltöltésére a munkaügyi központ által közvetített álláskeresőket alkalmazott, vagy más munkáltatótól – aki a gazdasági visszaesés következtében kényszerült a munkajogi állományi létszámának csökkentésére – vett át munkajogi jogutódlással munkavállalót, akkor bérköltség-támogatást vehetett igénybe csekély összegű támogatás formájában.

A program keretében lehetőség volt arra is, hogy a pályázó szervezet a munkajogi jogutódlással átvett dolgozóknak az adott munkakör betöltéséhez szükséges képzés megvalósításához támogatást vegyen igénybe szintén csekély összegű támogatás formájában.

⁷ Az OFA által meghirdetett pályázatok kapcsán feltüntetett adatok az OFA által készített beszámolóból származnak.

A támogatott projektek száma 2009. május 13-án 46 db volt. A támogatás összege: 665 182 millió Ft volt. A megítélt támogatás a támogatási igény (1,6 milliárd Ft) 41,26 %-a volt. A 46 projektben összesen a döntéshozók mérlegelést követően 1678 fő részére nyújtottak támogatást.

Össességében 2010 tavaszáig az OFA Kuratóriuma a rendelkezésre álló 9,453 milliárd Ft erejéig meghozta támogató döntéseit.

Ezek alapján a fent bemutatott programok keretében támogatott pályázatok száma 900 db, amely összesen 22 711 fő munkavállaló foglalkoztatásához járult hozzá, és ennek révén összesen 48 702 munkahely volt megőrizhető.

A mérlegkészítés időpontjáig összesen 5669 milliárd Ft támogatási összeg kifizetése már meg is történt.⁸

3. A Társadalmi Megújulás Operatív Program munkahelymegőrző támogatási konstrukciói

Természetesen uniós forrásokból is lehetőség volt/van a foglalkoztatás állami eszközökkel való elősegítésére. A *Társadalmi Megújulás Operatív Program (továbbiakban: TÁMOP)* biztosít forrást – pályázati formában és kiemelt projektként is – munkahelymegőrzés, képzések, illetve munkahelymegőrzéssel egybekötött képzés együttes támogatására.

A TÁMOP keretében az alábbi támogatásokra nyújthattak be pályázatot a pénzügyi válsággal érintett pályázók: A TÁMOP 2.3.3. Munkahelymegőrző támogatás képzéssel kombinálva elnevezésű pályázati konstrukció KKV-knak, nagyvállalkozásoknak, illetve a Közép-magyarországi régióban az 5 fő alatti vállalkozások részére biztosított pályázati lehetőséget.⁹

Ezen program célja a munkavállaló képzésben való részvételével a munkahelyek megőrzése, a munkanélkülivé válás megelőzése, a vállalkozás foglalkoztatási potenciáljának megtartása a munkaidő átszerve-

⁸ A fent bemutatott adatok az OFA által szolgáltatott adatok.

⁹ A TÁMOP 2. 3. 3. programhoz kapcsolódó információkat a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség Humán Erőforrás Programok Irányító Hatósága szolgáltatta.

zésével, csökkentésével. Ezáltal a válság okozta szükséghelyzetben, a munkaidő egy részében a munkavállaló számára lehetőség nyílt arra, hogy korszerű szakmai ismereteket szerezzen, továbbfejlessze készségeit és tudását. A program keretében támogatás a képzéshez és a képzés miatt kieső munkaidő idejére jutó bérköltséghez kapcsolódóan nyújtható.

A támogatás a vállalkozásoknak nyújtott pénzügyi támogatás révén közvetetten hozzájárulhat a munkahelyek megtartásához. A képzésnek köszönhetően pedig a munkavállalók alkalmazkodóképessége, versenyképessége javul. A képzés OKJ-s képzés vagy a munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztésére (pl. idegen nyelvi, informatikai), illetve a szakképzésbe való bekapcsolódáshoz szükséges bemeneti kompetenciák megszerzésére irányuló, felzárkóztató akkreditált képzés, valamint felzárkóztató oktatás lehet. A program keretében az uniós állami támogatási szabályok alapján a kedvezményezett vállalkozás választása szerint a támogatás 1. átmeneti támogatásként legfeljebb 100%-os támogatási intenzitással, 2. csekély összegű támogatásként nyújtható legfeljebb 100%-os támogatási intenzitással, illetve/vagy a 800/2008/EK bizottsági rendelet¹⁰ hatálya alá tartozó képzés vehető igénybe, ahol a mikro-, kis- és középvállalkozások esetében a teljes támogatás vonatkozásában a támogatási intenzitás 70–80%, a nagyvállalkozások esetében pedig 60–70% lehet.

A konstrukció keretében összesen 31,9 milliárd forint áll rendelkezésre, amelyből 21 milliárd forint a konvergencia régiók kerete.

Az egyének szintjén a program hozzájárul ahhoz, hogy a munkavállalók új képzettséget szerezzenek, fejlesszék kulcskompetenciáikat, anélkül, hogy a képzésben való részvétel ideje alatt a munkabérük csökkenne. Jellemzően általános képzésben vesznek részt a munkavállalók, így azok munkaerő-piaci relevanciája biztosítható azáltal, hogy nem csak az adott vállalkozásnál, illetve adott munkakörében tudja kamatoztatni megszerzett ismereteit, képzettségét.

¹⁰ Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 87. és 88. cikke alkalmazásában a támogatások bizonyos fajtáinak a közös piaccal összeegyeztethetőnek nyilvánításáról szóló (általános csoportmentességi rendelet) 800/2008/EK bizottsági rendelet, HL L 214/3., 2008. 08. 09.

1. táblázat A mikro-, kis- és középvállalkozásoknak kiírt pályázatok adatai 2009. december 31-én

Konstrukció címe	Beérkezett pályázatok száma	Hatályos szerződések száma	Hatályos szerződések összege Mrd Ft	Kifizetett előleg összege Mrd Ft
TÁMOP-2.3.3/A-09/1. – konvergencia régiók	430	78	4,11	0,889
TÁMOP-2.3.3/A-09/2 (KMR, azaz Közép-magyarországi Régió)	474	80	2,76	0,498
Összesen	904	158	6,87	1,387

A KKV-k esetében a pályázatok benyújtásának feltétele, hogy a regionális munkaügyi központ előzetesen nyilatkozzon arra vonatkozóan, hogy a vállalkozás a válsággal érintett, a támogatás nélkül elbocsátásokat hajtana végre és a régió szempontjából fontos az adott vállalkozás. Ily módon a táblázatban szereplő beérkezett pályázatok mellett további pályázatok előzetes véleményezése is megtörtént, és a beérkezett pályázatok száma is folyamatosan nőtt. A beérkezett pályázatok alapján a Közép-magyarországi Régióban a tervezett keretnél nagyobb igény mutatkozott.

2. táblázat A mikro-, kis- és középvállalkozások által megőrzött munkahelyek száma (szerződésben vállalt kötelezettségek 2009-ben)

A támogatás révén közvetlenül megőrzött munkahelyek száma (= a képzésben részt vevők száma)	
Konstrukció	indikátor értéke (fő)
TÁMOP-2.3.3/A-09/1. – konvergencia régiók	5 281
TÁMOP-2.3.3/A-09/2. – KMR	5 688
Összesen	10 969
A támogatás révén közvetve megőrzött munkahelyek száma (=a vállalkozás pályázatban szereplő munkavállalói létszámának 100%-a)	
Konstrukció	indikátor értéke (fő)
TÁMOP-2.3.3/A-09/1. – konvergencia régiók	8 491
TÁMOP-2.3.3/A-09/2. – KMR	9 661
Összesen	18 152

A nagyvállalkozásoknak kiírt pályázatok (TÁMOP 2.3.3.B.) – 10 milliárd forint keretösszeggel – 2009 augusztusában jelentek meg, folyamatosan érkeztek a pályázatok és megkezdődött, de még nem zárult le azok bírálata.

A TÁMOP 2.3.3 program keretében az eddigi kifizetések elérték a 2,74 milliárd Ft-ot. A KKV-k, valamint a nagyvállalatok támogatási szerződésai is folyamatosan bővülnek. A rendelkezésre álló információk alapján a közvetlenül megőrzött munkahelyek száma: 18 605 főre (16 045 főre KKV-nál), míg a közvetve megőrzött munkahelyek száma: 36 392 főre (KKV esetében: 26 368 főre) nőtt.

III. Konklúzió

Az Európai Bizottság által elfogadott jogi keretek megteremtették a válság által okozott munkaerő-piaci problémák kezelésének állami támogatási kereteit, következetesen alkalmazva azonban azt az elvet, hogy az Európai Unió működéséről szóló Szerződés 107. cikk (1) bekezdése szerinti állami támogatás nyújtására csak a legszükségesebb esetekben kerüljön sor, tiszteletben tartva az arányosság, a célzottság, az átláthatóság elveit.

A fentebb bemutatott lehetőségek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a hazai szabályozás – a rendelkezésre álló hazai és uniós források által meghatározott keretek között – igyekszik/igyekezett kihasználni az unió állami támogatási szabályai által engedélyezett támogatási lehetőségeket.

RÖVID TÁVÚ EXPORHTITEL-BIZTOSÍTÁS – A MEHIB ZRT. INTÉZKEDÉSEI A VÁLSÁG HATÁSAINAK CSÖKKENTÉSÉRE

REMETEI FILEP ZSUZSANNA – STAVICZKY PÉTER

2010. május közepén a magyar hatóságok a Mehib Zrt. kérésére hivatalos bejelentést tettek az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) felé, amelyben egy új, rövid távú exporthitel-biztosítási program előzetes, állami támogatási szempontú engedélyezését kérték. Az intézkedés célja, hogy kiegészítse az exporthitel-biztosítási piacon a pénzügyi és gazdasági válság miatt kialakult kapacitáselégtelenséget és a kereskedelmi biztosítók termékei mellett állami oldalról is segítse az exportőröket. A Bizottság a bejelentett intézkedéseket 2010. július 6-án a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősítette, azaz jóváhagyta. Az intézkedésekre rendelkezésre álló maximális keretösszeg 50 milliárd forint, amely a „first come first serve” elv alapján érhető el a vállalkozások számára 2010. december 31-éig.

Az EK-Szerződés 93. cikkének (1) bekezdése értelmében a Szerződés 92. és 93. cikkének a rövid lejáratú exporthitel-biztosításra történő alkalmazásáról szóló, a tagállamokhoz címzett bizottsági közlemény¹ (a továbbiakban: közlemény) kimondja, hogy a piacképes kockázatok nem fedezhetők a tagállamok által támogatott exporthitel-biztosítással. A piacképes kockázatok az említett közlemény mellékletében felsorolt országokban székhellyel rendelkező állami és nem állami adósokhoz kapcsolódó olyan kereskedelmi és politikai kockázatok, amelyek koc-

¹ HL C 281., 1997. 9. 17., 4. o., a közlemény még a Szerződés régi számozását használja.

kázati időszaka legfeljebb két év. Az Európai Unió tagállamaiban és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) további nyolc tagállamában székhellyel rendelkező adósokhoz kapcsolódó kockázatokat a Bizottság piacképesnek tekinti.

A Bizottság úgy véli, hogy nem minden tagállamban áll fenn biztosítási és viszontbiztosítási kapacitáshiány, de nem zárható ki, hogy bizonyos országokban időlegesen nincs fedezet az egyébként piacképes kockázatokra. A közlemény 4. 4. pontja szerint: „Ilyen körülmények között ezeket az időlegesen nem piacképes kockázatokat biztosíthatja valamely állami vagy államilag támogatott exporthitel-biztosító az állam számlájára vagy kezességvállalása mellett. A biztosítónak, amennyire csak lehetséges, az ilyen kockázatokra vonatkozó díjait a magántulajdonú exporthitel-biztosítók által a szóban forgó kockázattípus esetén felszámított díjhoz kell igazítania.”

Amennyiben egy tagállam exporthitel-biztosítási tevékenységet kíván folytatni, azt előzetesen engedélyeztetnie kell a Bizottsággal. Az erre irányuló bejelentésének tartalmaznia kell egy piaci jelentést, amely kimutatja, hogy a magánbiztosítási piacon nem áll rendelkezésre fedezet a kockázatra, és ezt az állítást két nagy, közismert, magántulajdonú nemzetközi exporthitel-biztosító és egy hazai hitelbiztosító nyilatkozatával kell, alátámasztani.

A pénzügyi és gazdasági válság kirobbanása óta a hazai vállalkozások komoly nehézségekbe ütköztek, amikor a pénzügyileg egyébként stabil, problémamentes exportügyleteik biztosítását intézték volna, tekintettel arra, hogy számos vállalkozás, ágazat és több exportirány (célország) felé jelentősen beszűkült vagy egyenesen megszűnt a piacozható kockázatok tere, azaz a magánbiztosítók kisebb-nagyobb mértékig kiszálltak a piac egy-egy részéről. Sok esetben még az adósok eddigi meggyőző hitelképességét sem vették figyelembe, amikor elutasították biztosítási kérelmüket. Ezzel párhuzamosan, a bankok érezhetően kockázatkerülőbbek lettek, és lecsökkentették kihelyezhető hitelkeretüket. Az intézkedések együttes hatása, a vállalkozások saját forrásainak kiapadása, komoly problémát okozott a piacon. A válság következtében tehát a korábbinál szélesebb ideiglenes piaci kudarc figyelhető meg az exporthitel-biztosítás piacán.

Ezt, a piacképest kockázatok fedezetének hiányára vonatkozó vélelmet erősíti meg a Bizottság az ún. ideiglenes közleményében,² a korábbiaktól eltérően a piaci hiányosság bizonyítására a két nemzetközi és egy hazai biztosító nyilatkozata mellett elfogadja:

- egyetlen jól ismert, nemzetközi magántulajdonú exporthitel-biztosító és egy országos hitelbiztosító igazolását az exporthitel-biztosítás hiányáról, vagy
- legalább négy, évek óta működő exportőr hitelbiztosítási igényének piaci szereplő általi visszautasítását (az adott ország relációjában).

Az ideiglenes közlemény fenti rendelkezésének célja, hogy annak segítségével a tagállamok a válság hatásait – jelen esetben az exporthitel-biztosítási piac zsugorodását – indokolatlan versenytorzítás nélkül, csak a szükséges mértékű beavatkozással, de hatékonyan kezeljék.

A hazai exporthitel-biztosítók piacát három nagy nemzetközi magánbiztosító, az Euler Hermes, az Atradius és a Coface uralja, amelyek tevékenységét kiegészíti az állami tulajdonú Magyar Exporthitel Biztosító Zrt. (a továbbiakban: Mehib Zrt.). A magánbiztosítók termékei jellemzően a biztosítandó vállalkozás árbevételéhez kötöttek, azaz a biztosítás a cég exportját egy előre meghatározott árbevétel mértékéig fedezi az éves árbevétel fél százalékánál alacsonyabb díjért, míg bizonyos speciális helyzetekben az adott ügylet önálló biztosítására is lehetőség van.

A magyar hatóságok felismerve a problémát, hogy a biztosító társaságok vonakodnak új ügyfeleket fogadni, illetve hogy nem szándékoznak megemelni a biztosítási keretüket – mert ez a megemelt keret negatívan befolyásolhatja meglévő ügyfeleik és ezen keresztül a biztosító társaság magyarországi pénzügyi helyzetét –, az állami tulajdonú Mehib Zrt.-vel együttműködésben kiegészítő biztosítási termékkel segítenék az érintett vállalkozásokat³.

² Ideiglenes közösségi keretrendszer a finanszírozási lehetőségek elérésének támogatására irányuló állami támogatási intézkedésekhez a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban (HL C 16., 2009. 01.22. 1. o.).

³ Az intézkedések jogszabályi alapja az Eximbankról és a Mehib Zrt.-ről szóló 1994. évi XLII. törvény és az a Magyar Exporthitel Biztosító Zártkörűen Működő Részvénytársaság által az Állam készfizető kezessége mellett vállalható biztosítások és viszontbiztosítások pénzügyi válság miatti átmeneti kiszélesítésének feltételeiről szóló 51/2010. (III. 9.) Korm. rendelet.

A piaci biztosítókkal folytatott egyeztetést követően a Mehib Zrt. állami készfizető kezesség mellett, két biztosítási termék piaci bevezetését tartotta átmenetileg szükségesnek. Az egyik egy közvetlen exporthitel-biztosítási termék kialakítása, arra az esetre, ha az érintett vállalkozás egyáltalán nem tud a piacon biztosítást kötni, a másik pedig egy viszontbiztosítási termék bevezetése, ha a hitelbiztosító által fedezett kockázat meghaladja a tényleges ügyleti kockázatot, és ezért a hitelbiztosítónak kiegészítő biztosításra van szüksége ahhoz, hogy a vele szerződött vállalkozás külkereskedelmi tevékenységét kellően biztonságos módon bonyolíthassa. A két termék alkalmazásával a Mehib Zrt. 50 milliárd forint értékben vállalhat biztosítást az év végéig.

Az intézkedéseket – megfelelő díjfizetés ellenében – bármely, Magyarországon gazdasági tevékenységet végző exportőr, új exportirányú külkereskedelmi és hitelszerződéséből származó követelés és a belföldi adóssal szembeni áruszállításból és szolgáltatás nyújtásából származó követelés tekintetében igénybe veheti, amennyiben a biztosított nyilatkozik arról, hogy az adott vevőre megállapított hitel limitje 2008. szeptember 30-át követően lecsökkentésre vagy elutasításra került, és a biztosított vállalkozás 2008. szeptember 30-án vagy az előtt nem volt nehéz pénzügyi helyzetben. Az intézkedések területi hatálya aszerint korlátozott, hogy a magánbiztosítók válság óta folytatott tevékenysége milyen mértékben érintette az adott államot. Azon országok esetében, ahol a biztosítási hajlandóság nem változott, vagy csak alig észrevehető mértékben csökkent, a Mehib Zrt. átmeneti termékei nem állnak rendelkezésre.

A Mehib biztosítási termékei fedezik azokat a két éven belüli kereskedelmi kockázatokat, amikor az exportügylettel érintett vevő nem, vagy nem szerződészerűen teljesíti fizetési kötelezettségét akár fizetésképtelenség, akár késedelem miatt, vagy az exportszerződést egyoldalúan megszünteti, vagy az áruk átvételét jogalap nélküli elutasítja. A termékek továbbá fedezik a politikai kockázatokat is úgy, mint a háború, a forradalom vagy az importtilalom. A biztosítás mind a szállítás előtti, mind a szállítást követő időszakra is kiterjed, amennyiben ez rövidebb, mint két év.

A biztosítás díjazása függ a magánbiztosítók által felszámolt díjaktól, az adós országtól és a visszafizetés időtartamától, míg az exportőr „önrésze” általában a tranzakció 10 %-a. A díj mértéke arra ösztönzi a vállalkozásokat, hogy a válság lecsengése után minél hamarabb vissza

térjenek a bankokhoz és a magánbiztosítókhoz. Az adós egyéni kockázati besorolása nem a díjazást, hanem a hitelösszeget befolyásolja.

A biztosítás igénybevételéhez az exportőr cégeknek minden egyes esetben nyilatkozniuk kell, hogy az ügylet pénzügyileg stabil, ám ennek ellenére a magánbiztosítási piacon kérelmüket elutasították, vagy nem teljes mértékben fedezték, illetőleg felfüggesztették. E követelmény biztosítja továbbá, hogy az állami tulajdonú Mehib Zrt. nem szorítja ki a piacról a magánbiztosítókat, és valóban csak olyan esetekben lép a piacra, amikor ott biztosítási termék nem érhető el a vállalkozások számára. Annak érdekében, hogy kiszűrjék azokat a problémás ügyleteket, amelyeket a kereskedelmi biztosítók a szokásos piaci feltételek mellett semmiképpen sem biztosítanak, mind a magánbiztosítók, mind maga a Mehib Zrt. elvégzi a vevő kockázatértékelését.

A viszontbiztosítási termék a piaci biztosítók hitellimitét⁴ egészíti ki (top up) és abban az esetben alkalmazható, ha az adott biztosított korábbi limitjét a biztosító csökkentette, vagy a kiadott új limit alacsonyabb a biztosított által igényelnél. E termék alkalmazásához mindegyik piaci biztosító külön megállapodást köt a Mehib Zrt.-vel, a biztosítottak felé azonban az általános szerződési feltételeket alkalmazza, a viszontbiztosításra eső díj kivételével. A Mehib Zrt. kiegészítő biztosítását az exportőr kéri előre meghatározott időtartamra. A hitelkockázatokon a piaci biztosítók és a Mehib Zrt. osztoznak. Az állami kockázat nem haladhatja meg a piaci szereplők által vállaltat. Az ügyletek adminisztrálása a piaci biztosítók feladata, a Mehib Zrt. azonban fenntartja magának a jogot az egyes ügyletek ellenőrzésére és a „top up” engedélyezésére vagy elutasítására, amennyiben az egy exportőrnek adott limit mértéke meghaladja az 5 millió eurót. Ezen összeg alatti biztosítások esetében a Mehib Zrt. csak felülvizsgálati jogokat gyakorol. Az adminisztráció elvégzéséért a piaci biztosítók a díj egy, a Mehib Zrt.-vel előzetesen egyeztetett részét megtartják. A piaci és az állami biztosítás a piaci gyakorlathoz hasonlóan jellemzően 80%-os mértékű.

A termékek díjazása fedezi a politikai és a kereskedelmi kockázatokat is. A közvetlen biztosítási termék esetében az árazás az adós országkockázatától és a biztosítás időtartalmától függ. Az országokat a

⁴ A hitellimit a hitelbiztosítás egyik legfontosabb eleme, azt mutatja, hogy egy vevővel szemben (bármely időpontban) legfeljebb mekkora kintlévőségre vállalhat a biztosító fedezetet.

Mehib Zrt. négy, a visszafizetési időszakokat pedig öt csoportba sorolja (egy hónaptól egy évig). A biztosítás százalékos arányának csökkenése a díj arányos csökkenésével jár. A viszontbiztosítási termék esetében a Mehib Zrt. minden egyes biztosított után díjat kap a biztosított által fizetett bruttó díjból, ami a biztosítás időtartalmától és a viszontbiztosítás arányától függ.

A Bizottság a program értékelése során igen alaposan vizsgálta a piaci hitelbiztosítóktól származó adatokat (Magyarország két hitelbiztosítótól szerzett be bizonyítékot a piaci fedezetek csökkentésének alátámasztására). A Mehib Zrt. által lefedhető országok köre több levélváltás után alakult ki. A Bizottság részére átadott bizonyítékok alapján a Mehib Zrt. két új termékét az egyébként kizárt országokba irányuló exporttevékenységekre is alkalmazhatja, kivéve: Dániát, Írországot, Máltát, Svédországot, Ausztriát, Hollandiát, Portugáliát, Luxemburgot, Svájcot, Izlandot, az USA-t, Japánt, Ausztráliát és Új-Zélandot. Az átadott bizonyítékok mellett a Bizottság pozitívan értékelte, hogy a Mehib Zrt. csak abban az esetben nyújt fedezetet, ha az exportőr bizonyítani tudja a magánbiztosítók teljes vagy részleges elutasítását. A Bizottságot a bejelentés arról is meggyőzte, hogy a Mehib Zrt. nem fog olyan ügyleteket biztosítani, amelyeket a piaci szereplők a válságtól függetlenül – pénzügyi bizonytalanságuk miatt – egyébként sem biztosítottak volna. Ezt a hatást erősíti a direkt biztosítás tekintetében az, hogy a Mehib Zrt. csak 90%-ig vállal kockázatot, a viszontbiztosítás esetében pedig a magánbiztosító legalább az ügylet 20%-át lefedi. Így a magas állami részvétel mellett is prudens kockázatértékelésre kerül sor. A Mehib Zrt. által megkövetelt díjakról a Bizottság megállapította, hogy azok figyelembe veszik az adott ügylet kockázatait, valamint elég magasak ahhoz, hogy a válság hatásainak csillapodásával a magánbiztosítók felé tereljék az exportőröket (a díj érzékelhetően magasabb a piaci díjknál). Így a Mehib Zrt. termékeinek alacsony a magánbiztosítókat esetlegesen sújtó, azokat kiszorító hatása. A díjak alapján a program várhatóan önfenntartó lesz. A kiszorító hatást tovább csökkenti – gyakorlatilag minimalizálja –, hogy az exportőrnek a Mehib Zrt. termékeinek igénybevétele előtt igazolnia kell egy magánbiztosítótól származó visszautasító (limit-csökkentő) levelet. E megfontolások alapján a Bizottság a programot az ideiglenes közleménnyel összeegyeztethetőnek minősítette.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG IDEIGLENES KERETSZABÁLY¹ ALAPJÁN HOZOTT EGYEDI DÖNTÉSEI

KOMÁROMI EDIT² – GYÜRKÉS ANITA

A 2008 végén elfogadott ideiglenes keretszabály alapján a tagállamoknak lehetőségük nyílt olyan támogatási programok bejelentésére, amelyek az EUMSZ 107. cikke (3) bekezdésének b) pontja szerint a belső piaccal összeegyeztethetőnek minősülnek, mivel azokat „egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar” megszüntetésének céljából nyújtják. A 2008–2009-es időszakban a Bizottság számos ilyen programot hagyott jóvá.

Bizonyos esetekben a tagállamok olyan formában kívánták a támogatást nyújtani, amely nem felelt meg teljes mértékben a jóváhagyott programnak, így egyedi bejelentés vált szükségessé. Az Európai Bizottság öt kedvezményezettre vonatkozóan hat ilyen esetben hozott határozatot³, melyből négy döntés az autóiparra vonatkozott. Ezek az egyedi intézkedések mindegyike kezességvállalás, amelynek értelmében a tagállamok (a keretszabály feltételeit betartva) a hitelösszeg 90%-ig biztosíthatnak fedezetet.

¹ A Bizottság közleménye – Ideiglenes közösségi keretrendszer a finanszírozási lehetőségek elérésének támogatására irányuló támogatási intézkedésekhez a jelenlegi pénzügyi és gazdasági válságban (HL C 83/1., 2009. 04. 07.)

² Komáromi Edit az Európai Bizottság Verseny Főigazgatóságának munkatársa. Jelen összefoglaló a szerző saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető az Európai Bizottság hivatalos véleményének.

³ A cikk végén található táblázat foglalja össze ezen határozatok főbb jellemzőit.

Érdemes megemlíteni, hogy a Volvo Personvagnar AB⁴, Saab Automobile AB⁵ és Liepajas Metalurgs⁶ esetében az ügy sarkalatos pontja nem csupán az ideiglenes keretszabálynak való megfelelés volt, hanem emellett a Bizottság mélyrehatóan vizsgálta az összeegyeztethető 90%-os garanciaösszegegen felüli, piaci alapon nyújtandó kezességvállalás árazását is.

A Volvo, a Ford Romania SA (két határozat)⁷ és a Saab részére nyújtott támogatások alapján véve igen hasonlóak, ezért jelen cikkben csak az autóipar számára az elsőként nyújtott egyedi támogatás kerül részletes bemutatásra. A cikk további része elemzi a Liepajas Metalurgs kohászati cég, illetve az Oltchim⁸ vegyipari vállalat részére nyújtott kezességvállalást.

I. N 80/2009 – A Volvo Personvagnar AB számára nyújtott állami támogatás

A Svédország által 2009. február 4-én bejelentett támogatás egy intézkedéscsomag eleme, amely a 2008 második felében fellépő drasztikus keresletcsökkenés miatt komoly problémákkal küzdő svéd autóipar megsegítésére irányult. Ennek keretében a svéd kormány garanciát vállalhat az Európai Beruházási Bank (továbbiakban EIB) által nyújtott zöld technológiákra való átállást támogató hitelekhez⁹ kapcsolódóan.

A Volvo Personvagnar AB (továbbiakban Volvo) 500 millió eurós hitelt igényelt az EIB-től, amit annak igazgatósága 2009. március 9-én

⁴ State aid N 80/2009 – State guarantee in favour of Volvo Personvagnar AB (HL C 172/2., 2009. 07. 24.)

⁵ State aid N 541/2009 - State guarantee in favour of Saab Automobile AB (HL C 96/25., 2010. 04. 16.)

⁶ State aid N 670/2009 – Individual State Guarantee in favour of JSC Liepājas Metalurgs (HL C 96., 2010. 04. 16.)

⁷ State aid N 478/2009 – Individual state guarantee for Ford Romania SA (HL C 46/2., 2010. 02. 24.) és State aid N 680/2009 Modification of N 478/2009 Individual state guarantee for Ford Romania SA (HL C 47/19., 2010. 02. 25.) http://ec.europa.eu/community_law/state_aids/comp-2009/n680-09-en.pdf

⁸ State aid C 36/2009 (ex NN 56/2009) – Temporary Framework Guarantee in Favour of Oltchim (HL C 19/31., 2010. 01. 21.)

⁹ Az Európai Beruházási Bank European Clean Transport Facility nevű finanszírozási programja a közlekedési szektorban a kibocsátás-csökkentésre és az energiahatékonyság javítására irányuló K+F+I beruházásokat támogatja.

hagyott jóvá. Ennek értelmében a Volvo öt részletben 100 – 100 millió euró hitelt kapott 2009 májusa és 2010 decembere közötti folyósítással, egyenként 7 éves futamidővel. A felvett hitel kamata 3 havi STIBOR, további feltétele pedig a 15 bázispontos adminisztratív költségek megfizetése és a teljes hitel mögötti állami garancia.

A svéd kormány 2010. február 10-én értesítette az EIB-t az 5 részlet-hez kapcsolódó 100%-os garanciavállalásról. A garanciavállalás feltételrendszere szerint minden egyes 100 millió eurós hitelhez kapcsolódó garancia két részre oszlik. Az első rész (A intézkedés) a hitel 90%-át fedi le, díja az első két évben évente 323 bázispont, azt követően évente 380 bázispont. A második rész (B intézkedés) a hitel fennmaradó 10%-át fedi le, és éves díja 1260 bázispont. A garanciadíjakon kívül a Volvo a kitétség teljes összegére kiterjedő biztosítékot nyújtott az állam részére.

A Bizottság határozatában elsőként megvizsgálta, hogy a bejelentett intézkedés állami támogatásnak minősül-e. Ennek során megállapította, hogy a kötelezettségvállalás a svéd kormány döntésével történik, ezért betudható a svéd államnak, állami forrásból nyújtják, mivel a garancia EIB általi beváltása a költségvetésből történő kifizetést von maga után, valamint az intézkedés szelektív, hiszen az előny csak egy konkrét vállalkozást érint. Tekintetbe véve, hogy az autógyártásnak komoly piaca van a közösségen belül, az előny alkalmas a verseny torzítására és a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására.

Jelen ügy kulcskérdése, hogy jelent-e az intézkedés előnyt a kedvezményezettnek. A svéd hatóságok bejelentésükben kifejtették, hogy a B intézkedés véleményük szerint nem minősül állami támogatásnak, mivel azért a Volvo piaci díjat fizet. Az A intézkedés a bejelentés alapján állami támogatásnak minősül, ami az ideiglenes keretszabály alapján összeegyeztethető az uniós joggal. A fentieknek megfelelően a bizottságnak külön-külön kellett megvizsgálnia a két intézkedést.

– „B” intézkedés

A garanciavállalás formájában nyújtott állami támogatásokról szóló bizottsági közlemény¹⁰ (továbbiakban garanciaközlemény) 3.1. pontja kimondja, hogy egy állami garanciavállalás csak abban az esetben minősül állami támogatásnak, amennyiben az olyan előnyt jelent a ked-

¹⁰ Bizottsági közlemény a Szerződés 87. és 88. cikkének a kezességvállalás formájában nyújtott állami támogatásokra történő alkalmazásáról (HL C 155/10., 2008. 06. 20.)

vezményezettnek, melyet piaci körülmények között nem tudna megszerezni (magánpiaci befektető teszt). Ennek megfelelően a Bizottság részletesen vizsgálta, hogy a Volvo a piacon milyen feltételek mellett jutott volna ugyanilyen garanciához.

A garanciaközlemény 3.2. pontja részletesen szabályozza, hogy egy egyedi állami garanciavállalás mely esetekben minősül piacinak.

A kezességvállalás terjedelmének mérhetőnek kell lennie, azaz, egy meghatározott pénzügyi ügylethez kell kapcsolódnia, meghatározott maximális összegre kell vonatkoznia, valamint időben korlátozottnak kell lennie. A Bizottság úgy ítélte meg, hogy a 3.2. (b) és (c) pontban foglalt feltételek jelen esetben teljesülnek.

A közleményben szereplő harmadik feltétel, hogy a kedvezményezett vállalkozás nem minősülhet nehéz helyzetben lévőnek [3.2. (a)]. Egy vállalkozás nehéz helyzetben lévőnek minősülését a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás¹¹ (a továbbiakban iránymutatás) 9–13. pontjai alapján kell megítélni. Ez alapján általánosságban „*egy vállalkozást akkor kell nehéz helyzetben lévőnek tekinteni, ha az képtelen – akár saját erejéből, akár pedig a tulajdonosai/résztvényesei vagy a hitelezői által biztosított források révén – arra, hogy megállítsa a veszteségek halmozódását, amely a hatóságok külső beavatkozása nélkül szinte teljes bizonyossággal azt eredményezné, hogy rövid vagy középtávon feladja üzleti tevékenységét*”¹². Svédország álláspontja szerint a Volvo tőkeerős társaság, melyre vonatkozóan nem teljesül a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás 10. pontjában¹³ felső-

¹¹ A Bizottság közleménye: A Közösség iránymutatása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások megmentéséhez és szerkezetátalakításához nyújtott állami támogatásokról (HL C 244/02., 2004. 10. 01.)

¹² Lásd az iránymutatás 9. pontja.

¹³ Ennek az iránymutatásnak az alkalmazásában valamely vállalkozás, méretétől, illetve a körülményektől függetlenül akkor tekinthető nehéz helyzetben lévőnek, ha:

- a) korlátolt felelősségi alapon működő társaság (1) esetén törzstökéjének több mint a fele nincs meg (2), és annak több mint egynegyede az előző 12 hónap során veszett el;
- b) olyan társaság esetén, ahol legalább egyes tagok korlátlan felelősséggel bírnak a társaság tartozása tekintetében (3), a társaság könyveiben kimutatott tőkének több mint a fele nincs meg, és annak több mint egynegyede az előző 12 hónap során veszett el; vagy

rolt egyik feltétel sem. A Bizottság határozatában megállapította, köztudomású volt, hogy a Volvo veszteséges és az eladások csökkentek, ami a megmentési és szerkezetátalakítási irányutatás 11. bekezdése értelmében utalhat egy vállalkozás nehéz helyzetére. A svéd hatóságok azonban bemutatták, hogy a 2009-ben a veszteségek csökkentek 2008-hoz képest és a leltárkészlet is csökkent. Svédország továbbá kiemelte, hogy az EIB hitelből tervezett beruházást a Volvo 75%-ban saját erőből fogja finanszírozni, és ez a képessége igen erősen utal arra, hogy nincs nehéz helyzetben. A fentiek fényében a Bizottság elfogadta, hogy a kedvezményezett nincs nehéz helyzetben.

A garancia közleményben szereplő utolsó feltétel szerint a kedvezményezettnek piaci alapú díjat kell fizetnie a kezességvállalásért [3.2. (d)]. Ezen feltétel teljesülésének ellenőrzése érdekében meg kell állapítani a piacon elérhető hasonló garancia díjának szintjét (benchmark). Amennyiben ilyen benchmark nem érhető el a piacon, abban az esetben a garantált hitel teljes költségét (a hitel kamata és a garancia díja) kell összehasonlítani egy, a piacon elérhető hasonló nem garantált hitel költségével. Mivel Svédország nem nyújtott be adatokat a hasonló garancia piaci árára nézve, a Bizottság a piacon elérhető hasonló garantált hitel teljes költségéből indult ki, ami a hasonló piaci tranzakciók ritkasága ellenére utal az autóiparnak nyújtott hitel kockázattal súlyozott tökemegtérülésére (risk adjusted return on capital –RAROC).

A Bizottság ezen RAROC adaton kívül az alábbi adatokat vette figyelembe a díj mértékének vizsgálatakor.

- magas biztosítéki szint,
- a magas biztosítéki szint miatt CCC- helyett CCC+ besorolás,
- a Moody's által közölt, a 1997–2007 közötti időszakra vonatkozó bukási arányok (probability of default),
- a fenti bukási arányokból számolt, hasonló kezességvállalásra vonatkozó megtérülési ráta.

Ezen tényezők alkalmazásával a Bizottság meghatározta a garancia piaci árszintjét, és megállapította, hogy a B intézkedés díja (együttesen az EIB

c) a hazai jog szerint az adott vállalkozás – függetlenül a vállalkozási formától – megfelel a kollektív fizetéseképtelenségi eljárás kritériumainak.

hitel kamatával és díjával) legalább olyan magas mint egy piaci nem garantált hitel díja, ezért a B intézkedés nem minősül állami támogatásnak.

– „A” intézkedés

Svédország álláspontja szerint az A intézkedés állami támogatásnak minősül, de az ideiglenes keretszabály és a 87. cikk (3) bekezdés b) pontja alapján összeegyeztethető az uniós joggal.

Az ideiglenes keretszabály 4.3.2. pontja határozza meg azokat a szabályokat, amelyek betartásával egy gazdasági válság kapcsán garancia-vállalás formájában nyújtott intézkedést jóváhagy a Bizottság.

A 4.3.2.b) pont értelmében a nagyvállalkozások részére történő garancia-vállalás éves díját a tagállamok az első két évre vonatkozóan az ideiglenes keretszabály I. mellékletében található mentesülésekhez képest 15%-kal csökkenthetik. Ha a garanciát több mint két év futamidőre vállalják, a további időszakra az I. melléklet mentesülési értékei az irányadók [4.3.2.(h)].

A hitel maximális összege nem haladhatja meg a kedvezményezett 2008. évre vonatkozó teljes bérköltségét [4.3.2.(d)].

További feltétel, hogy az utolsó garancia-vállalásnak 2010. december 31-éig meg kell történnie [4.3.2.(e)].

A garancia mértéke nem haladhatja meg a hitel 90%-át [4.3.2.(f)].

Az ideiglenes keretszabály rendelkezései csak abban az esetben alkalmazhatóak, amennyiben a kedvezményezett 2008. július 1-jén nem volt nehéz helyzetben [4.3.2.(i)].

Mivel a fenti feltételek mindegyike teljesült, a Bizottság megállapította, hogy az intézkedés összhangban van az ideiglenes keretszabály 4.3. fejezetével, azaz az uniós joggal összeegyeztethető állami támogatásnak minősül.

II. N 670/2009 – A *Liepajas Metalurgs* számára nyújtott állami kezességvállalás – Lettország

A lett hatóságok 2009. december 1-jei bejelentése alapján a Bizottság 2009. december 15-én hagyta jóvá a *JSC Liepajas Metalurgs* számára nyújtandó, 88,97 millió euró összegű, százszázalékos állami kezességvállalást. A korábbi Volvo-ügyhöz hasonlóan az intézkedés a fedezett kölcsön összegének 90%-áig az ideiglenes keretszabály szerint összeegyeztethető állami támogatásnak minősül, a fennmaradó 10%-ért pedig piaci

díjat fizet a kedvezményezett, így az nem tekinthető állami támogatásnak.

Az intézkedés kedvezményezettje – a balti államok egyetlen kohászati üzemeként – régiójának meghatározó gazdasági szereplője. A vállalat még egy korábban megkezdett modernizációs program második szakaszának finanszírozása céljából fordult a lett kormányhoz, és kért állami garanciát az olasz UniCredit bank által 10 évre nyújtandó 88,97 millió eurós hitel teljes összegére. Az acélüzem a lett államnak fizetett kezességvállalási díjon felül egyszeri díjat is fizet az olasz SACE exportbiztosítónak, amely a megnövekedett lett országekockázatot fedezi.

A 90%-ot fedező garanciarész tekintetében, amelyért 0,8%-os díjat fizet a kedvezményezett, a Bizottság arra a következtetésre jutott, hogy a vállalat a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás értelmében nem volt nehéz helyzetben 2008. július 1-jén, így jogosult az ideiglenes keretszabály alapján nyújtandó támogatásra. A kezességvállalás továbbá olyan kölcsönt fedez, amelynek összege a 27 uniós tagállamra vonatkozó átlagos évi bérköltséggel számolva nem haladja meg a *Liepajas Metalurgs* 2008. évi teljes bérköltségét. A Bizottság továbbá úgy értékelte, hogy a 0,8%-os kezességvállalási díj az ideiglenes keretszabály alapján összeegyeztethetőnek minősül, tekintettel a kedvezményezett hitelminősítésére és az ügylet magas fedezettségére.

A 10%-os piaci rész tekintetében a Bizottság elfogadta a lett hatóságok azon érvelését, hogy az 5,98%-os kezességvállalási díj, figyelembe véve a SACE exportbiztosító által fedezett szuverén kockázatot és a bank számára fizetett kamatokat, megfelel a piacon előforduló hasonló tranzakcióknak. Mivel tehát az intézkedés nem jelent előnyt a hitelfelvevő számára, így az nem minősül állami támogatásnak.

Az ügy egyik érdekessége, hogy a kedvezményezett kohászati üzem. Az acélágazatban tevékenységet folytató vállalatokra vonatkozó állami támogatási szabályok igen szigorúak, azok mind a megmentési és szerkezetátalakítási támogatásokról szóló iránymutatás¹⁴, mind a regionális támogatásokról szóló iránymutatás¹⁵ alkalmazási köréből ki vannak zárva, és kohászati cég számára alapesetben nem nyújtható beruházási támogatás. Jelen ügyben azonban a Bizottság összeegyeztethetőnek minősítette az intézkedés állami támogatást megvalósító részét, ami arra

¹⁴ Lásd az iránymutatás 18. pontját.

¹⁵ Lásd: Iránymutatás a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó nemzeti regionális támogatásokról (HL C 56/08., 2006. 03. 04.) 8. pont.

utal, hogy a Bizottság az EUMSZ 107. cikke (3) bekezdésének b) pontja alapján hozott ideiglenes keretszabályt, egyfajta *lex specialis*nek tekinti.

Az ügy az ideiglenes keretszabályban foglalt kezességvállalási intézkedés alkalmazásának egy fontos aspektusára is rávilágít. Mint ahogy azt a Bizottság az ügygel kapcsolatos sajtóközleményében¹⁶ kiemeli, a keretszabály 2009. december 8-án egy fontos technikai részletében módosult¹⁷, amely alapján a kezességvállalás maximális összegének meghatározásakor alkalmazott bérköltség-plafon immár nem csak a kedvezményezett *tényleges* 2008. évi bérköltségét jelenti, hanem beruházási hitelek esetében¹⁸ a 27 uniós tagállamra vonatkozóan számított *átlagos* évi bérköltség¹⁹ alapján is kiszámítható. Ez a technikai jellegű módosítás tehát figyelembe veszi azt a ténytet, hogy a tagállamok között komoly bérköltség-különbségek mutatkoznak, amelyek azonban nem feltétlenül tükröződnek a beruházási költségekben, így az ideiglenes keretszabály módosítás előtti változata hátrányosan érintette az alacsony bérköltségű – túlnyomórészt nemrég csatlakozott – tagállamok beruházás-igényes iparágait.

III. C 36/2009 – Az ideiglenes keretszabály alapján az *Oltchim* részére nyújtandó kezességvállalás – Románia

A Bizottság 2009. november 19-én indított hivatalos vizsgálati eljárást az ideiglenes keretszabály alapján az *Oltchim* részére a román Eximbank által nyújtandó kezességvállalás ügyében.

Az *Oltchim* Délkelet-Európa egyik legmeghatározóbb vegyipari vállalata. A román hatóságok még 2009 júniusában jelezték a Bizottság felé az intézkedés nyújtásáról való szándékukat, miszerint az Eximbank 80%-os garanciát vállalna az *Oltchim* részére kereskedelmi bankoktól nyújtandó 62 millió eurós hitelre. A kezességvállalás díja 9,8%, és a román hatóságok élni kívánnak a kezességvállalási díj első két évére alkal-

¹⁶ IP/09/1923

¹⁷ HL C 303/6., 2009. 12. 15.

¹⁸ Kiemelendő, hogy működőtőke-kölcsön esetén a maximálisan az intézkedés által fedezhető hitel összegét továbbra is a tényleges 2008. évi bérköltség alapján kell kiszámítani.

¹⁹ Az Eurostat 2007-es adatai alapján a keretszabály az EU 27-re vonatkozó átlagos havi bérköltséget 3 028 euróban állapítja meg.

mazható 15%-os engedménnyel, ami 8,33%-os prémiumnak felel meg az első 24 hónapban. A hitel a cég etilén-beszállítójának, az *Arpechim Pitesti* üzemnek – amely 2008 novemberében beszüntette termelését – a felvásárlást és modernizációját hivatott fedezni. A román hatóságok arról értesítették a Bizottságot, hogy a szóban forgó intézkedést – amely véleményük szerint megfelel az ideiglenes keretszabály feltételeinek – vagy egyedi intézkedésként, vagy a Bizottság által az ideiglenes keretszabály alapján jóváhagyott támogatási program²⁰ keretében kívánják odaítélni. 2009 júliusában a cég egy kisebbségi részvényese panaszt tett a Bizottságnál. A panaszos szerint az *Oltchim* nem jogosult állami támogatásra az ideiglenes keretszabály alapján. Miután a Bizottság kikérte Románia véleményét a panaszban foglalt információk tekintetében, 2009 novemberében megindította a hivatalos vizsgálati eljárást²¹.

Az ideiglenes keretszabály alatt nyújtandó kezességvállalási intézkedést vizsgáló, hivatalos eljárást megindító határozatában a Bizottság két kételyt fogalmazott meg. A Bizottság egyrészt kételyeket támasztott azzal kapcsolatban, hogy a vállalat valóban megfelel-e az ideiglenes keretszabály alapvető feltételének, azaz nem volt nehéz helyzetben a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás definíciója alapján 2008. július 1-én. Másrészt kétséges volt, hogy a vállalat 2008-as tényleges bérköltsége megfelel-e az ideiglenes keretszabály kezességvállalási intézkedésben foglalt bérköltség-kritériumnak.

Az *Oltchim* állítólagos „nehéz helyzetét” a Bizottság részletesen vizsgálta a megmentési és szerkezetátalakítási iránymutatás (9), (10) és (11) bekezdésének fogalommeghatározása alapján. A román hatóságok által a hivatalos vizsgálati eljárást megelőzően benyújtott, egy független tanács-

²⁰ N 286/2009 – Románia – *Temporary aid scheme for granting aid in form of guarantees*, a Bizottság 2009. június 15-i határozata, C[2009]4501, HL 285., 2009. 11. 26.

²¹ A Bizottság egy másik hivatalos vizsgálat eljárást is indított kettő, Románia által a Bizottság felé 2009. július 17-én bejelentett intézkedéssel kapcsolatban, amelyeknek az *Oltchim* a kedvezményezettje (C 28/2009, a Bizottság 2009. szeptember 15-i határozata, C[2009]6867 final, HL 321., 2009.12.29.). A szóban forgó intézkedéseket a román állam nem tekinti állami támogatásnak az EUMSZ. 107. cikke (1) bekezdésének alapján, és bejelentésükre jogbiztonság megszerzése céljából került sor. A két bejelentett intézkedés a következő: adósság-részvénycsere 135 millió EUR értékben; valamint egy összesen 424 millió EUR összegű olyan kereskedelmi hitel legfeljebb 80%-át lefedő állami garancia, amelyet a vállalkozás fejlesztési tervének végrehajtásához szükséges beruházásokhoz kívánnak felhasználni. A vizsgálat jelenleg még nem zárult le.

adó cég, illetve ügyvédi iroda által készített vélemények sem oszlatták el a Bizottság kétségeit. Ez az ügy világosan mutatja a kedvezményezettek pénzügy helyzetének megítélésével kapcsolatos nehézségeket, hiszen arra (hasonlóan a jogellenesen odaitélt támogatások esetének vizsgálatához) ex-post kerül sor. Érdekesség, hogy az Oltchim esetében Románia és a Bizottság értékelése nem csak az iránymutatás (11) bekezdése tekintetében tért el – amelynél a bírósági joggyakorlat szerint a Bizottságnak széles mérlegelési lehetősége van –, hanem az egyértelműnek tűnő (10) bekezdés a), illetve c) pontot érintően is máshogy értelmezik az *Oltchim* helyzetét, habár ezeket egyértelmű kritériumoknak szokták tekinteni.

A bérköltségplafonnal kapcsolatos vizsgálat arra irányul, hogy a román hatóságok a beszállítókat is figyelembe vették a bérköltségplafon számításakor, míg az ideiglenes keretszabály csupán az alvállalkozók bérköltségének a beszámítását engedi. Előzetes értékelésében a Bizottság az ideiglenes keretszabályt úgy értelmezte, hogy a beszállítók bérköltsége nem vehető tekintetbe. Érdemes megjegyezni, hogy – mint az a lett *Liepajas Metalurgs*-ügy esetében részletesen kifejtésre került – az ideiglenes keretszabály 2009. december 8-i módosítása következtében az ügy ezen része esetlegesen megoldódni látszik.

Az ügyet a Bizottság 2010. szeptember 29-én zárta le. Mivel a román hatóságok igazolták, hogy a vizsgált intézkedést nem hajtották végre, ezért a Bizottság okafogyottnak minősítette az eljárást.

Az ideiglenes keretszabály alapján hozott hat egyedi határozat öt kedvezményezettje közül három autóiipari vállalat, amely igazolja, hogy a pénzügyi válság ezt az iparágat kiemelten sújtotta. Továbbá a határozatok mindegyike egy bizonyos beruházás finanszírozásához kapcsolódik. A *Liepajas Metalurgs* és a *Ford* esetében a beruházás előkészítésére még jóval a válság előtt került sor, és az állami kezességvállalás a válságból kifolyólag vált szükségessé, tehát a kezességvállalási intézkedés valóban a válság hatásait célzott enyhíteni. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a keretszabály által engedélyezett 90%-os állami fedezet több esetben nem volt elegendő biztosíték a piacok számára, és a hitelintézetek 100%-os garanciát igényeltek. Bár az ideiglenes keretszabály alapján bejelentett intézkedések vizsgálata – egyéb bizottsági iránymutatásokhoz, illetve közleményekhez viszonyítva – egyszerűnek mondható, a 90%-os összeegyeztethető fedezet feletti „piaci” rész értékelése állami támogatási szempontból kiemelt jelentőségűvé teszi ezeket a határozatokat.

Ügy száma	Cím	Tagállam	Határozat kelte	Iparág	Finan- szírozás célja	A fedezett hittel mértéke (millió euró)	Teljes kezeség- vállalás mértéke	A TF alapján nyújtott fedezet mértéke	Piac konform fedezet mértéke	TF En- ged- mény?	Jóvá- hagyott piaci díj
N 80/2009	State guarantees in favour of Volvo cars	Svédor- szág	2009.06.05.	Autó- ipar	Beruházás	500	100%	90%	10%	Igen	12.6%
N 478/2009	Guarantees for EIB loans to Ford Romania	Románia	2009.11.13.	Autó- ipar	Beruházás	400	80%	80%	-	Nem	-
N 680/2009	Modification of N 478/2009	Románia	2009.12.17.	Autó- ipar	Beruházás	400	80%	80%	-	Nem	-
N 670/2009	Individual State Guarantee in favour of JSC Liepājas Metalurgs	Lettország	2009.12.15.	Ko- hászat	Beruházás	88.97	100%	90%	10%	Nem	5.98%
N 541/2009	State guarantee in favour of SAAB	Svédor- szág	2010.02.08.	Autó- ipar	Beruházás	400	100%	82.8%	17.2%	Igen	12.48%
C 36/2009	Oltchim	Románia	2009.11.19. 2010.09.29.	Vegy- ipar	Beruházás	62	80%	80%	-	Igen	-

